

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

**ISO-BRITANNIAN PANSSARIJOUKKOJEN KÄYTTÖPERIAATTEIDEN
KEHITTYMINEN KYLMÄN SODAN AIKANA**

Pro gradu -tutkielma

Kadettialikersantti
Henri Arola

Kadettikurssi 92
Panssariopintosuunta

Maaliskuu 2009

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

Kurssi Kadettikurssi 92	Linja Panssariopintosuunta
Tekijä Kadettialikersantti Henri Arola	
Tutkielman nimi Iso-Britannian panssarijoukkojen käyttöperiaatteiden kehittyminen kylmän sodan aikana	
Oppiaine, johon työ liittyy Sotahistoria	Säilytyspaikka Kurssikirjasto (MPKK:n kirjasto)
Aika Maaliskuu 2009	Tekstisivuja 59 Liitesivuja 8
TIIVISTELMÄ <p>Tutkimus käsittelee Iso-Britannian asevoimien panssarijoukkojen käyttöperiaatteiden kehittymistä kylmän sodan aikana. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää miten Iso-Britannian doktriinin muutos kylmän sodan aikana on vaikuttanut panssarijoukkojen käyttöperiaatteiden kehittymiseen. Perushypoteesina tutkimuksessa on, että uhkakuvien muutos on saanut aikaan muutostarpeen doktriiniin. Tämä taas on asettanut uudet vaatimukset panssarijoukkojen käyttöperiaatteille osana maavoimien suunniteltua käyttöä. Aihetta lähestytään asiakirja- ja kirjallisuustutkimuksen menetelmin vertailemalla Iso-Britannian ja Naton doktriinin muutoksia käsitteleviä teoksia sekä panssarijoukkoja ja niiden käyttöä käsittelevää kirjallisuutta.</p> <p>Tutkimuksessa ilmeni, että Naton ja Iso-Britannian doktriinin muutos on muuttanut panssarijoukkojen käyttöperiaatteita. Toisen maailmansodan jälkeen brittien kahtiajakautunut ajattelutapa panssarivaunujen käyttöperiaatteista hidasti panssarijoukkojen kootun tai liikesodankäyntiin perustuvan käytön kehittämistä. 1950- ja 1960-luvuilla doktriini asetti panssarijoukoille vaatimuksen kyvystä toimia ydinsodassa. Selkeimmin tämä näkyi panssarivaunun teknisessä kehityksessä. 1970-luvulla panssarijoukkojen käyttöperiaatteet päivittyivät uuden doktriinin vaatimuksista entistä liikkuvimmiksi. 1980-luvulle sijoittuivat merkittävimmät kylmän sodan aikaiset panssarijoukkojen käyttöperiaatteiden muutokset. Uusi doktriini perustui liikesodankäynnin periaatteisiin ja asetti joukkojen joustavan käytön etusijalle. Käytännössä tämä näkyi panssaridivisioonien muodostamien taisteluryhmien ja -osastoiden käytössä. Panssarijoukkojen joustavammalla käytöllä Keski-Euroopassa uskottiin vastattavan paremmin Neuvostoliiton syvän taistelun periaatteisiin perustuvaan hyökkäykseen.</p>	
AVAINSANAT Iso-Britannia, panssarijoukko, kylmä sota, käyttöperiaate	

ISO-BRITANNIAN PANSSARIJOUKKOJEN KÄYTTÖPERIAATTEIDEN KEHITTYMINEN KYLMÄN SODAN AIKANA

1	JOHDANTO	1
	1.1 Tutkimusongelma ja rajaukset	2
	1.2 Lähteiden käyttö ja aikaisemmat tutkimukset.....	3
	1.3 Tutkimusmenetelmä, käsitteet ja muita tutkimuksessa esiintyviä tekijöitä.....	6
	1.4 Tutkimuksen rakenne	12
2	ISO-BRITANNIAN PANSSARIAASE ENNEN KYLMÄÄ SOTAA.....	13
	2.1 Brittien panssariaaseen synty ja käyttö ensimmäisessä maailmansodassa.....	13
	2.2 Brittiläistä maasodankäynnin teoriaa ennen kylmää sotaa	15
	2.3 Iso-Britannian panssariaase toisessa maailmansodassa	17
	2.4 Toisesta maailmansodasta Natoon liittymiseen	19
	2.5 Brittien Reinin armeija ja Keski-Eurooppa operaatioalueena	21
	2.6 Kylmä sota	23
3	ISO-BRITANNIAN DOKTRIININ MUUTOS KYLMÄN SODAN AIKANA	26
	3.1 Pohjois-Atlantin puolustusliitto	27
	3.2 Massiivinen kostoisku	29
	3.3 Joustava vastatoiminta.....	32
	3.4 Liikesodan oppeja – AirLand Battle, FOFA ja JPI.....	36
4	DOKTRIININ MUUTOKSEN TUOMAT VAATIMUKSET PANSSARIJOUKKOJEN KÄYTTÖPERIAATTEILLE	38
	4.1 1950- ja 1960-luvut	39
	4.2 1970-luku	44
	4.3 1980-luku	47
5	JOHTOPÄÄTÖKSET	53
	LÄHTEET	60
	LIITTEET	64

ISO-BRITANNIAN PANSSARIJOUKKOJEN KÄYTTÖPERIAATTEIDEN KEHITTYMINEN KYLMÄN SODAN AIKANA

1 JOHDANTO

Panssarivaunut ovat säilyttäneet merkittävän roolinsa Iso-Britannian asevoimissa aina ensimmäisestä maailmansodasta lähtien. Britit käyttivät ensimmäisinä panssarivaunua heinäkuussa 1916, josta lähtien panssarijoukot ovat olleet oleellinen osa myös muiden maiden maavoimia. Brittiläiset sotateoreetikot kehittivät panssarivaunun ja panssarijoukkojen käyttöperiaatteita tavalla, joka vaikutti maasodankäyntiin vuosikymmeniksi eteenpäin. Toisen maailmansodan aikana maavoimien operaatioissa panssarijoukkojen mahdollistamaa liikkuvuutta, suojaa ja tulivoimaa käytettiin tavalla, joka loi pohjan kylmän sodan aikaiselle panssarijoukkojen roolille muun muassa Iso-Britannian maavoimien merkittävämpänä aselajina.

Asevoimien kehittämiseen vaikuttavat ennen kaikkea vallitseva uhkakuva, tekniset ja taloudelliset kehitysnäkymät sekä resurssit ja näitten pohjalta arvioitu kuva tulevan kriisin luonteesta. Uhkakuvaan pyritään vastaamaan siihen mahdollisimman hyvin sopivalla doktriinilla, eli koko asevoimia koskevilla käytön perusteilla, joista saadaan vaatimukset esimerkiksi maavoimien, ja sen ohessa myös panssarijoukkojen, kehittämiseksi.

Iso-Britannian maavoimilla ei ole ollut yhteistä virallista doktriinia ennen 1980-luvun loppua, jolloin ensimmäinen virallinen maavoimien doktriini julkaistiin. Iso-Britannia on kuitenkin ollut Pohjois-Atlantin puolustusliiton (North Atlantic Treaty Organization, Nato) aktiivinen jäsen koko kylmän sodan ajan, joten tutkimuksessa käsitellään Naton doktriinin muutosta ja sen tuomaa muutosta brittien maavoimien sekä panssarijoukkojen käyttöperiaatteisiin. Lisäksi brittiläiset sotateoreetikot ovat kirjoittaneet panssarisodankäynnin teoriasta useita merkittäviä teoksia, joiden merkitystä länsimaiseen sotataitoon ei voida kiistää. Voidaan siis väittää, että Iso-Britannian maavoimilla on ollut koko kylmän sodan ajan jokin vallitseva doktriini, vaikka sitä ei ole kansallisella tasolla virallistettu. Tässä tutkimuksessa käsitellään Iso-Britannian

doktriinin muutosta kylmän sodan aikana ja sen tuomia muutoksia panssariaselajin suunnitellulle käytölle.

1.1 Tutkimusongelma ja rajaukset

Doktriinin muutokseen vaikuttavat sotilaallisen uhkakuvan muutoksen lisäksi muun muassa maantieteelliset, poliittiset ja taloudelliset tekijät. Tutkimuksen viitekehykseen on rajattu tässä tutkimuksessa merkittävimmät doktriinin ja panssarijoukkojen käyttöperiaatteiden muutokseen vaikuttavat tekijät. Tutkimuksen viitekehys on esitetty liitteessä 1.

Perustutkimusongelma on: Miten Iso-Britannian asevoimien panssarijoukkojen käyttöperiaatteet ovat kehittyneet kylmän sodan aikana?

Muita tutkimukseen liittyviä kysymyksiä ovat seuraavat:

- Miten doktriini ja sotataidollinen ajattelu ovat muuttuneet kylmän sodan aikana ja miten ne ovat vaikuttaneet panssarijoukkojen käyttöperiaatteiden muutoksiin?
- Miten uhkakuvien muutos on vaikuttanut doktriinin muutokseen ja panssarijoukkojen käyttöperiaatteiden muutokseen?
- Mitkä muut tekijät ovat uhkakuvien lisäksi vaikuttaneet doktriinin ja panssarijoukkojen käyttöperiaatteiden muutokseen?

Perushypoteesina tutkimuksessa on, että uhkakuvien muutos on saanut aikaan muutostarpeen doktriiniin. Tämä taas on asettanut uudet vaatimukset panssarijoukkojen käyttöperiaatteille osana maavoimien suunniteltua käyttöä.

Tutkimuksen aihe on rajattu koskemaan Iso-Britannian maavoimien panssarijoukkoja kylmän sodan aikana. Edelleen aihe on rajattu koskemaan panssarijoukkojen käyttöperiaatteita ja niiden muutosta. Panssarijoukkojen käyttöperiaatteiden muutosta tarkastellaan doktriinin ja uhkakuvien muutoksen kautta. Panssariaseen teknistä muutosta tarkastellaan, kun se liittyy kiinteästi koko panssarijoukkojen käyttöperiaatteiden muutokseen, esimerkiksi kykyyn toimia saastuneella alueella. Ajallisesti tässä tutkimuksessa tarkastellaan aikaa toisen maailmansodan päättymisestä Neuvostoliiton hajoamiseen 1990-luvun alussa. Ensimmäistä maailmansotaa sekä aikaa ennen kylmän sodan alkua on tutkimuksessa käsitelty brittien panssariaseen syntyyn ja asemaan osana maavoimia liittyen.

Tässä tutkimuksessa käsitellään doktriinia vain maavoimien osalta. Doktriinia pyritään tarkastelemaan lähinnä operatiivis-taktisella tasolla, ei niinkään strategisella tasolla. Tämä on perusteltua panssarijoukkojen suunniteltuun käyttöön liittyen.

1.2 Lähteiden käyttö ja aikaisemmat tutkimukset

Naton muutoksesta kylmän sodan aikana on kirjoitettu paljon kansainvälisessä ja kotimaisessa kirjallisuudessa sekä tutkimuksissa. Julkaisuissa on käsitelty sekä Naton organisatorista muutosta että doktriinin muutosta. Iso-Britannian maavoimien muutosta toisen maailmansodan jälkeen on tutkittu Suomessa runsaasti sotataidollisella tasolla. Lisäksi varsinkin brittiläisessä kirjallisuudessa on käsitelty paljon rauhanajan joukko-osastojen historiaa. Iso-Britannian panssarijoukkojen kehitystä toisen maailmansodan jälkeen on kotimaisessa tutkimuksessa käsitelty puhtaasti tekniseltä kannalta lähestyen muun muassa otsikolla *Brittiläisen panssari-vaunun kehittyminen toisen maailmansodan jälkeen*.

Lähdemateriaali on pääosiltaan jaettavissa Suomessa julkaistuun tutkimusaineistoon ja kirjallisuuteen sekä Nato-maissa julkaistuun kirjallisuuteen. Yleisesti brittiläistä kirjallisuutta saattaa leimata kirjoittajien objektiivisuuden puute, johtuen kirjoittajien kansallisesta taustasta. Sama ongelma koskee kotimaisia tutkimuksia, sillä tutkimusten lähteinä on käytetty usein näitä samoja brittiläisiä teoksia. Suuri osa Suomessa julkaistusta kirjallisuudesta, joka käsittelee Iso-Britanniaa tai Natoa, on kyseessä olevan valtion tai liiton sisällä kirjoitettua. Tästä johtuen tutkimukseen ei ole mahdollista saada täysin ulkopuolista näkökulmaa.

Tutkimuksen lähteiden käyttöön liittyvä toinen ongelma on virallisen brittiläisen maavoimien doktriinin puuttuminen aina 1980-luvun loppuun saakka, jolloin ensimmäinen virallistettu doktriini julkaistiin.¹ 1970- ja 1980-luvun tutkimuksissa puhuttaessa doktriinista tarkoitetaan samaa asiaa, mutta virallisen maavoimien doktriinin ja virallistetun määritelmän puuttuessa asevoimien suunnitellun käytön ja esimerkiksi valtion strategisten linjausten suhteen saattaa olla eroavaisuuksia esimerkiksi eri tutkijoiden tulkintojen välillä.

¹ Katso esimerkiksi McInnes, Colin: *The Gulf War, 1990-1*, s. 167 Hew Strachanin toimittamassa teoksessa *Big Wars and Small Wars, the British Army and the Lessons of War in the 20th Century*. Routledge, Oxon, 2006 sekä *Doctrine and Command in the British Army: an Historical Overview*. www.cdef.terre.defense.gouv.fr/publications/doctrine/doctrine09/us/freedom_of_speech/art05.pdf, 4.2.2009 klo. 09.10.

Iso-Britannian panssarijoukkojen käyttöperiaatteiden muutoksesta ei Suomessa ole julkaistua kirjallisuutta. Tähän lienee syynä brittien taktisen ja operatiivisen tason ohjesääntöjen salattavuus ja todella heikko saatavuus Suomessa. Tämä on myös tutkimuksen merkittävin haaste.

Juha Mälkin Maanpuolustuskorkeakoululle tekemiä opinnäytetöitä *Manoeuvre Warfare Theories and Their Impact on the British Army Organisations Until the Nuclear Era* sekä *The Quest for Manoeuvre – the English Manoeuvre Warfare Theories and British Military Thought 1920–1991* on käytetty brittiläisen mekanisoidun sodankäynnin teoreettisen muutoksen kartoittamiseen doktriinin muutoksen rinnalla. Mälkin opinnäytetöiden rinnalla keskeinen lähde brittien sotataidollisen muutoksen kartoittamiseen on Colin McInnesin teos *Hot War, Cold War – The British Army’s Way in Warfare 1945–95*, jonka merkitys tälle tutkimukselle on keskeinen.

Pekka Visurin teos *Turvallisuuspolitiikka ja strategia* on yleisessä opetuskäytössä muun muassa Maanpuolustuskorkeakoulussa. Teos sisältää laajasti turvallisuuspolitiikan perusteita ja strategian kehityspiirteitä. Teosta on tässä tutkimuksessa käytetty lähinnä käsitteiden ja kylmän sodan määrittelyyn. Teoksen rinnalla kylmän sodan määrittelyssä ja kylmän sodan aikaisissa tapahtumissa lähdeiteoksena on käytetty Visurin teosta *Suomi kylmässä sodassa*.

Heikki Hokkasen diplomityötä *Naton sotilaallisen doktriinin muutos ja siihen vaikuttaneet tekijät* käytetään tutkimuksessa Naton doktriinin muutosten kartoittamisessa. Hokkasen tutkimus on vuodelta 1993, joten suurin haaste työn käyttöön tutkimuksen lähteenä liittyy Naton doktriinin muutoksiin ja niiden luotettavuuteen 1980-luvun lopussa ja 1990-luvun alussa. Hokkasella oli käytössään vain rajallinen määrä julkista tietoa doktriinin muutoksiin vaikuttaneista tekijöistä. Hokkanen esittää kuitenkin perustellusti keskeisimmät Naton doktriinin muutokset toisen maailmansodan jälkeen, joita tukevat muiden lähteiden havainnot.

Risto Väisäsen ja Jukka Knuutilan julkaisuja *Tavanomaiset asevoimat Euroopassa 1970-luvulla* ja *Englannin turvallisuuspolitiikan kehitys toisen maailmansodan jälkeen: Strateginen doktriini ja asejärjestelmät* on käytetty brittiläisen doktriinin muutoksien tutkimiseen. Ongelmana molemmissa teoksissa on niiden julkaisuaika, molemmat ovat 1970-luvulla Strategian toimiston julkaisemia. Teosten arvo tutkimukselle keskittyykin lähinnä tarkasteltaessa Iso-Britannian ja Naton doktriinin muutoksia toisesta maailmansodasta 1970-luvulle. Molemmat julkaisut käsittelevät muutoksia hyvin laajasti yhteiskunnallisista tekijöistä alkaen ja arvo tut-

kimukselle keskittyikin lähinnä tukemaan Hokkasen diplomityön havaintoja Naton doktriinin keskeisimmistä muutoksista.

Jukka Knuuttilan kirjoitusta *Panssariaseen ja panssarintorjunnan kehityksestä toisen maailmansodan jälkeen* Suomen sotatieteellisen seuran vuosijulkaisussa Tiede ja ase vuodelta 1978 on käytetty lähinnä Iso-Britannian panssariaseen teknisten muutosten kartoittamiseen Ogor-kiewiczin teoksen ja Vuorenvirran pro gradu-tutkielman rinnalla. Knuuttilan Panssari-lehdessä julkaisemia kirjoituksia *Panssariaseen synty ja sen käyttö ensimmäisessä maailmansodassa, Panssarijoukot ja niiden käytön kehitys toisessa maailmansodassa, Panssarijoukkojen käyttöperiaatteista ja merkityksestä ydinaseaikakaudella* sekä *Piirteitä panssari- ja mekanisoitujen joukkojen asemasta taistelukentällä* on käytetty Iso-Britannian panssari-aseen käytön tutkimiseen ensimmäisestä maailmansodasta 1970-luvulle. Lisäksi Knuuttilan kirjoituksissa on käsitelty yleisellä tasolla länsimaisten ja Neuvostoliittolaisten panssarijoukkojen käyttöperiaatteiden muutosta kylmän sodan aikana.

Jyrki Bernerin kirjoitusta *Nato ja sen merkitys Suomen puolustuspolitiikassa* on osa laajempaa, Pekka Visurin toimittamaa teosta *Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan linjaukset*. Kirjoituksen johtopäätökset Naton doktriinin muutoksista tukevat Väisäsen, Knuuttilan ja Hokkasen havaintoja.

Richard M. Ogorkiewiczin panssarijoukkoja käsittelevä perusteos *Armoured Forces – A History of Armoured Forces and Their Vehicles* on tutkimuksen kannalta merkittävässä asemassa selvitetessä organisaatioiden ja kaluston muutosta Iso-Britannian maavoimissa toisen maailmansodan aikana ja sen jälkeen. Teoksen arvo tutkimukselle ulottuu vain 1960-luvun loppuun ja silloin vaikuttaneisiin ajatuksiin sodankäynnistä, sillä kirja on julkaistu vuonna 1970.

Antti Vuorenvirran Maanpuolustuskorkeakoululle tekemää pro gradu -tutkielmaa *Brittiläisen panssarivaunun kehittyminen toisen maailmansodan jälkeen* on käytetty Iso-Britannian panssariaseen teknisen muutoksen kartoittamiseen kylmän sodan aikana. Lisäksi Vuorenvirran havainnot brittien doktriinin muutoksesta kylmän sodan aikana tukevat tässä tutkimuksessa esitetyjä keskeisimpiä doktriinin muutoksia.

Nils Marius Rekkedalin teosta *Nykyaikainen sotataito, sotilaallinen voima muutoksessa* on käytetty muun muassa keskeisten käsitteiden määrittelyyn sekä toisen maailmansodan jälkeisen sotataidon kehittymisen hahmottamiseen. Teos on yleisessä opetusikäytössä muun muassa

Maanpuolustuskorkeakoulussa ja on pohjoismaissa yleisesti käytetty lähde teos perehdyttäessä 1900-luvun sotataidon kehittymiseen.

Mika Kerttusen Maanpuolustuskorkeakoululle tekemää diplomityötä *Iso-Britannian sotilaallisen voiman käyttäjänä toisen maailmansodan jälkeen* vuodelta 1995 on käytetty Iso-Britannian käymien sotien kartoittamiseen toisen maailmansodan jälkeen. Tutkimuksesta on myös saatavilla tiedot esimerkiksi Brittiläisen Reinin armeijan kalustosta, organisaatiosta ja käyttöperiaatteiden pääpiirteistä kylmän sodan aikana. Kerttusen havainnot Brittien Reinin armeijan kehityksestä tukevat McInnesin esittämiä havaintoja keskeisimmistä käyttöperiaatteiden muutoksista.

Terry Ganderin teoksen *Encyclopaedia of the Modern British Army* toinen painos käsittelee laajasti brittien maavoimia toisen maailmansodan jälkeen. Merkittävin anti tutkimukselle Ganderin teoksella on tutkittaessa Brittien Reinin armeijan organisaation muutoksia 1980-luvulla sekä Brittien Reinin armeijan 1. Brittiläisen armeijakunnan suunniteltua taistelua. Ganderin havainnot muun muassa armeijakunnan sodanajan rakenteesta tukevat Vuorenvirran ja McInnesin havaintoja merkittävimmistä 1980-luvun käyttöperiaatteiden muutoksista.

1.3 Tutkimusmenetelmä, käsitteet ja muita tutkimuksessa esiintyviä tekijöitä

Tutkimusmenetelmänä tässä tutkimuksessa on asiakirja- ja kirjallisuustutkimus. Tutkimus on jatkuvaa deduktion ja induktion vuorottelua, koska induktiivista menetelmää ei ole perusteltu sulkea täysin pois vaikka perushypoteesi tutkimukselle onkin esitetty sivulla kaksi. Lähestymisen aiheeseen on välillä perustuttava yksityiskohdista yleiseen lähestyvään menetelmään (esimerkiksi brittiläisiin panssarivaunuihin kehitettiin kyky toimia saastuneella alueella, joka aiheutui vaatimuksesta aselajille toiminnasta ydinaseiden käytön yhteydessä) sekä välillä yleisestä yksityiskohtaiseen (liikesodankäynnin vaatimukset asettivat panssarivaunun operatiivisen ja taktisen liikkuvuuden suojan edelle) perustuvaan menetelmään.²

Tämä tutkimus on toteutettu analysoimalla Naton ja Iso-Britannian sotilaallisen doktriinin muutosta maavoimien osalta käsittelevää kirjallisuutta ja tutkimusaineistoa sekä Iso-Britannian panssarijoukkoja ja niiden suunniteltua käyttöä käsitteleviä teoksia

² Katso esimerkiksi Lappalainen, Jussi T: Haluatko historiantutkijaksi. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 2002, s. 57-63.

Joukkojen niminä käytetään tässä tutkimuksessa brittiläisten alkuperäisistä nimistä kirjoittajan suomentamia. Jokaisen joukon nimen perässä ensimmäistä kertaa mainittaessa on kuitenkin väärinkäsitysten ja jatkotutkimuksen takia mainittu joukon alkuperäinen englanninkielinen nimi.

Tässä tutkimuksessa *kehitys* ymmärretään panssarijoukkojen käyttöperiaatteisiin liittyen muutoksena joko parempaan tai huonompaan suuntaan edellisestä vallinneesta tilasta. Mikäli muutosta edelliseen ei ole havaittavissa, panssarijoukkojen käyttöperiaatteiden ei tässä tutkimuksessa tulkita kehittyneen.

Panssarijoukolla tarkoitetaan tässä tutkimuksessa brittien sodanajan *panssariyhtymiä* joille oli määritetty sodanajan tehtävä, ei rauhanajan joukko-osastoja. Varsinaisten taistelupanssarivaunujen lisäksi panssariyhtymiin kuului yleensä jalkaväkiyksiköitä, tykistöä, pioneerijoukkoja sekä muita tukevia aselajiyksiköitä.³

Tässä tutkimuksessa sanalla *panssarivaunu* tarkoitetaan *taistelupanssarivaunua*, ellei toisin mainita. Esimerkiksi rynnäköpanssarivaunut ja miehistönkuljetusajoneuvot eivät sisälly tässä tutkimuksessa panssarivaunu-termin alle. Taistelupanssarivaunulla tarkoitetaan pääasiassa vihollisen panssarivaunujen tuhoamiseen suunniteltuja panssarivaunuja. Taistelupanssarivaunulle on ominaista luja panssarointi, hyvä liikkuvuus ja tehokas pääase joka on yleensä sijoitettu pyörivään torniin.⁴

Käyttöperiaatteilla tarkoitetaan tässä tutkimuksessa sitä, miten panssarijoukkoja suunniteltiin vallitsevien uhkakuvien ja doktriinien aikana käytettävän. Esimerkiksi panssarivaunujen käyttö maailmansotien aikana jalkaväen päähyökkäystä tukien (Infantry-luokka) tai panssarivaunuosastoittain (Cruiser-luokka) vihollista sivustoista saarrostaen.

Puhuttaessa *konventionaalisista* aseista, tarkoitetaan perinteisiä asejärjestelmiä, useimmiten vastakohtana ydinaseille sekä kemiallisille ja biologisille aseille. Pekka Visuri⁵ määrittelee konventionaaliset aseet (Conventional Weapons) asejärjestelmiksi, joita käytetään sotatoimiin perinteiseen tapaan ja pidetään kansainvälisen oikeuden mukaan hyväksyttävänä sodankäyntivälineinä. Ei-konventionaalisiiin aseisiin kuuluvat kiistatta taistelukaasut, ydinaseet ja biologi-

³ Ogorkiewicz, Richard M: Armoured Forces – A History of Armoured Forces and Their Vehicles. Arms and Armour Press, Lontoo, 1970, s. 41.

⁴ Puolustusvoimien asianhallintajärjestelmä, määritelmärekisteri.

⁵ Visuri, Pekka: Turvallisuuspolitiikka ja strategia. WSOY, Juva, 1997, s. 312.

set aseet mutta napalmin, laser-aseiden ja elektronisten laitteiden osalta vallitsee Visurin mukaan erimielisyyksiä.

Sotataidolla tarkoitetaan sotilaallisten operaatioiden suunnittelua ja toteuttamista. Sotataitokäsité on jaettu perinteisesti vähintään kahteen tasoon: *strategiaan* ja *taktiikkaan*⁶. Clausewitz teki eron taktiikan (taistelun johtamisen) ja strategian (kokonaisen sodan johtamisen) välille. Strategia oli hänen mukaansa oppi taisteluiden käyttämisestä sodan päämäärän hyväksi. Clausewitzin jälkeen määritelmä on laajentunut koskemaan muun muassa anglosaksisessa maailmassa koko yhteiskuntaa koskevan sodan strategista johtamista terminä *suurstrategia*. Tämä lähentelee käytännössä jo *turvallisuuspolitiikan* määritelmää, sen sisältäessä poliittisen, taloudellisen, sotilaallisen ja henkisen aspektin.⁷

Brittiläinen sotateoreetikko sir Basil Henry Liddell Hart (1895–1970) halusi kritisoida Clausewitzin hyvin taistelukeskeistä näkemystä *suurstrategisella* lähestymistavalla, jossa korostui kaikkien voimavarojen suunnitelmallinen käyttäminen. Nämä voimavarat ovat ennen kaikkea poliittisia, taloudellisia, sotilaallisia, teknisiä ja informatiivisia. *Suurstrategia*-käsitteen (Grand Strategy) käytöllä haluttiin korostaa poliittisten voimavarojen jakamisen ja strategian sotataidollisen merkityksen välillä.⁸ Suurstrategia käsitti kaikkien kansallisten resurssien käytön liikekannallepanoa ja sotaa varten.⁹

Pekka Visuri määrittelee *strategian* seuraavalla tavalla:¹⁰

”Kun teoria (oppi) ja käytäntö (strateginen johtaminen) yhdistetään samaan kokonaisuuteen, ymmärretään turvallisuuspoliittinen strategia opiksi ja käytännön toimintalinjaksi joilla saavutetaan valtion tai liittouman turvallisuuspäämäärät. Strategiaan sisältyy ensi sijassa poliittisia, sotilaallisia ja taloudellisia toimia. Sotilasstrategia on kokonaisstrategian osana oppi ja käytännön johtamistoimet, joilla asevoimia käytetään johdon määrittämien tavoitteiden saavuttamiseksi.”

Liikesodankäynnin keskeinen käsite *operaatiotaito* tarkoittaa taitoa voittaa sotatoimet. Operaatiotaito määritellään taistelujen voittamistaidon (taktinen taso) ja sotien voittamistaidon (strateginen taso) välissä olevaksi taidoksi.¹¹ Operaatiotaidon käsite (Operational Art) kattaa

⁶ Rekkedal, Nils Marius: Nykyaikainen sotataito, sotilaallinen voima muutoksessa. Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki, 2006, s. 26.

⁷ Visuri, Pekka: Suomi Kylmässä sodassa. Otava, Keuruu, 2006, s. 8-9.

⁸ Kerttunen, Mika: Strategia. Maanpuolustuskorkeakoulu, strategian laitos, julkaisusarja 3, strategian asiatietoa, No 4, Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki, 2007.

⁹ Rekkedal s. 26.

¹⁰ Visuri (1997) s. 12.

¹¹ Rekkedal s. 453.

sen, miten suurehkoja sotatoimia, -retkiä tai -liikkeitä toteutetaan ja edelleen luodaan edellytyksiä onnistuneille taisteluille.¹²

Sotilaallista *doktriinia* voidaan pitää tuloksena asevoimien kokemuksista ja niiden vaikutuksista maan puolustamisen perusteisiin, erityisesti sodan aikana. Käytännössä doktriini yrittää muotoilla niin, että se pystyy antamaan suuntaviivat sodan johtajille tavalla, jonka avulla he pystyvät paremmin kohtaamaan ja tuhoamaan vastustajan eri tilanteissa. Kaikki korkeatasoisesti ja ammattimaisesti johdetut kansalliset asevoimat ovat kehittäneet toimintansa tueksi joukon doktriininomaisia toimintaperiaatteita, vaikka näitä ei ehkä ole virallistettu painettujen doktriinien muotoon. Iso-Britannian teoreettinen sotataidollinen osaaminen perustui pitkään juuri näihin virallistamattomiin, doktriininomaisiin teoksiin ja toimintaperiaatteisiin. Doktriinien laatimisen tarkoituksena voidaan pitää sotilaille vähimmäiskäsityksen antamista ylempien sotilasjohdon ajatuksista ja menetelmistä, eli miten puolustusjärjestelmän ajatellaan toimivan taktiselta tasolta aina strategiselle tasolle. Doktriini antaa myös ideaalisen pohjan sotilaskoulutukselle.¹³

Strategiaan ja turvallisuuspolitiikkaan liittyen doktriini on oppi tai toimintaperiaate, jonka puitteissa ohjataan suunnittelua ja käytännön toimintoja. Doktriini voidaan jakaa strategiseen eli turvallisuuspolitiikan, ulkopoliitiikan ja maanpuolustuksen tasoon sekä operatiivis-taktiseen (taisteluopin) tasoon.¹⁴ Tässä tutkimuksessa pyritään käsittelemään doktriinia lähinnä jälkimmäisellä tasolla, mutta muutosten ymmärtämisessä strategista tasoa lienee mahdotonta täysin ohittaa.

Doktriini voidaan määritellä kokoelmana näkökannoista, jotka käsittelevät sotaa ja sodankäyntiä ja niitä sotilaallisia periaatteita, joiden tarkoituksena on antaa sodankäyntiin liittyvät niin sanotut ”ajo-ohjeet”. Sen tulee siis edustaa vallitsevia sotilaallisia ajatustapoja ja olla sotilasjohdon omaksuma. Sen tulee lisäksi olla perustana ylempien sotilasopetusta antavien laitosten koulutukselle ja järjestelmässä tapahtuvan sodan suunnittelun koulutukselle.¹⁵

¹²”The employment of military forces to attain strategic and/or operational objectives through the design, organization, integration, and conduct of strategies, campaigns, major operations, and battles. Operational art translates the joint force commander’s strategy into operational design, and, ultimately, tactical action, by integrating the key activities at all levels of war.” Dictionary of Military Terms. U.S. Department of Defense and Joint Chiefs of Staff, Greenhill Books, London, 1999. Rekkedal s. 27.

¹³ Rekkedal s. 15.

¹⁴ Visuri (2006) s. 491.

¹⁵ Rekkedal s. 26.

Doktriinin oleellisimman sisällön voidaan ajatella olevan kokonaisuuden integrointi. Doktriini tekee sodankäynnistä kokonaisuuden ja integrointi tapahtuu vertikaalisesti (esimerkiksi taktiikka, operaatiotaito ja strategia) ja horisontaalisesti (aselajit, puolustushaarat).¹⁶

Doktriini voi käsittää kaikki salaiset, julistetut tai muuten julkiset sekä tapahtuneesta käytännöstä syntyneet strategiset, operatiiviset ja taktilliset toimintalinjat. Näiden mukaan valtio tai liittouma käyttää sotilaallista voimaansa kokonaispäämääränsä saavuttamiseksi.¹⁷

Briteillä ei ole kansallisella tasolla pitkää perinnettä virallisen doktriinin käytöstä. Kuitenkin kylmän sodan ajalta on olemassa doktriinin kaltaisia kirjoituksia ja toimintatapoja, jotka ovat lähempänä taktista tasoa kun operatiivista tai strategista tasoa. Kaikki nämä kirjoitukset olivat kuitenkin epävirallisia verrattuna yhtenäiseen ja virallistettuun asevoimien doktriiniin. Brittiarmeijaa on kuvattu tästä syystä olevan kiinnostunut teorian kirjoittamista sijaan enemmän käytännön toimista (...huntin', shootin' and fishin'). Samaa McInnes kuvaa myös seuraavasti:¹⁸

”The British Army suffered from ‘an excess of bravery and a shortage of brains’”.

1980-luvulla Euroopan sotänäyttämöä varten kehitetty operatiivisen tason konsepti nimeltä *Follow on Forces Attack* -doktriini (FOFA), perustui laajemmassa merkityksessä liikesodankäynnin (Manoeuvre Warfare) ajatuksiin ja erityisesti uusien asejärjestelmien liikekyvyn hyödyntämiseen vaikuttaessa vihollisen hyökkäysryhmittymyksen eturyhmittymykseen, mutta samalla myös sen taempiin osiin. Tavoitteena oli staattisemmilla joukoilla pysäyttää ja sitoa ensimmäiset vihollisen mekanisoidut ja panssaroidut joukot. Tämä mahdollisti liikkuvampien yhtymien, helikoptereiden ja erityisesti ilmavoimien hyökkäyksen vihollisen toisen ja kolmannen hyökkäysportaan sivustaan. Persianlahden sodassa 1990–1991 toteutettu operaatio muistuttaa suuresti tätä konseptia sotaliikkeen sekä joukkojen käytön suhteen. FOFA:a on kuvattu käytännönläheiseksi taisteluopiksi¹⁹, mutta tässä tutkimuksessa FOFA ymmärretään yhdeksi Naton kylmän sodan ajan doktriiniksi, joka perustui Yhdysvaltojen *ilma-maataisteluoppiin* (AirLand Battle). Ilma-maataisteluoppi on tarkemmin esitelty luvussa kolme.

¹⁶ Puolustusjärjestelmien kehitys, sotatekninen arvio ja ennuste (STAE) 2020. osa 2, s. 41-42.

¹⁷ Hokkanen, Heikki: Naton sotilaallisen doktriinin muutos ja siihen vaikuttaneet tekijät. Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki, 1993, s. 1.

¹⁸ McInnes (2007) s. 167. Vuoden 1997 British Defence Doctrine, Joint Warfare Publication (JWP) 0-01 määrittelee doktriinin sotilaallisen voiman käytön ja sodankäynnin ymmärtämisen laajaksi kehikseksi. Sen tarkoituksena on opastaa, selittää, kouluttaa sekä tarjota yhteinen perusta koulutukselle ja keskustelulle.

¹⁹ Katso esimerkiksi Rekkedal s. 13.

Uhkakuva muodostaa perustan, joka määrittää yhteisön asennoitumisen voimankäyttöön sekä voimankäytön välineet ja muodot, joilla yhteisö pyrkii uhkakuvaan vastaamaan. Yleensä uhkakuvalla, esimerkiksi tarkasteltaessa asevoimien doktriineita, ymmärretään kansallisvaltion asevoimien toiselle kansallisvaltiolle muodostamaa uhkaa. Termillä voidaan tarkoittaa myös muuta riskitekijäksi muodostunutta tekijää, jota vastaan yhteisö valmistautuu äärimmäiseen voimankäyttöön. Uhkakuvan muutos pakottaa valtion muuttamaan valmistautumistaan sodankäyntiin, sillä uusien uhkien torjunta perinteisin menetelmin ei välttämättä ole tehokasta.²⁰

Ydinaseet voidaan jakaa käyttötarkoituksensa mukaan *strategisiin* ja *sotänäyttämön ydinaseisiin*. Yli 5 500 kilometrin päähän ulottuvat aseet ovat strategisia ydinaseita ja alle 5 500 kilometriä kantavat aseet ovat sotänäyttämön ydinaseita. Sotänäyttämön ydinaseet voidaan edelleen jakaa *operatiivisiin* (500–5 500 kilometriä) ja *taktisiin* (alle 500 kilometriä) ydinaseisiin.²¹

Prikaati (Brigade) on pienin itsenäisiin sotatoimiin kykenevä perusyhtymä, johon voi kuulua kolmesta viiteen pataljoonaa, erillisiä yksiköitä ja tukevia aselajeja kuten esimerkiksi kenttätykistörykmentti, pioneeripataljoona ja huoltopataljoona. Prikaatin vahvuus vaihtelee yleensä noin 3 000–6 000 sotilaan välillä. Prikaati on taktinen yhtymä.²²

Divisioona (Division) on erityisesti suurvalta-armeijoissa tavanomainen perusyhtymä, johon voi kuulua kolmesta neljään prikaatia tai rykmenttiä vahvuuden ollessa 10 000–15 000 sotilasta. Suurvalloissa myös divisioona on taktinen yhtymä.²³

Britit käyttävät organisaatioistaan lisäksi termiä *rykmentti* (Regiment), jolla perinteisesti on tarkoitettu *pataljoonaa* (Batallion) suurempaa, mutta prikaatia pienempää joukkoa. Rykmentti-termi panssarijoukkojen yhteydessä juontaa ratsuväkijoukkojen perinteeseen ja rykmentti-termiä on käytetty briteissä melko kirjavasti erikokoisten organisaatioiden yhteydessä. Rykmentissä oli yleensä vähintään kaksi pataljoonaa.²⁴ Britit ovat käyttäneet myös *joukkueen* (Platoon) sijaan termiä *troop* ja *komppanian* (Company) sijaan termiä *squadron*, edelleen joh-

²⁰ Raitasalo, Jyri ja Sipilä, Joonas: Sodan määrittelystä, käsitykset sodasta sodankäynnin taustalla. Maanpuolustuskorkeakoulu, strategian laitos, julkaisusarja 4, työpapereita No 18, Helsinki 2004, s. 14.

²¹ Hokkanen s. 62

²² Visuri (1997) s. 149.

²³ Sama s. 149.

²⁴ Katso esimerkiksi Hallows, Ian S: Regiments and Corps of the British Army. Arms and Armour Press, Lontoo, 1991, johdanto.

tuen panssarijoukkojen ratsuväen perinteitä jatkavasta roolista.²⁵ Tässä tutkimuksessa käytetään edellisistä organisaatioista sanoja joukkue, komppania, pataljoona (tarvittaessa rykmentti), divisioona ja prikaati.

1.4 Tutkimuksen rakenne

Tutkimuksen toisessa luvussa käsitellään Iso-Britannian panssariaseen synty ja sen käyttö maailmansodissa pohjaksi kylmän sodan aikaiselle kehitykselle. Toisessa luvussa määritellään myös tarkemmin tässä tutkimuksessa oleellinen viitekehys, eli kylmä sota ja sen rajaaminen. Luvussa esitellään myös British Army of the Rhein (BAOR) eli Brittien Reinin armeija. BAOR on keskeisin brittien kylmän sodan aikaiseen maavoimien suunnitteluun ja kehitykseen liittynyt joukko. BAOR:in toiminta-alue, Keski-Eurooppa, esitellään sotilaallisesta näkökulmasta samassa luvussa. Keski-Eurooppa oli kylmän sodan aikana keskeisin alue jossa britit osana Natoa valmistautuivat torjumaan Varsovan liiton hyökkäykset.

Iso-Britannian doktriinin keskeisimmät muutokset kylmän sodan aikana on esitetty luvussa kolme. Lisäksi luvussa on käsitelty muutama keskeisin kylmän sodan aikaiseen brittien maavoimien suunnitteluun vaikuttanut tapahtuma.

Tutkimuksen viitekehukseen liittyen Iso-Britannian maavoimien doktriinin muutoksen tuomat vaatimuksen panssariaselajille ja sen käyttöperiaatteille käsitellään luvussa neljä, pois lukien maailmansotien aikaiset teoreettiset vaatimukset, joita esitellään lyhyesti toisessa luvussa. Näitä toisen maailmansodan aikaisia tekijöitä on mahdotonta ohittaa käsiteltäessä brittien panssariaseen kehittymistä kokonaisuudessaan.

Viidenteen lukuun on koottu tutkimuksen johtopäätökset Iso-Britannian panssarijoukkojen käyttöperiaatteiden kehittymisestä kylmän sodan ajalta ja keskeisimmät vastauksetta jääneet tutkimuskysymykset jatkotutkimukseen liittyen.

²⁵ Ogorkiewicz s. 46. Katso myös Beevor, Anthony: Inside the British Army. Chatto & Windus Ltd, Lontoo, 1990, A Basic Guide to Regiments, Army Organisations, Ranks and Terms, xxvi.

2 ISO-BRITANNIAN PANSSARIAISE ENNEN KYLMÄÄ SOTAA

2.1 Brittien panssariaiseen synty ja käyttö ensimmäisessä maailmansodassa

Polttomoottorin keksiminen loi edellytykset armeijoiden moottoroimiselle ja taisteluajoneuvojen kehittämiseksi. Ensimmäiset panssaroidut ajoneuvot olivat panssariautoja ja brittien ensimmäinen konekiväärillä aseistettu panssariautotyyppi kehitettiin vuonna 1899. Britit käyttivät panssariautoaan Buurisodassa vuosisadan vaihteessa. Ensimmäisen maailmansodan alkaessa sodan molemmilla osapuolilla oli käytössään konstruktio panssariautoista. Panssariaiseen kehittämisessä panssariautoa voidaankin pitää yhtenä alkutekijänä. Panssariautojen määrä oli kuitenkin hyvin vaatimaton ja tekniset ominaisuudet sitoivat ne täysin tiestöön. Niitä ei voitu käyttää esimerkiksi länsirintaman juuttuneen tilanteen helpottamiseksi heikon maastoliikkuvuuden takia. Paikoilleen jähmettyneet rintamalinjat pakottivat molemmat osapuolet etsimään keinoa murtaa vihollisen puolustus.²⁶

Vuonna 1914 brittien Yhdysvalloista saamien telatraktorien maastoliikkuvuudesta saadut kokemukset johtivat ajatukseen teloilla kulkevasta taisteluajoneuvosta ja vuonna 1915 everstiluutnantti Stern ja insinööri Eustache d'Eyncourtin kanssa tekivät esityksen sotaministeri Winston Churchillille ja pääministeri Lloyd Georgelle panssarivaunun kehittämisestä asevoimien tarpeisiin. Heinäkuussa 1915 ensimmäinen prototyyppi oli valmiina.²⁷

Panssarivaunu, kuten kaikki muutkin tekniset uutuudet, oli vallitsevien yhteiskunnallisten ja teknisten kehityssuuntien tulos. Polttomoottorin kehittämisen ja teollisen vallankumouksen jälkeen panssarivaunun rakentaminen oli mahdollista.²⁸ Panssarivaunussa yhdistyivät J.F.C. Fullerin ja Basil Henry Liddell Hartin vaatimukset hyökkäyskyvystä ja siirtymisen aikaisesta suojasta.²⁹

Ensimmäiset hyväksytyt suunnitelmat panssarivaunun käyttöperiaatteista olivat seuraavat:³⁰

- panssarivaunuja tulee käyttää suurhyökkäyksessä syvyyteen ryhmittynyttä vihollista vastaan massamaisesti kiinteässä yhteistoiminnassa jalkaväen kanssa,
- on edullisempaa olla käytössä useampia keveitä kuin muutama raskas panssarivaunu,

²⁶ Knuuttila, Jukka: Panssariaiseen synty ja sen käyttö ensimmäisessä maailmansodassa. Panssari 1/1977, s. 29.

²⁷ Sama s. 29.

²⁸ Rekkedal s. 126.

²⁹ Sama s. 128.

³⁰ Panssari 1/1977 s. 30.

- panssaroinnin on kestävä kiväärikaliperisten aseiden tulta,
- aseistuksena tulisi olla konekiväärin lisäksi tykki,
- maastoliikkuvuuden on mahdollistettava kranaattien kraattereiden ja taisteluhautojen ylitys,
- mininopeuden on oltava neljä kilometriä tunnissa ja
- vaunujen on pystyttävä toimimaan yhtäjaksoisesti kuusi tuntia.

Verrattuna esimerkiksi ranskalaisten ajattelutapaan panssarivaunujen käytöstä, brittien ajattelussa korostui vaunujen keskittäminen suhteessa hajautettuun käyttöön. Näitä vaatimuksia uudelle aselajille voitaneen pitää moderneina verrattuna nykyisiin panssarijoukkojen käytöperiaatteisiin.

Englantilaiset käyttivät panssarivaunuaan suunnitellusti ensimmäistä kertaa taistelukentällä syyskuussa 1916 Sommen taistelussa. Hyökkäykseen osallistui 49 panssarivaunua, joista 32 pääsi lähtöasemasta liikkeelle muiden jäädessä lähtöasemaan teknisten vikojen vuoksi. Panssarivaunuja ei käytetty taistelussa niille suunnitellulla tavalla keskitetysti, vaan ne hajautettiin pitkin rintamalinjaa. Taistelukentän uuden asejärjestelmän aiheuttama pakokauhu yllätti sekä hyökkääjän että puolustajan ja saavutettua menestystä ei pystytty käyttämään hyväksi. Englantilaiset pitivät alueellisesta menestyksestä huolimatta panssarivaunun ensiesiintymistä epäonnistumisena.³¹ Panssarivaunujen rooli keskittyi Sommen taistelussa lähinnä piikkilankaesteiden läpäisemiseen ja konekivääripesäkkeiden tuhoamiseen. Panssarivaunujen maalit olivat siis kohteita joihin ei ollut vielä olemassa tehokasta asetta.³²

Vuonna 1917 brittien Panssarivaunujoukot (Tank Corps) olivat ensimmäistä kertaa organisoitu prikaatikokoonpanoihin, aikaisemmin joukot oli jaoteltu vain pataljoonisiin ja komppanioihin. Pataljoonien, joiden kalustona olivat raskaat panssarivaunut, vahvuus vakiintui 36 panssarivaunuun ja muiden pataljoonien, joiden kalustoa olivat keskiraskaat panssarivaunut, vahvuus oli 48 panssarivaunua. Prikaatiin kuului yleensä kolme panssarivaunupataljoonaa. Tällaisessa organisaatiossa brittien panssarijoukot sotivat suurimman osan taisteluistaan. Organisaatio oli kuitenkin lähinnä hallinnollinen ja panssarijoukot hajautettiin pitkin rintamalinjaa jalkaväen tueksi.³³

³¹ Panssari 1/1977 s. 31.

³² Ogorkiewicz s. 11.

³³ Sama s. 55.

Cambrainin taistelussa vuoden 1917 lopussa panssarivaunujen massamainen käyttö aiheutti suuren menestyksen joka jälleen yllätti myös hyökkääjän. Saavutettua menestystä ei kyetty riittämättömän reservin takia käyttämään hyväksi. Kuitenkin Cambrainin taistelua pidetään panssarivaunun massamaisen käytön tehokkuuden todistajana, jonka jälkeen niitä käytettiin suuressa määrin muissakin taisteluissa. Panssarivaunut mahdollistivat pienemmät murrot vihollisen puolustuksessa, mutta niiden heikko tekninen valmius ei mahdollistanut suuressa mittakaavassa menestyksen tukemista. Tämän lisäksi panssarivaunuja käytettiin taktisesti ja operatiivisesti huonosti.³⁴

Iso-Britannia kokeili vuonna 1927 ensimmäistä kertaa maailmassa itsenäistä mekanisoitua yhtymää. Tämän yksikön kalustona oli Vickert Medium, vastakehitetty ja aikalaisilleen nopea sekä laajalla toimintasäteellä toimimaan kykenevä panssarivaunu. Yhtymään kuului 48 panssarivaunun lisäksi moottoroitu konekivääripataljoona, tykistörykmentti, pioneerikomppania ja tiedustelujoukkoja. Tämän ensimmäisen itsenäisiin operaatioihin kykenevän panssariyhtymän nimi oli Experimental Mechanised Force. Yhtymä lakkautettiin vuonna 1928 nimellä Armoured Force.³⁵

2.2 Brittiläistä maasodankäynnin teoriaa ennen kylmää sotaa

Jo ennen toista maailmansotaa brittiläisen sotateoreetikon ja kenraalimajurin, John Frederick Charles Fullerin (1878–1966), mukaan liike oli onnistuneen sodankäynnin edellytys. Erilaisilla sotaliikkeillä vihollinen menettäisi tasapainonsa ja uskon itseensä. Vaikutusta vihollisessa voitiin vahvistaa varhaisilla ja kovilla iskuilla vihollista vastaan ja näin tasapainonsa menettänyt vihollinen menettäisi toimintakykynsä. Näin osoitettiin yllätyksellisyyden ja ratkaisevan voiton välinen yhteys. Fullerin mukaan etumatkan viholliseen saa, mikäli on käytettävissä uusia ja tehokkaita asejärjestelmiä ja mikäli niiden avulla kyetään aiheuttamaan teknologinen yllätys viholliselle.³⁶

Fuller oli Iso-Britanniassa mekanisoidun joukon sodankäynnin merkittävin puolestapuhuja. Hänen käsityksensä mukaan moderni sodankäynti koostui taistelupanssarivaunujen taistelusta, joita tukevat yhteistoiminnassa panssaroidut ja teloilla liikkuvat asejärjestelmät ilmavoimien kanssa. Tämän tapaista ajatusta sodankäynnistä – ainakin länsimaissa – voidaankin pitää brit-

³⁴ Panssari 1/1977, s. 33.

³⁵ Ogorkiewicz s. 56-57. Katso myös Rekkedal s. 148. Reddedal kirjoittaa tässä yhteydessä ensimmäisestä mekanisoidusta yksiköstä, mutta kyseessä lienee kuitenkin yhtymän vahvuinen osasto, jonka osana oli joukko-yksikön (pataljoona) verran panssarivaunuja. Yhtymän ensimmäinen englanninkielinen nimi viittaa Suomessa käytettäviin termeihin harjoitusvahvuus tai kokeilukokoonpano.

³⁶ Rekkedal s. 125-126.

tien innovaationa 1920-luvulta. Ensimmäisestä maailmansodasta lähtien hän oli kehittänyt yhteistyössä brittikenraali Giffard le Martelin kanssa ajatuksia mekanisoidusta sodankäynnistä. Ensimmäisessä maailmansodassa Fuller oli Iso-Britannian panssarijoukkojen esikuntapäällikkö ja perustikin uudet ajatuksensa hyvin pitkälle kokemuksiinsa panssarivaunujen käytöstä ensimmäisessä maailmansodassa. Vuonna 1922 hän vakuutti kapteeni Basil Henry Liddell Hartin näkemyksistään, ja myöhemmin merkittävin ero Liddell Hartin ja Fullerin teorioiden välillä oli jalkaväen asema panssareiden tukemisessa.³⁷

Fullerin ja Liddell Hartin sodankäynnin periaatteet on esitetty liitteessä 2.

Panssarivaunujen sopivuutta strategisen tason operaatioihin suunniteltiin vuodesta 1927 alkaen, kun Liddell Hart kiinnostui aiheesta. Hän jatkoi Fullerin ajatuksia vihollisen lamauttavasta läpimurrosta ja Liddell Hartin tavoitteena oli tunkeutua syvälle vihollisen syvyyteen ja lyödä siellä joukot hajalle. Fuller vetäytyi keskustelusta 1930-luvulla ja Liddell Hart säilytti yhteytensä brittien uusiin panssarijoukkoihin.³⁸

Liddell Hart taisteli ensimmäisessä maailmansodassa jalkaväkiupseerina ja sodan olosuhteet lienevät vaikuttaneen hänen kiinnostukseensa sodan teorian tutkimiseen. Ensimmäisen maailmansodan tyyppistä kulutussotaa tuli välttää viimeiseen asti. Hänen koko elämänsä mittainen työ sodan teorian parissa keskittyi yhden suuren kokonaisuuden, *The Strategy of Indirect Approach*, ympärille.³⁹ Lopullisessa muodossaan samanniminen teos ilmestyi vuonna 1967. Ensimmäinen kirjaversio oli nimeltään *The Decisive Wars of History* vuodelta 1929, jossa hän ensimmäistä kertaa kritisoi brittiläistä ensimmäisen maailmansodan aikaista kulutussodankäynnin ajatusmallia. Lisäksi puhuttaessa Liddell Hartista on muistettava, että vaikka hän itse kirjoitti strategisesta tasosta teorioissaan, hän kuitenkin tarkastelee teorioitaan käyttökelpoisina kaikilla tasoilla (strateginen, taktinen ja operatiivinen).⁴⁰

Liddell Hartin epäsuoran lähestymisen strategian päämääränä on saada vastapuoli menettämään tasapainonsa. Ensisijaisesti pyritään saamaan vallitsevaan tilanteeseen muutos tai käänne omaksi eduksi. Menettelytapoina muutoksen tai käänteen saavuttamiseksi ovat muutkin

³⁷ Rekkedal s. 148.

³⁸ Sama s. 149.

³⁹ Sama s. 456.

⁴⁰ Sama s. 459.

sotilaalliset periaatteet ja tekniikat epäsuoran lähestymisen lisäksi.⁴¹ Yllätystä painotetaan epäsuorassa strategiassa kaikilla sodankäynnin tasoilla.⁴²

2.3 Iso-Britannian panssariase toisessa maailmansodassa

Yhdysvallat aliarvioi panssarijoukkojen arvon ennen toista maailmansotaa. Vuoden 1940 tapahtumat muuttivat käsitykset panssarijoukkojen arvosta taistelukentällä ja pian Yhdysvalloissakin perustettiin panssarivaunujen tuotantoon pystyvä teollisuus.⁴³ Vuoteen 1941 mennessä amerikkalaiset panssariupseerit olivat omaksuneet saksalaisten tavan käyttää panssariasetta, mikä oli osoittautunut menestykselliseksi sodan alun maaoperaatioissa. USA:n vuoden 1942 panssaridivisioonaa olikin lähes samanlainen kuin toisen maailmansodan alun saksalaisten vastaava.⁴⁴

Esimerkkinä panssarijoukkojen tehokkuudesta ja perinteisten puolustuslinjojen tarpeettomuudesta toisessa maailmansodassa voidaan mainita saksalaisten kiertö Maginot-linjan ohi. Perinteisten puolustuslinjojen perustamisesta olivat varoittaneet niin Liddell Hart kuin saksalaiset sotateoreetikot.⁴⁵

Britit eivät pysyneet panssarivaunujen kehittämiskilvassa mukana Neuvostoliiton ja Saksan rinnalla. Sodan päätyttyä he saivat valmiiksi Comet-vaunun, joka oli parannettu versio Cromwell-vaunusta. Comet täytti kuitenkin vain osittain sille asetetut vaatimukset. Sodan aikana aloitettu kehitystyö taistelupanssarivaunujen kehittämiseksi jatkui sodan päätyttyä ja 1940-luvun lopulla sekä 1950-luvun alussa otettiin käyttöön uudet Centurion 1–3 ja Conqueror vaunut. Molemmat vaunut olivat hyvin raskaita ja vahvasti panssaroituja, mutta edeltäjiään tulivoimaisempia ja taistelunkestävämpiä. Centurion-vaunu jäikin palveluskäyttöön päävaunukalustona pitkälle 1970-luvulle.⁴⁶

Toisessa maailmansodassa Iso-Britanniassa oli käytössään kolme erilaista vaunutyyppiä, joista kahta voidaan käsitellä taistelupanssarivaunuina. Kevyiden tiedusteluvaunujen käyttötapa ja niiden käyttöön liittyvät operatiivis-taktiset tavoitteet erosivat selvästi kahdesta muusta vaunutyyppistä. Taistelupanssarivaunut oli jaettu jalkaväkeä tukeviin (Infantry) vaunuihin ja ratsu-

⁴¹ Rekkedal s. 463.

⁴² Sama s. 465.

⁴³ Knuutila, Jukka: Panssariaseen ja panssarintorjunnan kehityksestä toisen maailmansodan jälkeen. Tiede ja ase, Suomen sotatieteellisen seuran vuosijulkaisu N:o 36, 1978a, s. 127.

⁴⁴ Knuutila, Jukka: Panssarijoukot ja niiden käytön kehitys toisessa maailmansodassa. Panssari 4/1977, s. 11.

⁴⁵ Rekkedal s. 113.

⁴⁶ Knuutila (1978a) s. 128.

väen tapaan toimiviin (Cruiser) vaunuihin, jotka operoivat panssarivaunuosastoittain. Kum-
paakaan vaunutyyppiä ei varsinaisesti oltu suunniteltu toisten panssarivaunujen tuhoamiseen
ja tätä voidaankin pitää brittien suurimpana heikkoutena liittyen kansalliseen panssariaseeseen
ja sen käyttöön toisessa maailmansodassa.⁴⁷ Brittien ajattelu kahdesta erillisestä panssarivau-
nusuvusta (Two Tank) juontanee Liddell Hartin ja Fullerin ajatuksista miten panssarisodan-
käyntiä tulisi käydä.⁴⁸

Fullerin näkemyksen mukaan (Suunnitelma 1919 liitteessä 3) jalkaväki suorittaisi päähyökkä-
yksen jota Infantry-vaunut tukisivat. Cruiser-vaunuja käytettäisiin vihollisen saarrostaamiseen
sivustoilta. Vaunujen jako kahteen sukuun ja niiden erilaisiin käyttöperiaatteisiin rajoitti pans-
sariaseen tehokasta käyttöä liikesodankäynnin periaatteiden mukaan. Infantry-vaunut olivat
huomattavan raskaasti panssaroituja ja suunniteltu hyvin stabiiliin jalkaväen tukemiseen, kun
taas Cruiser-luokan vaunut olivat huomattavasti kevyempiä ja liikkuvampia. Cruiser- ja In-
fantry-vaunuja oli etenkin liikkumisnopeudesta johtuen lähes mahdotonta yhdistää samoihin
yhtymiin.⁴⁹ Jako kahteen erilliseen sukuun vaikutti myös panssarivaunujen käyttöperiaattei-
siin, Infantry-vaunuja käytettiin puolustuksellisissa tehtävissä ja Cruiser-vaunuilla varustettuja
yhtymiä hyökkäystehtävissä.⁵⁰

Britit joutuivatkin muuttamaan jatkuvasti panssariyhtymiensä kokoonpanoja. Vuonna 1940
panssariyhtymät oli jaettu panssarikaluston mukaan joko Cruiser-vaunuilla varustetuiksi
Panssaridivisiooniksi (Armoured Division) tai raskailla Infantry-vaunuilla kalustetuiksi Tais-
telupanssarivaunuprikaateiksi (Army Tank Brigade).⁵¹ Panssaridivisioonaan kuului 201 vau-
nua ja Taistelupanssarivaunuprikaatiin 178 vaunua.⁵²

Vuonna 1942 jalkaväen määrää lisättiin panssaridivisioonissa. Samalla divisioonan iskukykyä
parannettiin lisäämällä myös pioneeri-, panssaritiedustelu- ja tykistövoimaa.⁵³ Toisen panssa-
riprikaatin panssaridivisioonan organisaatiokaaviossa korvasi kolmipataljoonainen mekanisoi-

⁴⁷ Vuorenvirta, Antti: Brittiläisen panssarivaunun kehittyminen toisen maailmansodan jälkeen. Maanpuolustus-
korkeakoulu, Helsinki, 2006, s. 16.

⁴⁸ Mälkki, Juha: the Quest for Manoeuvre – the English Manoeuvre Warfare Theories and British Military
Thought 1920-1991. Diplomityö, Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki, 2002, s. 85.

⁴⁹ Vuorenvirta s. 17.

⁵⁰ Sama s. 18.

⁵¹ Mälkki, Juha: Manoeuvre Warfare Theories and their Impact on the British Army Organisations until the Nu-
clear Era. Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki, 2001, s. 36.

⁵² Vuorenvirta s. 18.

⁵³ Mälkki (2002) Liite 3.

tu jalkaväkiprikaati.⁵⁴ Lisäksi panssariprikaatin kolmen panssaripataljoonan lisäksi prikaatiin lisättiin mekanisoitu jalkaväkipataljoona.⁵⁵

Normandian maihinnousun jälkeen brittien panssaridivisioonat olivat merkittävässä roolissa ratkaisutaisteluissa ja sillanpään jälkeisten murtojen hyödyntämisessä. Panssarijoukkojen rajoitettua roolia painottava teoria näkyi panssarijoukkojen koulutuksessa, jossa ei otettu huomioon murron jälkeisen menestyksen tukemista. Panssarivaunujen puutteellinen aseistus ei myöskään mahdollistanut tehokasta menestyksen hyödyntämistä.⁵⁶

Toisen maailmansodan päättyessä brittien panssarijoukkojen organisaatio oli pohjimmiltaan samanlainen kuin vuonna 1942 käyttöön otettu. Panssarivaunuja oli Panssaridivisioonassa nyt 365 kappaletta.⁵⁷ Brittiläinen panssarivaunukomppania koostui toisen maailmansodan aikana viidestä kolmen vaunun joukkueesta. Joukkueen vahvuuden muutos nelivaunuiseen vaikutti merkittävästi joukkueen taistelukestävyyteen sekä taistelutekniikkaan.⁵⁸ Tarkkaa vastausta kysymykseen milloin brittien panssarivaunukomppanian joukkueet muutettiin nelivaunuiseksi, tutkimuksessa käytetyistä lähteistä ei ole saatavilla.⁵⁹

Toisen maailmansodan päättyessä Iso-Britannian maavoimissa oli noin 8 200 panssarivaunua ja panssaroituja autoja noin 10 000.⁶⁰

2.4 Toisesta maailmansodasta Natoon liittymiseen

Iso-Britannian maavoimien tehtävinä heti toisen maailmansodan päätyttyä olivat sodan päätymiseen liittyneet jälkitilan selvitystehtävät, joita olivat muun muassa aseistariisunta, sotavankien käsittely, miehitysjoukkotehtävät ja avustustoiminta. Brittien joukkoja oli Saksassa, Itävallassa, Italiassa, Kreikassa, omissa siirtomaissa ja akselivaltojen entisissä siirtomaissa sekä valloittamalla alueilla.⁶¹

Lokakuussa 1946 aloitettiin rykmenttijakoisen järjestelmän uudistus. Suurin osa rykmenteistä supistettiin yhden pataljoonan vahvuiseksi. Näistä pataljoonista muodostettiin yleensä kuuden

⁵⁴ Ogorkiewicz s. 60.

⁵⁵ Vuorenvirta s. 18.

⁵⁶ Ogorkiewicz s. 61.

⁵⁷ Sama s. 61.

⁵⁸ Sama s. 42.

⁵⁹ Katso Vuorenvirta s. 19. Vuorenvirta päätyy omassa tutkimuksessaan siihen lopputulokseen, että panssarivaunukomppanian joukkueet siirtyivät nelivaunuiseksi toisen maailmansodan lopussa tai myöhemmin 1950-luvulla.

⁶⁰ Kerttunen, Mika: Iso-Britannia sotilaallisen voiman käyttäjänä toisen maailmansodan jälkeen. Diplomityö, Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki, 1995, s. 85.

⁶¹ Kerttunen (1995) s. 85.

joukko-yksikön suuruisia hallinnollisia ryhmiä ja prikaateja, mutta ne säilyivät kuitenkin itsenäisinä joukko-osastoina.⁶²

Vaikka Iso-Britannia kuuluikin toisen maailmansodan voittajavaltoihin, maan sisäinen yleistilanne oli 1940-luvulla synkkä. Esimerkiksi erittäin huono työllisyys heikensi maan sisäpoliittista tilaa.⁶³ Pitkään jatkunut sota oli velkaannuttanut maan pahasti. Tämä pakotti britit käyttämään vientitulonsa suurelta osin velkojensa maksuun. Brittien puolustusvoimien ja muun yhteiskunnan välille muodostuikin näin ristiriita varojen kohdentamisesta. Puolustusvoimat satoi paljon voimavaroja toimintaan jonka selkeitä hyödykkeitä oli haasteellista mitata aikana, jolloin maata ei mikään valtio suoranaisesti uhannut. Silloiseen hallitusohjelmaan painopisteeksi muodostuivatkin talouden ja työllisyyden elvyttäminen puolustusvoimien tarpeiden sijaan. Muun yhteiskunnan tarpeet taloudellisine vaatimuksineen merkitsivät myös puolustusmenojen supistamista. Tämä heikko taloudellinen pohja vaikutti puolustuspolitiikan sisältöön hyvin pitkään.⁶⁴

Jo ensimmäisessä sodanjälkeisessä ”valkoisessa kirjassa”⁶⁵ vuonna 1946 todettiin, etteivät tieteen ja teknologian saavutukset voi olla vaikuttamatta asevoimien tulevaan muodostamiseen. Iso-Britannian maantieteellinen asema edellytti jo sellaisenaan heidän mielestään ydinaseiden hyväksikäyttöä ja saarivaltio keskitettyine teollisuuskeskuksineen oli oiva maali ydinaseelle. Britit päätyivät itsenäisen ydinasepelotteen kehittämiseen, sillä Yhdysvaltojen apuun ydinaseen kehittämisessä he eivät voineet luottaa.⁶⁶ Britit olivat ilman ulkopuolista apua ja maan taloudellinen tilanne oli todella heikko. Lisäksi atomipommin kytkeminen jo olemassa olevaan teknologiaan nähtiin helposti toteutettavaksi sekä aseiden käyttö Kuninkaallisten Ilma-voimien (Royal Air Force, RAF) avulla ilmapommituksin nähtiin helposti toteutettavana. Heikon taloudellisen tilanteen takia jokainen edullinen keino pysyä suurvaltana nähtiin tärkeänä. Iso-Britanniassa ei myöskään ollut pelkoa maahan kohdistuvasta ennaltaehkäisevästä iskusta. Näin vaihtoehdoksi valikoituivat ydinaseet tai tarkemmin niillä uhkaaminen konventionaalisten joukkojen sijaan. Ensimmäinen tuotantoyksikkö käynnistettiin vuonna 1946 helmikuussa ja päätös brittiläisen atomipommin valmistuksesta tehtiin tammikuussa 1947.⁶⁷

⁶² Kerttunen (1995) s. 85.

⁶³ Väisänen, R: Englannin turvallisuuspolitiikan kehitys toisen maailmansodan jälkeen: Strateginen doktriini ja asejärjestelmät. Sotatieteen laitoksen strategian toimiston julkaisusarja 1 n:o 4, Helsinki 1975, s. 1.

⁶⁴ Sama s. 2-3.

⁶⁵ Valkoisella kirjalla tarkoitetaan Iso-Britannian turvallisuuspoliittista selontekoa.

⁶⁶ Vuonna 1946 säädetty McMahonin laki kielsi Yhdysvaltoja jakamasta ydinasetietoutta ulkomaille, Iso-Britannia mukaan lukien. Katso Väisänen s. 5-6.

⁶⁷ Väisänen s. 5-6.

Ydinaseohjelman rinnalla oleellisin päätös koski liittolaisen valintaa. Briteillä oli teoriassa kolme vaihtoehtoa: Yhdysvallat, Kansainyhteisö tai Eurooppa. Näistä ainoa oleellinen ja merkittävä vaihtoehto oli Yhdysvallat, jonka vaikutus Iso-Britannian menestykseen toisessa maailmansodassa oli kiistatta merkittävä.⁶⁸ Iso-Britannian liittoutuminen Pohjois-Atlantin puolustusliittoon on tarkemmin esitetty luvussa kolme.

2.5 Brittien Reinin armeija ja Keski-Eurooppa operaatioalueena

Toisen maailmansodan päätyttyä Saksassa oli yli 1,3 miljoonaa brittisotilasta, joista kotiuttamisen jälkeen alueelle jäi miehitysjoukoiksi 2. Jalkaväkidivisioona ja 7. Panssaridivisioona joissa oli yhteensä 490 000 sotilasta. Näistä jäljelle jääneistä yhtymistä muodostettiin Brittien Reinin armeija eli the British Army of the Rhine (BAOR).⁶⁹ 1940-luvun lopun taloudellisen tilanteen vaatimat supistukset vaikuttivat myös Brittien Reinin armeijaan. BAOR:in ylipäällikkö (Commander-In-Chief) sir Richard McCreery kuvasi tilannetta sanoin:⁷⁰

”BAOR on muuttumassa vahvasta, kokeneesta ja tehokkaasta kenttäarmeijasta laajaksi koulutusorganisaatioksi ja se oli vaarassa muuttua armeijan lastentarhaksi (Military Kindergarten)”.

Vuonna 1952 Brittien Reinin armeijaa vahvistettiin kahdella panssaridivisioonalla. Nyt alueella olevista neljästä divisioonasta muodostettiin samana vuonna 1. Brittiläinen armeijakunta (1st British Corps). Ensimmäisen armeijakunnan vahvuus oli noin 77 000 miestä, joten se oli kautta aikojen suurin brittiläinen rauhanajan yhtymä. Armeijakunnan lisäksi BAOR:iin kuului Reinin esikunta (HQ BAOR), jonka johdossa oli lisäksi huolto- ja tukijoukkoja. Vuonna 1956 yksi neljästä panssaridivisioonasta vaihdettiin jalkaväkidivisioonaksi ja vuonna 1960-luvun alussa divisioonat ristiinalistettiin.⁷¹ 1960-luvulla divisioonien aseistukseen kuului ydinaseita. Ristiinalistusten yhteydessä Centurion-taistelupanssarivaunut korvattiin Chieftain-vaunuilla ja vedettävä tykistö korvattiin panssarihaupitseilla.⁷²

Vuodesta 1968 alkaen BAOR oli asevoimien suurin kiinnostuksen kohde, sillä brittien ulkomailla sijainneista joukoista pääosa (noin 30 prosenttia maavoimien vahvuudesta) oli ryhmi-

⁶⁸ Väisänen s. 10-11.

⁶⁹ McInnes, Colin: *Hot War, Cold War - The British Army's Way in Warfare 1945-95*. Brassey, 1996, s. 53. Katso myös Kerttunen s. 31-32.

⁷⁰ Cornish, Paul: *Learning new lessons: the British Army and the strategic debate 1945-50*, s. 70 Hew Strachanin toimittamassa teoksessa *Big Wars and Small Wars, the British Army and the Lessons of War in the 20th Century*. Routledge, Oxon, 2006.

⁷¹ Kerttunen (1995) s. 32 ja McInnes (1996) s. 53. Ristiinalistamisella tarkoitetaan panssarivaunujoukkojen ja jalkaväkijoukkojen organisatorista sekoittamista, ristiinalistettu joukko sisältää sekä panssari että jalkaväkielementin.

⁷² Kerttunen (1995) s. 32.

tetty Saksaan. Brittien suurin sotilaallinen uhka muodostui Keski-Eurooppaan, jonne myös suurin osa heidän panssarivaunukalustostaan oli sijoitettu. Suezilta vetäytyminen mahdollisti BAOR:in kehittämisen ja keskittymisen Keski-Euroopan tapahtumiin.⁷³

Panssaridivisiooniin perustuvaan kokoonpanoon palattiin vuosina 1974–1975 tehtyjen puolustusuudistusten jälkeen, jolloin yksi divisioona siirrettiin Pohjois-Irlantiin. Vuosina 1982 ja 1993 BAOR:iin kuului yhteensä seitsemän panssariprikaatia, kaksitoista tykistörykmenttiä, ilmakuljetusprikaati, kaksi ilmatorjuntarykmenttiä ja kolme hävittäjärykmenttiä. Miesvahvuus vaihteli 49 000 ja 77 000 välillä.⁷⁴

Brittien Reinin armeijan lisäksi Saksaan oli sijoitettu Berliinin prikaati (Berlin Brigade), joka sisälsi kolme jalkaväkipataljoonaa ja panssarivaunukomppanian. Berliinin prikaati ei kuulunut BAOR:iin eikä Naton Keski-Euroopan joukkoihin. Prikaati oli sijoitettuna Berliiniin vuoden 1945 Berliinin sopimuksen vaatimusten takia.⁷⁵

Naton Pohjois-Saksan puolustuksesta vastasi Pohjoinen armeijaryhmä (Northern Army Group, NORTHAG). Alueen maasto oli avointa ja tasaista ja mahdollisti suurten panssarijoukkojen käytön. Samalla alueella sijaitsivat myös Varsovan liiton oletetut hyökkäysreitit.⁷⁶

1. Brittiläinen armeijakunta oli alistettu Pohjoiselle armeijaryhmälle. Muut armeijaryhmän yhtymät olivat hollantilainen, belgialainen ja saksalainen armeijakunta.⁷⁷ Brittien vastuualue oli noin 65 kilometriä leveä ja alueen läpi kulki Pohjois-Saksan ainoa itä-länsisuuntainen moottoritie.⁷⁸ Brittien joukkojen vastuualue oli Pohjoisen armeijaryhmän keskimäinen lohko, johon ajateltiin kohdistuvan suurin Varsovan liiton hyökkäysvoima.⁷⁹

Saksan läntiset miehitysvyöhykkeet yhdistettiin vuonna 1949 ja 10 osavaltiota käsittävä Saksan liittotasavalta perustettiin. Maan väkiluku vuonna 1989 oli noin 61 miljoonaa ja pinta-ala 248 139 neliökilometriä.⁸⁰

Sotilaallisesti tärkeitä alueita olivat helppokulkuinen Pohjois-Saksan alanko, joka sijaitsee Hannoverista pohjoiseen, sekä etelämpänä rajan yli itään johtavat kolme käytävää Göttingen,

⁷³ McInnes (1996) s. 53.

⁷⁴ Kerttunen (1995) s. 33.

⁷⁵ Gander, Terry: *Encyclopaedia of the Modern British Army*, 2nd Edition. Patrick Stephens Limited, Cambridge, 1980, s. 19. Joissakin suomalaisissa teoksissa Berliinin prikaati on suomennettu Berliinin varuskunnaksi.

⁷⁶ Kerttunen (1995) s. 33.

⁷⁷ McInnes (1996) s. 54.

⁷⁸ Kerttunen (1995) s. 33.

⁷⁹ McInnes (1996) s. 54.

⁸⁰ Visuri, Pekka: *Totaalisesta sodasta kriisinhallintaan, Puolustusperiaatteiden kehitys läntisessä Keski-Euroopassa ja Suomessa vuosina 1945-1985*. Otava, Helsinki, 1989, s. 52.

Fulda ja Hof (liitteessä 4). Näiden alueiden väliin jäävän alueen merkitys sen vaikeakulkuisuuden takia oli vähäisempi. Saksan liittotasavallan tiestö mahdollisti suurienkin joukkojen nopeat siirrot, päätiestön ollessa kuitenkin keskittynyt maan länsiosiin. Maan pinta-alasta noin 29 prosenttia oli metsää ja suurimmillaan vuoristoalueilla metsää oli jopa 80 prosenttia pinta-alasta. Pienetkin metsiköt rajoittivat panssarijoukkojen käyttöä, sillä metsät olivat hyvin tiheitä ja vaikeasti läpäistävissä olevia.⁸¹

Sään ja vuodenaikojen vaihtelut eivät rajoittaneet juurikaan panssarijoukkojen käyttöä, mutta vaikeutti ilmavoimien toimintaa huonon lentosään vallitessa etenkin loka- ja tammikuun aikana.⁸²

Saksan liittotasavallan alue mahdollisti panssarijoukkojen käytön, mutta itse taistelut olisivat voineet alkaa vasta alle 500 metrin etäisyyksiltä. Alue oli maan kapeuden ja sen pohjoisosien helppokulkuisten osien takia erittäin vaikeasti puolustettavissa. Suuret kaupunkialueet sekä vuoristoalueet olisivat olleet ongelmallisia taisteluiden molemmille osapuolille.⁸³

Kuva Keski-Euroopasta operaatioalueena on liitteessä 4.

2.6 Kylmä sota

”In (1945) modern war abolished itself.”

Yllä oleva lainaus on Martin van Creveldin teoksesta *The Transformation of War* (Lontoo, 1991).⁸⁴ Lainauksella kuvataan kuinka toisen maailmansodan jälkeen suurvaltapolitiikkaan oleellisesti liittyneet ydinaseet muuttivat käsitykset sodankäynnistä. Totaalinen, ydinasein käyty sota olisi vaarallinen myös sodan aloittavalle suurvallalle.

Termi kylmä sota voidaan ymmärtää ainakin kahdella tavalla. Toinen näkökulma ymmärtää sen ajallisesti melko tarkasti jaoteltuna ajanjaksona ja historiallisena tapahtumasarjana alkaen toisen maailmansodan päätymisestä ja päättyen Neuvostoliiton hajoamiseen ja Berliinin muurin murtumiseen. Toinen näkökulma ymmärtää termin laajempänä ja yleisempänä käsitteenä, joka tarkoittaa kaikenlaisia kriisejä jotka eivät ole puhjenneet vielä varsinaiseksi avoimeksi sodaksi. Näistä ensin mainittua ajallisesti määrittelevää ja historiallisia tapahtumia painotta-

⁸¹ Visuri (1989) s. 52-53.

⁸² Sama s. 53.

⁸³ Sama s. 53-54.

⁸⁴ Rekkedal s. 116.

vaa käytetään laajemmin ja myös tässä tutkimuksessa kylmällä sodalla tarkoitetaan juuri tätä toisen maailmansodan jälkeistä aikaa Neuvostoliiton olemassaolon päättymiseen.⁸⁵

Toisen maailmansodan päättymisen jälkeen kaksi johtavaa suurvaltaa ja sodan aikaiset liittolaiset, Neuvostoliitto ja Yhdysvallat, ajautuivat konfliktiin. Maat olivat yhteiskunnallisesti, taloudellisesti ja geopoliittisesti hyvin kaukana toisistaan. Useista eroista huolimatta pyrkimys yhteistyöhön jatkamiseen eli vahvana, joten kylmään sodan syttymisen syiksi eivät pelkästään riitä nämä useilla tasoilla ilmenneet erot.⁸⁶ Kriisin alkua voidaan perustella toisen maailmansodan jälkeisellä asetelmalla: Saksan ja Japanin vastainen liitto oli yhteisen vihollisen kukistuttua hajonnut ja kahden suurvallan ideologisen ja yhteiskunnallisen järjestelmän erot ja intressit aiheuttivat jyrkästi kaksinapaisen maailmankuvan. Ydinaseet ja niiden varaan rakennetut puolustusliitot jäykistivät valtioiden välisiä suhteita, jotka ilmenivät tyypillisimmillään kilpavarusteluna.⁸⁷

Kylmä sota oli pitkä konflikti, jonka aikana koettiin useita kansainvälisiä kriisitilanteita, mutta ei kertaakaan varsinaista sodankäyntiä suurvaltojen välillä. Ajanjakso sisältää pitkäköjöä liennytysjaksoja sekä suurvaltojen valtakamppailuun liittyneitä ”kolmannen maailman” sotia, joissa osallisina eivät suoranaisesti olleet suurvallat. Kylmä sota voidaan jakaa seuraaviin ajallisiin kokonaisuuksiin: 1945/1946–1949 alkuvaihe, 1950–1962 varsinainen kylmä sota, 1963–1975 liennytys Euroopassa ja vuodesta 1976 tai 1979 alkaen uusi kylmä sota.⁸⁸

Kylmän sodan poliittis-sotilaallisena suurstrategiana Yhdysvallat alkoi noudattaa lähinnä George F. Kennanin ideoimaa, Neuvostoliiton ja kommunismin patoamisen oppia (Containment). Patoamisoppi oli Liddell Hartin teorian mukaisen epäsuoran strategian sovellutus. Aluksi opin keskeisin ajatus oli taloudellinen ja ideologinen vaikuttaminen, mutta jo 1940-luvun lopulla tuli sotilaallisten liittojen muodostaminen ja sotilaallisella voimalla uhkaaminen etusijalle.⁸⁹

Kylmän sodan katsotaan usein päättyneen Neuvostoliiton hajoamiseen ja Saksojen yhdistymiseen. Tilanne Saksassa oli pysynyt 1970-luvulla tehtyjen sopimusten jälkeen aina 1980-luvulle saakka suurin piirtein muuttumattomana, vaikka pientä lähentymistä valtioissa oli havaittavissa. Kesästä 1987 alkaen ilmeni merkkejä siitä, että saksalaisten keskuudessa oli kas-

⁸⁵ Turtola, Martti: 92. Kadettikurssin sotahistorian syventävät opinnot syksyllä 2008, Suomen sotahistorian jatkokurssin alustus 15.9.2008, kirjoittajan muistiinpanot.

⁸⁶ Visuri (2006) s. 10.

⁸⁷ Visuri (1997) s. 327.

⁸⁸ Sama s. 326.

⁸⁹ Sama s. 50.

vanut halukkuus yhdistyä. Yleisesti kuitenkin arvioitiin, että kahden blokin vastakkaisuus ja Saksaan sijoitetut armeijat eivät mahdollistaisi tällaista kehitystä. Mihail Gorbatsovin Neuvostoliitossa ajama uudistusohjelma herätti Saksan demokraattisessa tasavallassa (DDR) uutta toivoa olojen vapautumisesta. Saksan liittokanslerin Helmut Kohlin ja Neuvostoliiton johdon tapaamiset lokakuussa 1988 ja kesäkuussa 1989 kertoivat DDR:n jäämisestä suurempiensa väliin. Neuvostoliitossa oli päätetty lopettaa DDR:n taloudellinen tukeminen suhteessa Saksan liittotasavaltaan (niin kutsuttu Länsi-Saksa) ja vuonna 1989 alussa Neuvostoliitto hyväksyi Unkarin uudistusohjelman, johon oleellisena osana kuului rajavalvonnan heikentäminen. Kesällä ryhdyttiin purkamaan Unkarin ja Itävallan välisellä rajalla olleita kulkuesteitä ja lopulta 9. marraskuuta Berliinin muuri avattiin. Yhdysvaltojen presidentti George Bush ja Neuvostoliiton johtaja Mihail Gorbatsov tapasivat 2.–3.12.1989 Maltalla, jossa he sopivat pitävänsä edustamiensa valtioita yhteistyökumppaneina, jotka laajentaisivat kauppaa ja avaisivat muutenkin yhteyksiään. Tätä pidetään monessa yhteydessä kylmän sodan symbolisena päätöksenä. Saksan yhdistyminen tuli voimaan 3. lokakuuta 1990.⁹⁰

Varsovan liiton sopimusten mukaan jäsenvaltioiden kansalliset asevoimat olisi alistettu ulkoisen uhkan ilmetessä liittouman sotilaalliselle ylijohdolle. Asevoimien komentajana olisi toiminut Neuvostoliiton ensimmäisen varapuolustusministerin asemassa oleva neuvostoliittolainen marsalkka.⁹¹

1980-luvun lopussa ennen Neuvostoliiton hajoamista Natolla olisi ollut vastassa 57–58 divisioonaa panssari- ja jalkaväkijoukkoja. Tähän on laskettu yhteen myös ei-neuvostoliittolaisten jäsenmaiden kansalliset asevoimat. Tämä uhka poistui liiton hajottua ja myös Neuvostoliiton mahdollisuus aloittaa puolustusjärjestelmiensä käyttö kaukana Keski-Euroopan alueelta hävisi.⁹²

Varsovan liiton sotilaallinen organisaatio ja yhteinen johtamis- ja ilmapuolustusjärjestelmä purettiin 1. huhtikuuta 1991. Vuosien 1989 ja 1990 aikana huipentui entisten liiton jäsenten, (Bulgaria, Itä-Saksa, Neuvostoliitto, Puola, Romania, Tshekkoslovakia ja Unkari) demokratisoitumisprosessi. Liitto lakkautettiin virallisesti 1. heinäkuuta 1991, kun liiton ylin elin, poliittinen neuvoo-antava komitea, piti viimeisen kokouksensa.⁹³

⁹⁰ Visuri (2006) s. 286-288.

⁹¹ Hokkanen s. 26.

⁹² Sama s. 26. Katso myös Cordesman, Anthony: *Nato's Central Region Forces – Capabilities/Challenges/Concepts*. Jane's Publishing Company Limited, Lontoo, 1988, s. 2.

⁹³ Hokkanen s. 25-26.

Neuvottelut Saksan yhdistymisestä aloitettiin Bosniassa maaliskuussa 1990. Heinäkuussa 1990 Mihail Gorbatshovin ja Helmut Kohlin väliset neuvottelut johtivat sopimukseen, jonka mukaan Neuvostoliitto vetäisi DDR:ssä olevat joukkonsa (noin 370 000 sotilasta) pois kolmen-neljän vuoden kuluessa ja Neuvostoliitto suostuisi yhdistyneen Saksan Nato- jäsenyyteen. Elokuussa vuonna 1990 DDR:n parlamentti päätti liittymisestä Saksan liittotasavaltaan, jonka jälkeen allekirjoitettiin yhdistymistä koskeva valtiosopimus. Syyskuussa Saksojen ja voittajavaltioiden edustajat allekirjoittivat Moskovassa perussopimuksen Saksojen yhdistymisestä ja 3.10.1990 Saksat yhdistyivät. Merkittävin vastakkainasettelun tekijä oli poistunut.⁹⁴

Epäonnistuneen vallankaappauksen jälkeen vuonna 1991 Venäjän johto otti valvontaansa Neuvostoliiton keskusvallan rippeet. Presidentti Gorbatshov menetti vallankaappausviikolla valtansa, vaikka palasikin Moskovaan muodolliseksi valtionpäämieheksi ja asevoimien ylipäälliköksi. Vallankaappausyritys kiihdytti entisestään Neuvostoliiton hajoamista ja Baltian maat saivat itsenäisyytensä syyskuussa. Myös muut reunatasavallat kieltäytyivät ottamasta vastaan ohjeita Moskovasta.⁹⁵ Joulukuussa Gorbatshov erosi ja Neuvostoliiton raunioille syntyi IVY (Itsenäisten Valtioiden Yhteisö). Neuvostoliitto lakkasi olemasta. IVY- maiden yhteisten asevoimien muodostaminen epäonnistui ja yhteisön merkitys näkyi lähinnä entisten neuvosto-valtioiden välisen kaupan ja muun muassa talouden koordinoinnissa.

3 ISO-BRITANNIAN DOKTRIININ MUUTOS KYLMÄN SODAN AIKANA

Vuosina 1947–1952 Iso-Britannian puolustus oli jaettu kolmeen kokonaisuuteen: Iso-Britannian puolustamiseen, jotta sitä voitaisiin käyttää tukikohtana ilmahyökkäyksille Eurooppaan, merenkulun suojaamiseen ja Lähi-idän puolustamiseen. Tultaessa 1950-luvulle Keski-Euroopan rooli korostui ja Lähi-idän merkitys väheni. Tämä merkitsi Iso-Britannian maavoimien merkityksen lisääntymistä puolustuspolitiikassa aikaisemmin painopisteessä olleiden ilma- ja merivoimien kustannuksella.⁹⁶ Samaan aikaan teknisen kehityksen mahdollistama ydinaseiden kehittyminen toisaalta vähensi maavoimien ja konventionaalisten asejärjestelmien merkitystä.

⁹⁴ Hokkanen s. 27.

⁹⁵ Sama s. 32.

⁹⁶ McInnes (1996) s. 6.

3.1 Pohjois-Atlantin puolustusliitto

Jo toisen maailmansodan aikana pääministeri Winston Churchill piti Neuvostoliittoa brittien tulevana uhkaajana. Tästä johtuen Churchill tunnusteli jo ennen sodan loppumista mahdollisuuksia yhteisen länsieurooppalaisen rintaman luomiseksi, tavoitteenaan brittien sotilaallinen ja poliittinen suoja. Vuoden kuluessa sodan päättymisestä brittien ja amerikkalaisten joukot Euroopassa olivat supistuneet huomattavasti, kun taas Neuvostoliitto ei ollut vähentänyt joukkojaan. Yhdysvaltojen panostaessa maailmanlaajuisen turvallisuusjärjestelmän luomiseen, britit pelkäsivät amerikkalaisten jättävän Euroopan. Taloudelliset vaikeudet sekä epäedullinen sotilaallinen tilanne eivät osaltaan lisänneet amerikkalaisten kiinnostusta Eurooppaa kohtaan.⁹⁷

Toisen maailmansodan jälkeisen Iso-Britannian Euroopan politiikan näkyvimmäksi piirteeksi muodostuikin Yhdysvaltojen kiinnostuksen herättäminen Euroopan asioita kohtaan. Britit ymmärsivät, ettei Neuvostoliiton hyökkäystä syvemmälle Eurooppaan pystyttäisi torjumaan käytettävissä olevin joukoin. Ennen Yhdysvaltojen kiinnostuksen heräämistä britit hakivat liittolaisia lähimmistä naapureistaan. Ranskan kanssa solmitussa sopimuksessa maaliskuun 4. päivänä vuonna 1947 maat sitoutuivat yhteistoimin Saksan taholta suuntautuvan uhkan torjumiseen. Sopimuksen voimassaoloajaksi sovittiin 50 vuotta. Vaikka sopimuksessa puhuttiin Saksasta suuntautuvasta uhkasta, se on tulkittu ensimmäiseksi Neuvostoliittoa vastaan suunnitelluksi puolustusliitoksi.⁹⁸

Iso-Britannian ulkoministeri Ernest Bevinin ehdotuksen pohjalta maaliskuussa 1948 solmitun Brysselin sopimuksen mukaan Englanti, Ranska ja Benelux-maat⁹⁹ perustivat kollektiivisen Länsiliitto-järjestön puolustuksen ja talouden aloilla tapahtuvaa yhteistyötä varten. Briteille tämä sopimuksen on tulkittu tarkoittavan vain suunniteltua välivaihetta ennen varsinaista laajempaa sotilaallista liittoumaa. Huhtikuussa Kanadan ulkoministeri ehdotti Yhdysvaltojen ja Kanadan mukaan ottamista Brysselin sopimukseen ja samalla sen muuttamista Pohjois-Atlantin sopimusjärjestöksi. Kesällä Yhdysvaltojen mukaantulo varmistui ja heinäkuussa 1948 USA sijoitti strategisten ilmavoimiensa pommikoneita Itä-Englantiin, Bevin oli näin saavuttanut osatavoitteensa, USA oli sitoutunut sekä poliittisesti että sotilaallisesti Eurooppaan. Huhtikuussa 1949 allekirjoitettiin Washingtonissa Pohjois-Atlantin sopimus, jolla perustettiin Pohjois-Atlantin puolustusliitto eli Nato.¹⁰⁰

⁹⁷ Väisänen s. 12.

⁹⁸ Sama s. 13.

⁹⁹ Benelux-mailla tarkoitetaan Alankomaita (Hollanti), Belgiaa ja Luxemburgia.

¹⁰⁰ Väisänen s. 14-15.

Sotilasliiton jäsenmaiden välinen puolustusvelvoite oli määritelty hyvin väljästi. Velvoitteet olivat alueellisesti rajatut, sillä Yhdysvallat ei halunnut sekaantua eurooppalaisten siirtomaavaltasotiin vanhoissa siirtomaissaan. Liitosta eroamisen mahdollisuus kirjattiin sopimukseen USA:n toiveesta sekä se koettiin lähinnä Marshall avun sotilaallisena osana.¹⁰¹

Alussa Natolla ei ollut lainkaan virallistettua doktriinia tai poliittista strategiaa, kuten Varsovan liitolla oli. Naton ensimmäinen pääsihteeri kuvasi Naton tehtävää sanoin: ” To keep the Americans in, the Germans down and the Russians out.” Tämä tuli hyvin kuvaamaan kylmän sodan aikana Naton kirjoittamatonta strategiaa.¹⁰² Käytännössä kaikki maat olisivat kriisin syttyessä ennen virallisen doktriinin julkistamista toimineet omien kansallisten suunnitelmiensa mukaan.¹⁰³

Merkittävin syy jäsenmaiden yhteiseen Naton kehittämiseen oli Korean sota.¹⁰⁴ Esikuntien, päämajojen ja organisatoristen rakenteiden rakentaminen Euroopassa aloitettiin.¹⁰⁵ Naton ensimmäisessä virallisessa doktriinissa pyrittiin säilyttämään tasapaino tavanomaisten ja ydinaseiden välillä. Doktriini (dokumentti MC 14/1) vahvistettiin joulukuussa vuonna 1952 ja se määritteli sodankäynnille neljä vaihetta:¹⁰⁶

1. vihollisen hyökkäyksen viivyttäminen tavanomaisin voimin mahdollisimman pitkällä Reinin itäpuolella ja samanaikaisesti suoritettavat strategisten ilmavoimien ydinaseiskut,
2. hyökkäyksen pysäyttäminen Reinillä,
3. vastahyökkäys tavanomaisin asein tuetuin voimin ja
4. Naton toiminta-alueen palauttaminen hallintaan.

¹⁰¹ Forsberg, Tuomas: Nato kirja. Gummerrus, Jyväskylä, 2002, s. 58-61. Marshall avulla tarkoitetaan toisen maailmansodan jälkeistä USA:n Euroopan jälleenrakennusohjelmaa.

¹⁰² Visuri, Pekka (toim.): Berner, Jyrki: Nato ja sen merkitys Suomen puolustuspolitiikassa -moniste. Eripainos kirjasta Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan linjaukset, Otava, Helsinki, 2001, s. 2.

¹⁰³ Forsberg s. 60-62.

¹⁰⁴ Korean sodan (1950-1953) kokemukset nostivat konventionaalisten joukkojen asemaa osana uskottavaa pelotetta. Lisäksi ymmärrettiin tarve vahvoille konventionaalisille joukoille Euroopassa. Katso sivu 30.

¹⁰⁵ Forsberg s. 62.

¹⁰⁶ Visuri (1997) s. 52.

3.2 Massiivinen kostoisku

Massiivisen koston strategialla tarkoitetaan oppia, jonka mukaan jokaiseen pieneenkin hyökkäykseen vastataan massiivisesti kaikin käytössä olevin ydinasevoimin.¹⁰⁷ Yhdysvallat valitsivat massiivisen koston strategian doktriinikseen vuonna 1954 ja Nato vuonna 1957.¹⁰⁸

Iso-Britannia teki päätöksen vetypommin hankinnasta vuonna 1954 ja siirtyi vuonna 1955 virallisesti siihen, mistä jo vuonna 1952 puhuttiin epävirallisesti eli massiivisen koston strategiaan. Vaikka britit ensimmäisinä vuonna 1955 siirtyivät ydinasekeskeiseen doktriinin suuntaan, ei todellista muutosta puolustusstrategiassa tapahtunut ennen vuosia 1957–1958 ja Naton doktriinin muutosta. Britit keskittyivät edelleen sekä ydinase-, että konventionaaliseen puolustukseen. Puhuttiin ydinasepelotteesta, jota ei kuitenkaan ollut ja samalla puhuttiin konventionaalisisista joukoista vähätellen, niitä kuitenkaan suuremmin supistamatta.¹⁰⁹

Massiivisen vastaiskun opin mukaisesti myös maavoimia ryhdyttiin varustamaan taistelualueen (taktisilla) ydinaseilla. Ydinase-ajattelua juurrutettiin vuonna 1954 koko Naton puitteisiin. Julkisuuteen annettiin muun muassa seuraava Naton Euroopan joukkojen sijaisen, kenraali Bernard Montgomeryn, näkemyksistä tehty referaatti lokakuulta 1954:¹¹⁰

”Montgomery mainitsi kehityksen viittaavan siihen, että kuuma sota tulee merkitsemään tuhoa molemmille osapuolille. On siis voitettava kylmä sota joutumatta kuumaan sotaan. Montgomery sanoi edelleen: Haluan tehdä aivan selväksi, että me Atlantin liiton yleisesikunnassa olemme perustaneet puolustukseenne operaatiosuunnitelmiin atomi- ja lämpöydinaseiden käyttämiseksi. Emme siis enää ole sillä kannalla, että niitä mahdollisesti tullaan käyttämään, jos kimppeumme hyökätään.”

Montgomery ennusti, että tulevassa sodassa tulisi olemaan kolme vaihetta:¹¹¹

1. taistelu ilman ja meren herruudesta, vihollisen maavoimat eivät saa vallata lännen tukikohtia ja maita,
2. vihollisen eloonjääneiden maavoimien tuhoaminen ja
3. neuvotteluvaihe: vihollisen kotimaa on lännen ilmavoimien armoilla, pommitukset jatkuvat kunnes vihollinen hyväksyy lännen ehdotukset.

¹⁰⁷ Väisänen s. 26.

¹⁰⁸ Visuri (1997) s. 54.

¹⁰⁹ Väisänen s. 26-28.

¹¹⁰ Visuri (1997) s. 54.

¹¹¹ Sama s. 54.

Naton viralliseksi doktriiniksi ydinasepainostus hyväksyttiin vuonna 1957 dokumentilla MC 14/2. Doktriinin mukaan sodan syttyessä Euroopassa meneteltäisiin seuraavalla tavalla: 1. vaiheessa toteutettiin välitön puolustus itäistä hyökkäystä vastaan tavanomaisin joukoin, joita kutsuttiin kilveksi. Sen turvin tuli suunnata laaja ydinaseisku, miekka, sekä hyökkäviä joukkoja Neuvostoliiton strategisia kohteita vastaan. 2. vaiheessa Naton joukkojen tuli suorittaa operatiiviset vastahyökkäykset konfliktin lopettamiseksi. Doktriinin hyväksymisen myötä taktisten ydinaseiden toimittamista Euroopan joukoille kiihdytettiin.¹¹²

Massiivisessa kosto-opissa oli kyse siis miesmäärän korvaamisesta kilotonneilla. Taktisten ydinaseiden käyttöönotolla pyrittiin vähentämään maavoimien henkilöstömäärää.¹¹³ Ydinaseet olisivat myös taloudellisesti parempi vaihtoehto suuren konventionaalisen joukon rinnalla. Lisäksi suurten konventionaalisten joukkojen katsottiin vain vähentävän vaivalla ja suurella taloudellisella panostuksella luotua ydinasepelotetta.¹¹⁴

Vallitsevan brittiläisen käsityksen mukaan jokainen aseellinen selkkaus kääntyisi ydinaseilla käytäväksi sodaksi. Eroavia mielipiteitä esitti muun muassa Liddell Hart, jonka mukaan Neuvostoliiton hyökkäys kyettäisiin torjumaan vahvoilla panssarijoukoilla.¹¹⁵ Liddell Hartin mielipiteistä on tosin löydettävissä myös ydinaseiden käyttöä puoltavia kantoja, sillä omaamalla niin kutsuttu ratkaiseva isku (Decisive Blow) saataisiin vihollisen tahto murrettua tai ainakin selvästi heikennettyä. Tätä puolsi myös omien tappioiden väheneminen, mikäli vihollinen kyettäisiin lamauttamaan ennen vastaiskua.¹¹⁶

Korean sodan syttyminen kesällä 1950 heikensi uskoa ydinasepelotteeseen sodan estäjänä.¹¹⁷ Ymmärrettiin, että uskottavaan pelotteeseen on kuuluttava myös vahvat konventionaaliset joukot. Korean sodan aikaan sekä USA että Iso-Britannia lisäsivät joukkojaan Euroopassa. Ennen Korean sotaa britit halusivat pitää Euroopassa vain sen verran joukkoja, että massiivinen ilmapommitus olisi mahdollista toteuttaa. Sodan jälkeen joukkoja tarvittiin myös maa-hyökkäyksen hidastamiseen ja pysäyttämiseen. Epärealistiset joukkojen kasvattamisvaatimukset loivat osaltaan pohjaa doktriinin uudelle suuntautumiselle.¹¹⁸

¹¹² Visuri (1997) s. 55.

¹¹³ Kerttunen (1995) s. 34.

¹¹⁴ Väisänen s. 51.

¹¹⁵ Sama s. 26.

¹¹⁶ Rekkedal s. 460.

¹¹⁷ Lider, Julian: *British Military Thought After World War II*. Gower Publishing Company, Vermont, 1985, s. 199.

¹¹⁸ Väisänen s. 21-22.

Yhdysvalloissa vahvistui myös mielipide, jonka mukaan oli pysyttävä irti vastaavanlaisista raskaista maataisteluista, joita Koreassa jouduttiin käymään.¹¹⁹ Luottamus ydinaseiden pelotteeseen laski lähinnä johtuen mielipide-eroista ydinaseiden käyttömahdollisuudesta taisteluiden tukemiseen. YK:n joukkoja Koreassa johtanut kenraali Douglas McArthur ei saanut Yhdysvaltain poliittiselta johdolta lupaa ydinaseen käyttöön ja presidentti Truman erotti eri mieltä olleen kenraalinsa. Seuraava presidentti Eisenhower irrotti USA:n sodasta ja kehitti osaltaan massiivisen kostoiskun doktriinia sekä muutti asevoimien rakenteen pelotusstrategian mukaiseksi.¹²⁰

Amerikkalaiset käyttivät Korean sodassa runsaasti panssarijoukkoja, vaikka operaatioalue ei panssarijoukkojen käyttöä suosinutkaan.¹²¹ Briteiltä sotaan ei osallistunut panssarijoukkoja.¹²²

Suezin kriisi vuonna 1956 osaltaan lisäsi tehokkaan maavoimakomponentin merkitystä ydinaseiden rinnalla. Suezin kriisi aiheutti myös säröjä Naton johtavien valtioiden välillä. USA:n hallitus vaati jatkuvasti aloitetun hyökkäyksen lopettamista ja asetti taloudellisia painostuksia, jolloin Englannin oli pakko lopettaa operaatio. Tämä oli briteille suuri nöyryytys. Ensi kerran YK:n historiassa lähetettiin rauhanturvajoukkoja Suezille turvaamaan aikaansaattua aselepoa.¹²³ Neuvostoliitto uhkasi kriisin aikana ydinaseiskuilla Lontoota ja Pariisia.¹²⁴ Yhdysvallat pelkäsikin kriisin laajenemista. Tavallaan USA ja Neuvostoliitto olivat samalla asialla ensimmäistä kertaa toisen maailmansodan päättymisen jälkeen, molemmat halusivat päättää aloitetut vihollisuudet.

Brittien maavoimien osasto koostui panssarijoukkojen lisäksi jalkaväkijoukoista ja maahanlasku, sekä maihinnousuihin kykenevistä erikoisjoukoista. Panssarijoukoista Suezille oli komennettu 6. Kuninkaallinen Panssarivaunurykmentti, alueella yhteensä oli brittien ja ranskalaisen tuomina 93 panssarivaunua.¹²⁵ Suezin tapahtumat todistivat, että Iso-Britannia ei ollut

¹¹⁹ Visuri (1997) s. 52.

¹²⁰ Sama s. 328-329. Katso myös Farrar-Hockley, Anthony: *The Post-War Army 1945-1963* David Chandlerin ja Ian Beckettin toimittamassa teoksessa *The Oxford History of the British Army*. Oxford University Press, Oxford, 1994, s. 318-323.

¹²¹ Knuutila (1978a) s. 127.

¹²² Kerttunen (1995) s. 17. Toisaalta Simon Dunstan kirjoittaa teoksessaan *Centurion Universal Tank 1943-2003*, *Osprey Publishing, Oxford 2003* sivulla 15 että Iso-Britannian maavoimien joukoista Korean sotaan osallistui yhden jalkaväkikiprikaatin lisäksi Centurion vaunuilla varustettu King's Royal Irish Hussars. Rykmenttiin kuului Dunstanin mukaan kolme Centurion komppaniaa. Dunstanin mukaan brittipanssarit selvisivät Korean maastossa Yhdysvaltalaisia vaunuja paremmin. Vuorenvirran mukaan (s. 30) britit olivat Korean sodan myötä todistetusti nousseet takaisin panssarivaunuehityksen kärkeen.

¹²³ Visuri (1997) s. 329. Panssarijoukkojen käyttöperiaatteita tai niiden toteutumisesta Suezilla ei tutkimuksessa käytetyissä lähteissä ole tarkasteltu.

¹²⁴ Sama s. 331.

¹²⁵ Kerttunen (1995) s. 28 ja liite 3.

enää itsenäisesti toimiva maailmanvalta, vaan se tarvitsi rinnalleen liittolaisia sekä poliittisista että taloudellisista realiteeteista johtuen.¹²⁶

Vuoden 1957 ”valkoisessa kirjassa” ydinaseita ei enää nähty osana liiton pelotusvoimaa, vaan omana, kansallisena pelotteena ja kansallisen puolustuksen peruspilarina. Iso-Britannian kansallinen pelote ei ollut enää täysin realistinen, sillä Neuvostoliitto oli murtanut USA:n ydinasemonopolin. Selonteon merkitys keskittyi lähinnä asevoimien suurten supistuksien toteuttamiseen. Kuitenkin samalla rajoitetun ja paikallisen konfliktin uhka kasvoi. Selonteon tehtävänä oli uuden jaon toteuttaminen mahdollisimman taloudellisesti puolustuksen eri osien kesken. Asevoimien kokonaisvahvuutta supistettaisiin vuoteen 1962 mennessä 690 000:sta 375 000:een siirryttäessä asevelvollisuusarmeijasta ja yleisestä asevelvollisuudesta palkka-armeijaan. Brittien Reinin armeijaa pienennettäisiin alkuvaiheessa 77 000:sta 64 000:een. Joukkojen kalliilla ylläpidolla ympäri maapalloa ei oltu saavutettu brittiläisen vaikutusvallan säilymistä.¹²⁷

Naton doktriini edellytti Iso-Britannialta kuitenkin myös suuria konventionaalaisia joukkoja, joten liittouman kannalta brittien panostusta ydinaseisiin voidaan pitää haitallisena. Ydinaseita liittoumalla oli USA:n asearsenaalista johtuen jo riittämiin ja liittouman kannalta olisikin ollut järkevämpää panostaa tehokkaiden maavoimien kehittämiseen esimerkiksi panssarijoukkojen muodossa ja keskittää ne Eurooppaan.¹²⁸

3.3 Joustava vastatoiminta

1950-luvun lopun ”valkoiset kirjat” julistivat edelleen massiivisen koston strategiaa vastamalla jokaiseen iskuun strategisilla ydinaseilla.¹²⁹ Vuonna 1962 puolustuspoliittinen selonteko erosikin edeltäjistään selkeästi. Ydinaseet yksin eivät olleet sen mukaan uskottava perusta puolustukselle, vaan tarvittiin sopiva suhde konventionaalisten joukkojen ja ydinaseiden välillä.¹³⁰ Konventionaalisisilla joukoilla oli tarkoitus ennalta ehkäistä pieniä konflikteja, jotka saataisivat laajentua totaaliseen ydinasein käytyyn sotaan.¹³¹

Joustavan vastatoiminnan oppi syntyi Yhdysvalloissa McNamaran tultua Yhdysvaltojen puolustusministeriksi vuonna 1961. Päämääränä oli kyky kriisinhallintaan (Crisis Management)

¹²⁶ Gander s. 13.

¹²⁷ Väisänen s. 30.

¹²⁸ Sama s. 30.

¹²⁹ Sama s. 33.

¹³⁰ Sama s. 54.

¹³¹ Sama s. 57.

sopivilla vastatoimilla, ennen kuin tilanne eskaloituisi sodan ja erityisesti ydinsodan asteelle. Kriisinhallinnan onnistumiselle pidettiin olennaisena mahdollisuutta vastustajan kunnialliselle perääntymiselle.¹³²

Yhdysvallat päästi irti massiivisesta koston doktriinista jouduttuaan 1950-luvulla Neuvostoliiton mannertenvälisen ohjusten vaikutuspiiriin. Automaattisen vastaiskun sijaan tarvittiin aikaa miettiä miten aggressioon vastattaisiin ja mitkä riskit kuhunkin vaihtoehtoon sisältyisivät. 1960-luvun alussa syntyikin joustavan vastaiskun strategia (McNamaran oppi, Flexible Response Strategy), jonka mukaan kuhunkin aggressioon vastattaisiin samassa suhteessa mutta erikseen harkiten. Tarkoituksena olisi käyttää vain riittävän isku- ja tuhokyvyn omaavia joukkoja, jotta sodan tarpeeton eskaloituminen voitaisiin välttää. Eskaloitumista käytettiin kuitenkin pelotteena. Vastuu konfliktin laajentumisesta siirrettiin viholliselle.¹³³

Yhdysvallat virallisti joustavan vastatoiminnan doktriinikseen vuonna 1962 ja Nato omaksui joustavan vastatoiminnan virallisesti vuonna 1967 (dokumentti MC 14/3 16.1.1968). Yhdysvaltojen ja Naton hyväksymisen välinen viive johtui lähinnä eurooppalaisten liittolaisten epäluulosta amerikkalaisten ydinasetakuita kohtaan. Joustava vastatoiminta koostui ydinpelotuksesta, eteentyönnetystä puolustuksesta ja joustavasta vastaiskusta. Pelotteen epäonnistuessa käytössä oli kolme vastaiskutapaa. Ensimmäisessä turvaututaan välittömään puolustukseen, jolla vihollinen pyritään torjumaan samoilla voimilla kun sillä itsellään on käytössä. Tarvittaessa käytettäisiin siis ydinaseita, mutta niiden käyttö olisi valikoivaa, kontrolloitua ja rajoitettua. Toinen mahdollisuus olisi tahallinen mutta kontrolloitu sodan eskaloituminen, jotta vihollisen riskit ja kustannustekijät ylittäisivät sen tavoitteet. Viimeinen puolustuskeino oli massiivisiin ydinaseiskuihin turvautuminen vihollisen siviili- ja sotilaskohteita vastaan.¹³⁴

Englannin virallinen näkemys joustavasta vastatoiminnasta oli seuraavanlainen:¹³⁵

”Naton nykyinen strategia säilyttää eteentyönnetyn puolustuksen periaatteen. Paitsi että Naton on oltava tarpeen vaatiessa valmis käyttämään ydinaseita, on sen tavanomaisten voimien kyettävä vastaiskuun kaikilla tasoilla myös ilman ydinaseita, paitsi silloin kun kyseessä on suurhyökkäyksen (Major Attack) torjunta.”

Taktisella tai operatiivisella tasolla muutos Euroopassa ei uuden doktriinin virallistamisen jälkeen ollut merkittävä, sillä tavanomaisin joukoin toteutettu puolustus oli erittäin linjamai-

¹³² Visuri (1997) s. 58.

¹³³ Väisänen s. 55-56.

¹³⁴ Sama s. 56. Katso myös Visuri (1997) s. 59.

¹³⁵ Sama s. 58.

nen ja jäykän torjuva. Maavoimien rooli muiden puolustushaarojen rinnalla korostui, koska maavoimien konventionaalisten joukkojen tuli pysäyttää vihollisen maajoukkojen hyökkäys kunnes konfliktin laajuus ja vihollisen tavoitteet saatiin selville.¹³⁶

Vietnamin sota nosti esiin amerikkalaisen kriisinhallintaopin ja joustavan vastatoiminnan opin heikkoudet. Vietnamissa vastustajana oli asiaansa ja oikeutukseensa uskova sekä tappiota pelkäämätön kansa, jota vastaan sodittaessa ei näennäiseen rationaalisuuteen perustuvilla opeilla ollut menestystä. Voiman vähittäinen korottaminen ei tuonut ratkaisua, vaan vihollinen tottui siihen ja se oli koko ajan selvillä suurvallan rajoitteista ja kotirintaman horjumisesta.¹³⁷ Vietnamissa amerikkalaisten strategiana oli siis vähittäinen voimien lisääminen ja uhkaus kovemmissa jatkotoimista, elleivät kommunistijoukot lopettaisi aggressioitaan. Tähän vaikutti kokemus Korean sodasta, jonka mukaan sitoutumista raskaisiin maataisteluihin pitäisi välttää. Toisaalta tämä strategia noudatti joustavan vastatoiminnan ja rajoitetun sodankäynnin oppeja. Nämä antoivat kuitenkin viholliselle aikaa sopeutua vähitellen koventuviin toimiin.¹³⁸

Vuodesta 1969 lähtien USA:n sotilasstrategia lähti realistisesta pelotevaikutuksesta, joka tarkoitti riittävää pelotevaikutusta. Tämä oli käytännössä joustavaa vastatoimintaa: strategiset ydinaseet säilyttivät merkittävimmän peloteroolin ydinasehyökkäystä vastaan. Aseiden käytön kynnyksen nostaminen pakotti konventionaalisten joukkojen ja sodankäyntikeinojen edelleen kehittämiseen. USA:n järkevä kumppanuuden politiikka sisälsi ajatuksen Euroopan puolustuksen jakamisesta liittolaisten kanssa. Tämä viittaa yhteisen puolustuksen taustalla olevan myös taloudellisia tekijöitä. Kyseessä saattaa olla vain suurvallan globaalisen puolustustaakan jakaminen liittolaisten kesken.¹³⁹

Doktriini ei Keski-Euroopassa juurikaan muuttunut 1970-luvulla, lähinnä Euroopan puolustuksen merkitys vain korostui. Yhdysvaltojen keskittyessä rajoitetun sodankäynnin oppeihinsa, Eurooppaan syntyi brittien keskeisellä vaikutuksella niin kutsuttu Euro-ryhmä. Paineet Keski-Euroopan puolustuksen kehittämiseksi näkyivät muun muassa Brittien Reinin armeijan tuntuvassa vahvuuden korotuksessa. Muuten 1970-luvulle oli tunnusomaista asevoimien määrävahvuuksien laskeminen. Keski-Euroopan puolustuksesta vastaavien joukkojen konventionaalisen aseistuksen uusimiseen osoitettiin Euro-ryhmän toimesta varoja.¹⁴⁰

¹³⁶ Väisänen s. 57.

¹³⁷ Visuri (1997) s. 60.

¹³⁸ Sama s. 334.

¹³⁹ Väisänen s. 57.

¹⁴⁰ Sama s. 83 ja 85.

Kaluston määrän lisääntyminen ei muuttanut Keski-Euroopan puolustusta merkittävästi. Doktriinin sisältö oli hyvin pitkälti sama kuin aikaisemmin. Uutta doktriinia kutsuttiin nimellä etupainoinen (aktiivinen) puolustus. Puolustus perustui ydinaseiden käyttöön ja alueellisiin vastahyökkäyksiin. Aktiivinen puolustus perustui hyvin suppeaan taistelualueeseen, jossa mekanisoitujen joukkojen liikettä ei kyetty käyttämään täysin hyväksi. Tästä johtuen siirryttiinkin ensin liikkuvaan linjamaisen puolustukseen (Mobile Linear Defence) ja myöhemmin 1970-luvun puolessa välissä tuhoamisalueisiin (Killing Zones).¹⁴¹ Etupainoinen puolustus voidaan katsoa osaksi joustavan vastatoiminnan doktriinia.¹⁴²

Etupainoisen puolustuksen mukaan Naton Keski-Euroopan joukkojen (Allied Forces Central Europe, AFCENT) puolustusalue oli jaettu Länsi-Saksan itärajalla kolmeen vyöhykkeeseen: suojataistelu-, päätaistelu- ja selusta-alueeseen. Päätaistelualueella suunniteltiin käytävän ratkaisevat puolustustaistelut ja siellä olisi käytetty Naton alueella olevien joukkojen pääosia. Selusta-alueella sijaitsivat reservit ja tuki- ja huoltoyksiköt.¹⁴³ Etupainotteisen puolustuksen katsottiin olleen lähinnä entisen Länsi-Saksan alueelle sijoitettujen joukkojen taisteluperiaatte.¹⁴⁴

Naton Keski-Euroopan joukkoihin kuului kaksi monikansallista armeijaryhmää, joihin molempiin kuului neljä kansallista armeijakuntaa. Molemmat armeijaryhmät vastasivat puolustuksen toteuttamisesta omilla vastuualueillaan. Reservi muodostui Yhdysvalloista tuotavista joukoista ja lisäksi erillisen poliittisen päätöksen jälkeen ranskalaisista joukoista. Armeijakuntien joustava operatiivinen käyttö Naton Keski-Euroopan joukkojen vastuualueella oli ainakin osin rajoitettua, johtuen armeijakuntien kansallisesta luonteesta ja tästä johtuvista eroista muun muassa johtamis- ja huoltojärjestelmissä.¹⁴⁵

Naton doktriinin kritiikki 1970-luvulla kohdistui lähinnä etupainoisen puolustuksen periaatteeseen ja ydinaseiden liiallisen suureen rooliin puolustuksen toteuttamisessa. Arvostelijoiden mielestä linjamainen puolustus aivan Itä-Saksan tuntumassa ei riittänyt torjumaan hyökkäystä ja seurauksena olisi ollut varhainen turvautuminen ydinaseisiin. Etupainoisen puolustuksen periaatetta arvosteltiin lähinnä operatiivisen tehottomuuden ja siihen liittyvän ydinaseeskalaation tai vastapuolta kilpavarusteluun provosoivan luonteen vuoksi. Erityisesti Saksassa kehiteltiin 1980-luvulla alueellisen puolustuksen mallin mukaisia oppeja, joiden avulla pyrit-

¹⁴¹ Visuri (1997) s. 66 ja McInnes (1996) s. 56-57. Katso myös Vuorenvirta s. 15.

¹⁴² Katso esimerkiksi Hokkanen s. 40.

¹⁴³ Hokkanen s. 40.

¹⁴⁴ Sama s. 41.

¹⁴⁵ Sama s. 41.

tiin pääsemään eroon taktisista ydinaseista ja suurvaltojen Saksaan sijoittamista raskaista asevoimista.¹⁴⁶

Defensiivinen puolustus (Non-Offensive Defence) tarkoitti omalla alueella tapahtuvaa hajautettua puolustusta jonka puitteissa myös vastahyökkäyskyky oli vähennetty minimiinsä. Suunnilleen sama perusajatus oli ei-provokatiivisessa puolustuksessa (Non-Provocative Defence), jonka mukaan tuli painottaa mahdollisuutta molemminpuoliseen joukkojen vähentämiseen tai loitontamiseen. Näin myös vastapuolen tarve ennalta ehkäisevään iskuun olisi minimoitu. Keskustelu erilaisista malleista toteuttaa liiton puolustus oli erityisen vilkasta keskikantaman ohjuksista käydyn kiistan aikoihin (vuodet 1979–1983), mutta käytännössä se jatkui koko 1980-luvun.¹⁴⁷

Varsovan liiton suurten maavoimien pelättiin pystyvän tunkeutumaan syvälle Länsi-Eurooppaan ja tuhoamaan Naton sotilaallisen ja taloudellisen potentiaalin. Keski-Euroopassa taistelualueelta puuttui alueellinen syvyys.¹⁴⁸

3.4 Liikesodan oppeja – AirLand Battle, FOFA ja JPI

Ilma-maataisteluoppi (AirLand Battle) otettiin Yhdysvalloissa käyttöön 1980-luvun alussa. Opin kuvaus sisältyi maavoimien ohjesäännön FM 100-5 uusittuun versioon vuodelta 1982. Tässä uudessa opissa painotettiin ilmataisteluiden merkitystä maataisteluiden tukemisessa, aloitteellisuutta kaikissa oloissa, laajan alueen käyttöä taisteluihin ja vastahyökkäysten suorittamista vihollisen selustayhteyksiin. Divisioonien organisaatiot uusittiin paremmin uutta oppia vastaaviksi, johon liittyi myös suuri kaluston modernisointiohjelma. Tämä uusi ohjesääntö merkitsi irtautumista 1960-luvulla osin Vietnamin katastrofiin johtaneista rajoitetun sodankäynnin ja kriisinhallinnan opeista, joilla oli lähinnä kahlittu joukkojen operaatiovapautta.¹⁴⁹ Yhdysvaltojen doktriinin muutos aiheutti muutospaineita myös Keski-Euroopan puolustuksen järjestelyissä.

Naton linjamaisen ja nimestään huolimatta passiivisen puolustuksen ei nähty kykenevän torjumaan Neuvostoliiton liikesodankäyntiin ja syviin operaatioihin¹⁵⁰ perustuvaa hyökkäystä

¹⁴⁶ Visuri (1997) s. 70-71.

¹⁴⁷ Sama s. 72.

¹⁴⁸ Knuuttila, Jukka: Tavanomaiset asevoimat Euroopassa 1970-luvulla. Sotatieteen laitoksen strategian toimiston julkaisusarja 1 n:o 7, Helsinki 1978b, s. 11.

¹⁴⁹ Visuri (1997) s. 73.

¹⁵⁰ Katso Kulomaa, Jukka: Syvään taisteluun – Johdatus Neuvostoliiton maavoimien sotataitoon 1917-1991. Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki, 2004.

Keski-Euroopassa. Varsinkin brittikomentajat esittivät kritiikkiä etupainoista puolustusta kohtaan.¹⁵¹ Euroopassa Yhdysvaltojen ilma-maataisteluoppia sovellettiin nimellä FOFA, eli Follow on Forces Attack. Doktriini hyväksyttiin vuonna 1984 marraskuussa Naton viralliseksi joustavan vastatoiminnan alaopiksi etupainoisen puolustuksen rinnalle.¹⁵² FOFA:n toteutuksesta huolehti Naton Euroopan joukkojen komentaja kenraali Rogers. Hänen mukaansa uusi teknologia antoi mahdollisuuden iskeä tehokkaasti Varsovan liiton hyökkäyksen taaempia portaita vastaan, tämä mahdollistaisi myös taktisista ydinaseista luopumisen. Tähän mennessä niiden käyttöoikeuksia oli jo rajattu ja aseita oli vedetty ryhmyksissä taaksepäin.¹⁵³ Ensimmäistä kertaa taistelukentän nähtiin laajenevan myös itään, vaikka FOFA:n periaatteisiin ei kuulunutkaan Naton joukkojen hyökkäys Varsovan liiton rajojen yli. Vastahyökkäyksiä suoritettaisiin vain menetettyjen alueiden takaisin valtauksiin.¹⁵⁴

Kuva Follow on Forces Attack -doktriinin periaatteista on liitteessä 5.

Ilma-maataisteluoppia pidettiin onnistuneena vastauksena niin uusiin teknisiin ja taktis-operatiivisiin haasteisiin kuin myös Naton etupainotteiseen puolustukseen ja joustavan vastatoiminnan doktriiniin kohdistettuun kritiikkiin. Yhdysvallat uskalsi ottaa toisessa maailmansodassa saksalaisten hyväksi kokeilemia periaatteita, joissa korostuivat taktinen ja operatiivinen joustavuus. Saksalaisilta omaksuttiin myös taktiikan ja strategian väliin sijoittuva käsite operaatiotaito (Operational Art). FM 100-5 uusitussa versiossa vuonna 1986 tarkennettiin erityisesti käsityksiä sodankäynnin operatiivisesta tasosta. Opin liiallisen hyökkäyksellisyyden kritiikkiin vastattiin sen olevan ohje operatiiviselle, ei strategiselle tasolle. Strategisesta doktriinista päättäisi aina poliittinen johto. Selkeänä esimerkkinä ilma-maataisteluopin soveltamisesta pidetään ensimmäistä Persianlahden sotaa vuosina 1990–1991.¹⁵⁵ Toisaalta myös JPI:n periaatteita on kuvattu noudatettavan Persianlahden ensimmäisessä sodassa¹⁵⁶

FOFA-doktriinia kehitettiin edelleen ja joukkojen käyttöperiaatteita sekä uuden teknologian hyväksikäyttöä pyrittiin kehittämään entisestään. Tavoitteena oli kehittää oppia entistä joustavammaksi. Uutta mallia kutsuttiin nimellä JPI (Joint Precision Interdiction). JPI-oppi koostui kolmesta osa-alueesta, jotka olivat kyky voittaa tiedustelusensorien välinen kaksintaistelu, mahdollisuus jatkuvaan tarkkaan tiedusteluun taistelukentällä ja kyky käyttää joukkoja peri-

¹⁵¹ Jouko, Petteri: Brittien maaoperaatiot Falklandin ja Persianlahden sodissa. Diplomityö, Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki, 1998, s. 47.

¹⁵² Hokkanen s. 45.

¹⁵³ Visuri (1997) s. 74.

¹⁵⁴ Mälkki (2002) s. 104.

¹⁵⁵ Visuri (1997) s. 74-75.

¹⁵⁶ Hokkanen s. 56.

aatteella ”keskitä – hyökkää – hajaannu”.¹⁵⁷ Uudessa opissa ei ollut selkeää etulinjaa kuten FOFA:ssa. Toiminta kohdistui maastonkohdan tai linjan hallussapitämisen sijaan enemmän viholliseen vaikuttamiseen. Tämä mahdollisti joukkojen keskitetyn hyökkäyksen hajaryhmi-tyksestä jonka jälkeen joukot oli tarkoitus taas hajauttaa.¹⁵⁸ JPI kohdistui vihollisen kokonaisvoimaa vastaan, kun FOFA:n mukaan hyökättiin vihollisen toista porrasta vastaan.¹⁵⁹ JPI-opin toteuttaminen vaatii reaaliaikaista tilannetietoa niin vihollisen toiminnasta kuin omien joukkojen sijainnista. Tämä aiheutti suuria vaatimuksia johtamisjärjestelmille.¹⁶⁰

Liitteessä 6 on vertailtu FOFA:n ja JPI:n periaatteita.

Kiista Naton Keski-Euroopassa käyttämän operatiivisen doktriinin tulevaisuuden suuntauksista hiljensi kylmän sodan päätyttyä ja Saksan yhdistymisen myötä. Enää ei tarvinnut valmistautua torjumaan idästä suunnattua massiivisten panssarijoukkojen suurhyökkäystä. Sen sijaan Naton strateginen doktriini, josta käytetään myös nimeä Naton strategia, nousi keskustelun aiheeksi. Joustavaa vastatoimintaa ei varsinaisesti kumottu, mutta kesällä 1990 julistettiin, ettei Natoa ole suunnattu ketään vastaan eikä Neuvostoliittoa pidetty enää vihollisena. Naton uusi strategia julistettiin Roomassa vuoden 1991 lopulla. Siinä mainitut uhkat olivat epävarmuudesta aiheutuvat riskit, joita syntyi kylmän sodan asetelmien purkautuessa. Asevoimia tuli edelleen pitää käyttövalmiina, etupainotteisen puolustuksen tilalle tuli vain etupainotteinen läsnäolo. Ydinaseet tuli säilyttää viimeisenä keinona, mutta niiden määrää oli mahdollisuus nyt vähentää oleellisesti ja käyttövalmiutta laskea.¹⁶¹

4 DOKTRIININ MUUTOKSEN TUOMAT VAATIMUKSET PANSSARIJOUKKOJEN KÄYTTÖPERIAATTEILLE

Iso-Britannian sekä Yhdysvaltojen maavoimien supistuksiin vaikutti toisen maailmansodan jälkeen maiden suhtautuminen ydinaseeseen. Ydinaseiden rinnalla maavoimien roolia ei länsimaissa nähty yhtä merkittävänä. Neuvostoliiton maavoimia, ja ennen kaikkea sen panssarijoukkoja, puolustushaaran asemasta johtuneet supistamispaheet eivät koskettaneet.¹⁶²

Toisen maailmansodan jälkeen Neuvostoliitto pitäytyi vaunujen kehittämisessä yksinkertaisissa ja tarkoituksenmukaisissa teknisissä ratkaisuissa, tavoitteena täyttää asevoimien määrälliset

¹⁵⁷ Hokkanen s. 46.

¹⁵⁸ Sama s. 46.

¹⁵⁹ Sama s. 60.

¹⁶⁰ Katso Vuorenvirta s. 16.

¹⁶¹ Visuri (1997) s. 78-79.

¹⁶² Knuutila, Jukka: Panssarijoukkojen käyttöperiaatteista ja merkityksestä ydinaseaikakaudella. Panssari 2/1980, s. 14.

tarpeet. Naton piirissä pyrittiin määrän sijaan panostamaan laadullisesti korkeatasoisiin ratkaisuihin. Laadulla pyrittiin tasoittamaan määrällistä alivoimaa. Uudet korkeatasoiset tekniset ratkaisut nostivat uusien vaunujen kappalehinnat hyvin korkeiksi yli ennakkolaskelmien ja liittouman sisällä jouduttiinkin modernisoimaan vanhaa kalustoa.¹⁶³

Kansainvälisesti panssarivaunujen käyttöperiaatteisiin heti toisen maailmansodan jälkeisinä vuosina vaikuttivat vanhat teorit, joihin kuuluivat kaksi hyvin samansuuntaista ajattelutapaa ja kolmas edellisistä poikkeava. Toinen kahdesta ensimmäisestä painotti panssarivaunujen olevan edelleen jalkaväkeä tukemaan suunniteltu aselaji. Toinen arvosti panssariasetta itsenäisempänä ja liikkuvampana asejärjestelmänä kuitenkin melko rajoitetusti. Kolmas ajattelutapa näki panssarivaunujen käytön monipuolisempana osana mekanisoituja osastoja, jotka koostuivat useista eri aselajeista. Nämä osastot olisivat olleet taistelukentän peruselementti. Jälkimmäinen ajattelutapa korostui Neuvostoliittolaisessa sotataidossa, kun taas kaksi ensimmäistä jatkoivat pohjana länsimaiselle ajattelulle panssarijoukkojen käyttöperiaatteista.¹⁶⁴

4.1 1950- ja 1960-luvut

1950-luvulla Iso-Britannian maavoimien tehtävinä olivat täysimittaisen sodan pelote ja sodankäyntiin valmistautuminen Keski-Euroopassa. Lisäksi tehtävinä olivat rajoitetut operaatiot merentakaisilla alueilla ja läsnäolon avulla toteutettu kriisien ennaltaehkäisy ja hallinta.¹⁶⁵

Iso-Britanniassa ja Ranskassa keskityttiin Yhdysvaltoja enemmän panssarivaunun tekniseen kehittämiseen. Panostus panssariyhtymien kehittämiseen ei yltänyt Neuvostoliiton tasolle.¹⁶⁶ Vasta Korean sodan jälkeen 1950-luvulla Nato-maiden piirissä alkoi vastaavanlainen panssariyhtymien arvostus ja kehittäminen. Samalla lännessä heräsi ajatus siitä, että tärkein vastustaja taistelupanssarivaunulle on toinen taistelupanssarivaunu.¹⁶⁷

Britit siirtyivät toisen maailmansodan jälkeen puhtaisiin jalkaväki- ja panssariyhtymiin. Yleisen asevelvollisuuden loppuessa maavoimien painopiste siirtyi entistä enemmän panssari- ja mekanisoiuihin yhtymiin. Ammattiarmeijaan siirtyminen puolsi tätä painopisteen muutosta, sillä palveluksessa olevista miehistä tuli saada irti maksimihyöty.¹⁶⁸

¹⁶³ Knuuttila, Jukka (1978a) s. 138.

¹⁶⁴ Ogorkiewicz s. 29.

¹⁶⁵ Kerttunen (1995) s. 87.

¹⁶⁶ Ogorkiewicz s. 29.

¹⁶⁷ Sama s. 30.

¹⁶⁸ Panssari 2/1980 s. 15.

Vielä yksitoista vuotta toisen maailmansodan päättymisen jälkeen brittien panssaridivisioonien organisaatioiden rakenne perustui jalkaväen ja panssarivaunujen eristämiseen toisistaan. Kuitenkin jo vuonna 1944 panssaridivisioonien jalkaväki- ja panssariosat olivat sotineet riskitilastettuna prikaatina tai pataljoonan vahvuusina taisteluosastoina. Toisen maailmansodan loppuun saakka brittien doktriinin mukaan panssaridivisioonat vastaisivat jalkaväkidivisioonien ja Infantry-vaunuyhtymien tekemän murron vahventamisesta ja menestyksen hyväksikäytöstä.¹⁶⁹

Amerikkalaiset ymmärsivät panssarijoukkojen soveltuvuuden ydinaseiden hallitsemalle taistelulentäälle vuonna 1952 Nevadassa suoritettujen kokeiden myötä.¹⁷⁰ Panssarivaunu mahdollisti hyvän suojan ydinaseiden vaikutusta vastaan ja liikkeen saastuneella alueella heti ydinaseiden käytön jälkeen joukkoja vaarantamatta. Ydinaseen uhka pakotti joukkojen hajautettuun käyttöön, mutta samalla amerikkalaiset olivat kuitenkin ymmärtäneet joukkojen keskitetyn käytön edut hajautettuun käyttöön verrattuna. Joukkoja suunniteltiin käytettävän hajautetusta ryhmyksestä nopeasti keskittäen vastustajan puolustajan ryhmyksen murtamiseksi.¹⁷¹

Vuonna 1951 brittiläinen kenraaliluutnantti Giffard Le Quesne Martel kuvasi näkemystään Keski-Euroopan puolustuksesta seuraavasti:¹⁷²

”...it is now generally agreed that the way to take on the Russians ... is by making use of highly skilled mobile armoured forces operating from firm bases ... the whole policy for these mobile forces is to avoid meeting enemy strength and to use their mobility to attack the enemy wherever he is weak.”

Martel oli sodanaikaisen kahtiajakautuneen panssarivaununsukuajattelun kannattaja, mutta vallitseva taloudellinen tilanne vaati vain yhtä toimivaa panssarivaunua kaikkiin tehtäviin raskaan jalkaväkeä tukevan ja kevyemmän omiin operaatioihin kykenevän panssarivaunun sijaan. Tuloksena Keski-Euroopan taistelulentäälle syntyi Centurion-panssarivaunu. Edelleen panssareiden suunniteltiin tukevan jalkaväkeä omien aselajioperaatioiden sijaan. Tulivoima ja kyky toimia ydinaseiden vaikutuksen alaisina korostuivat, kun taas liike ajateltiin kuuluvan tärkeänä vain taktiselle tasolle.¹⁷³

¹⁶⁹ Ogorkiewicz s. 125.

¹⁷⁰ Knuutila, Jukka: Piirteitä panssari- ja mekanisoitujen joukkojen asemasta taistelulentällä. Panssari 4/1985 s. 13. Kokeet Nevadassa osoittivat, että panssarijoukkojen varmuusetaisyysdeksi 35-40 kilotonnin ilmaräjähdyksessä riitti yksi kilometri ja joukot kykenivät läpäisemään räjähdysalueen alle 10 minuuttia räjähdysen jälkeen tappioita.

¹⁷¹ Panssari 2/1980 s. 14-15.

¹⁷² McInnes (1996) s. 54.

¹⁷³ Sama s. 55.

Brittien mukaan Keski-Euroopan puolustus koostui lähinnä taktisen tason taisteluista ja eivät kehittäneet yhteistä ja johdonmukaista armeijakuntatason suunnitelmaa oman sektorinsa puolustamiseksi. 1. Brittiläinen armeijakunta ei myöskään suunnitellut yhteistoimintaa muiden armeijakuntien kanssa, joten yhteistä Pohjoisen armeijaryhmän suunnitelmaa puolustuksen järjestelyistä ei ollut. Jokainen Pohjoisen armeijaryhmän armeijakunta suunnitteli käytännössä omat taistelunsa. Näin ollen Brittien Reinin armeijan puolustussuunnitelmiin vaikutti aina Naton synnystä pitkälle 1960-luvulle saakka yhteisen virallistetun doktriinin ja operatiivisen tason puuttuminen. Näkemys sodankäynnistä lähinnä taktisen tason taisteluina korosti tulivoimaa operatiivisen liikkuvuuden sijaan.¹⁷⁴

Korean sodassa panssarijoukkoja käytettiin yksiköittäin jalkaväen tukena. Korean maaston pikkupiirteisyys ja vuoristoisuus sekä heikko tiestö ei mahdollistanut panssarijoukkojen kootua käyttöä.¹⁷⁵

Korean sodan jälkeen brittien Saksassa sijainneista kolmesta divisioonasta neljä oli panssaroitu. Panssariprikaatin neljänneksi rykmentiksi yhdistettiin panssaritiedustelurykmentti ja prikaatin panssarivaunujen lukumäärä nousi näin 171:stä 228:aan. Panssaridivisioonaan kuului nyt viisi jalkaväkiprikaattia ja neljä panssarivaunurykmenttiä. Divisioonan jalkaväki liikkui kuorma-autoilla, mikä rajoitti merkittävästi joukon maastoliikkuvuutta.¹⁷⁶

Brittien panssaridivisioonaa vuosina 1955–1956 voidaan pitää taantumana vallitsevasta kansainvälisestä tilanteesta. Se ei All Tanks -ajatteluun perustuen ollut pienten ja liikkuvien panssaroitujen taisteluosastomaisten joukkojen sekä uusien taistelukentän vaatimusten suuntaisen.¹⁷⁷

Syitä vuoden 1955 organisaatiomuutokseen olivat muun muassa divisioonien koko ja siitä johtuva hankala käytettävyys. Jalkaväki liikkui, lukuun ottamatta panssariprikaatin orgaanista jalkaväkipataljoonaa, kuorma-autoilla mikä ei vastannut liikkuvuuden vaatimuksia. Jalkaväellä oli tästä johtuen myös erittäin rajalliset mahdollisuudet kiinteään yhteistyöhön panssarijoukkojen kanssa. Merkittävin syy saattoi kuitenkin olla kuitenkin taloudellinen. Divisioonan kokoa laskettiin siten, että siihen kuului vain neljä panssarirykmenttiä sekä pataljoona tai rykmentti panssariautoja, jalkaväkeä, tykistöä tai pioneereja. Vaikka kokemukset puolsivat sitä,

¹⁷⁴ McInnes (1996) s. 56.

¹⁷⁵ Panssari 2/1980 s. 14.

¹⁷⁶ Ogorkiewicz s. 62.

¹⁷⁷ Sama s. 36 katso myös s. 63. 1930-luvulta juontava All Tanks -ajattelu korosti panssariaseen merkitystä ja asemaa ainoana merkittävänä aselajina. Vain mekanisoidulla joukolla katsottiin olevan menestymisen mahdollisuudet ydinasekeskeisessä taistelussa.

että jalkaväen ja panssarijoukkojen välisen suhteen tuli olla miltei sama, uudessa organisaatiossa oli vain yksi jalkaväkipataljoona neljää panssarirykmenttiä kohti.¹⁷⁸

1960-luvun puolella maavoimilla ajateltiin tuettavan vastaitseenäistyneitä valtioita sekä ulkoista että sisäistä uhkaa vastaan. Tätä varten muodostettiin Brittein saarille palveluksessa olevista joukoista Strateginen reservi. Siihen kuului jalkaväki- ja laskuvarjoprikaatit ja panssarivaunurykmentti. Joukkojen kuljettamisesta vastasi kuljetusilmavoimat. Vaatimuksena oli saada Strateginen reservi siirrettyä Suezin itäpuolelle viikossa. Myöhemmin Strateginen reservi osoitettiin Naton käyttöön United Kingdom Mobile Force (UKMF)¹⁷⁹ nimisenä vahventamaan Tanskan puolustusta.¹⁸⁰

Vuonna 1960 aloitettiin yleiseen asevelvollisuuteen perustuvan järjestelmän lakkauttaminen ja vuonna 1961 viimeinen asevelvollinen kotiutui ja siirryttiin ammattiarmeijaan.¹⁸¹ Brittiarmeija ei ollut enää samanlainen osa muuta yhteiskuntaa. Tästä johtuen armeija ei myöskään saanut koulutettuja siviileitä entiseen tapaan palvelukseen.¹⁸² Maavoimien organisaatio vastasi 1960-luvulla Naton doktriinin vaatimuksia, jotka korostivat ydinaseiden käyttöä ja maavoimien linjamaista roolia Varsovan liiton maavoimien hyökkäyksen torjunnassa. Joukkojen sijoittamiseen Saksan Liittotasavallan itärajalle vaikutti sotilaallisten realiteettien lisäksi myös poliittiset tekijät. Tämä järjestely mahdollisti puolustusliiton jäsenmaiden sitomisen taisteluihin sodan syttyessä heti rajoilta alkaen ja näin liiton koossa pysyminen kriisin puhjettua olisi varmistettu.¹⁸³

1960-luvulla Neuvostoliitto jatkoi heti toisen maailmansodan jälkeen aloittamaansa konventionaalisten- ja ennen kaikkea panssarijoukkojensa kehittämistä. Naton piirissä panostettiin panssariaseen kehittämisen sijaan panssarintorjunta-aseen kehittämiseen. Vaikka panssarivaunun sopivuus ydinaseiden hallitsemaan sodankäyntiin tiedostettiin, Nato-maiden kehityksen painopisteessä olivat panssarintorjunnan lisäksi ilmavoimat sekä taktiset ja strategiset ydinaseet. Neuvostoliiton kehittynyt panssariase asetti kuitenkin puolustajan konventionaalisille

¹⁷⁸ Ogorokiewicz s. 62. Vuorenvirta esittää organisaatiomuutoksen kehittäneen divisioonan rakennetta kuitenkin liikkuvammaksi ja joustavammaksi. Esimerkiksi esikuntien määrän väheneminen tehosti Vuorenvirran mukaan yhtymän johtamista. Lisäksi taktisen tason liikkuvuus parani kun määrällisesti pieni jalkaväki liikkui kuorma-autojen sijaan puolitelavaunuilla.

¹⁷⁹ Cordier, Sherwood S: Britain and the Defence of the Western Europe in the 1970s – An Analysis of the Military Potential of England in the Modern World. Exposition Press, New York, 1973, s. 42. Kyseessä oli kevyesti varustettu joukko, joka oli suunniteltu ilmakuljettiseksi ja nopeasti operaatioalueelle suunnattavaksi. Joukon aseistus oli heikko panssarivaunujen, tykistön ja panssarintorjunta-aseiden suhteen. Joukkoa ei myöskään oltu koulutettu toimimaan talviolosuhteissa, jollaisia Skandinaviassa oli odotettavissa.

¹⁸⁰ Kerttunen (1995) s. 87. Katso myös Cordeman s. 140.

¹⁸¹ Sama s. 88.

¹⁸² Gander s. 14.

¹⁸³ Jouko s. 47.

joukoille uusia vaatimuksia. Myös Iso-Britanniassa ymmärrettiin, että Brittien Reinin armeijan taktiset ydinaseet eivät yksin riitä torjumaan Varsovan liiton maavoimien hyökkäystä. Brittien panssariaseen käyttöä rajoitti edelleen ajattelutapa panssarivaunun jalkaväkeä tukevasta roolista.¹⁸⁴

Iso-Britannialla ei ollut taloudellisia mahdollisuuksia kilpailla Varsovan liiton panssarivaunujen tuotantomäärää vastaan. Massatuotannolla valmistetut T-54 ja T-55 olivat merkittävä uhka kaikille Nato-maille. Brittien oli siis kehitettävä Euroopan taistelukentälle panssarivaunu, joka kykenisi taistelemaan tulivoimansa ja panssarointinsa avulla määrällisesti ylivoimaista vihollista vastaan.¹⁸⁵ Korean sodan jälkeen brittien päävaunukalustoksi valikoitunutta Centurionia valmistettiin yhteensä 4 423 kappaletta.¹⁸⁶ Centurion päätettiin korvata täysin uudella panssarivaunulla, Chieftainilla. Centurionin puutteellinen panssarointi ja NBC-suojan puuttuminen nopeuttivat vaunun korvaamista.¹⁸⁷ Centurion ei vastannut doktriinin asettamiin vaatimuksiin koskien toimintakykyä ydinaseiden käytön yhteydessä. Neuvostoliitossa ensimmäiset suojelejärjestelmät oli asennettu vaunuihin jo 1960-luvulla.¹⁸⁸

Panssarijoukkojen koettiin sopivan hyvin myös puolustukselliseen taisteluun. Puolustusta ei pidetty enää staattisena ja käskettyjen linjojen tai maastonkohtien passiivisena hallintana, vaan aktiivisena vihollisen häirintänä joka sisälsi myös hyökkäyksen elementtejä.¹⁸⁹

Chieftain hyväksyttiin osin keskeneräisenä tuotantoon vuonna 1963 ja ensimmäiset vaunut toimitettiin asevoimille vuonna 1965. Chieftainissa oli erittäin tehokas pääase ja toimiva ammunnanhallintajärjestelmä, mutta vaunun moottorin heikkoudesta ja epävarmasta toiminnasta johtuen vaunun arvostus oli matala.¹⁹⁰ Vaunun operatiivinen liikkuvuus oli edeltäjäänsä parempi. Maantiellä siirryttäessä toimintasäde oli 400–500 kilometriä,¹⁹¹ mikä mahdollisti teoriassa jo liikesodankäynnin periaatteisiin perustuvan sodankäynnin. Lisäksi vaunu kykeni toimimaan ydinaseiden vaikutuksen alla. Chieftain oli mahdollista ylipaineistaa, jolloin kemial-

¹⁸⁴ Vuorenvirta s. 20.

¹⁸⁵ Visuri (1997) s. 148.

¹⁸⁶ Dunstan, Simon: Centurion Universal Tank 1943-2003. Osprey Publishing, Oxford 2003, s. 17. Katso myös Farrar-Hockley s. 328.

¹⁸⁷ Vuorenvirta s. 20. NBC-aseilla tarkoitetaan ydin-, biologisia ja kemiallisia aseita. (Nuclear, Biological and Chemical weapons).

¹⁸⁸ Vuorenvirta s. 33. Vuorenvirta päättelee, että Iso-Britanniassa ei nähty tarpeelliseksi Centurionin modernisointia, sillä vaunun ajateltiin olevan vain väliaikaisesti panssarijoukkojen pääkalustona. Kuitenkin Centurionin seuraajan kehittäminen kesti yli kymmenen vuotta. Centurion ei vastannut Vuorenvirran mukaan ydinaseiden käyttöön perustuvan doktriinin vaatimuksia.

¹⁸⁹ Ogorkiewicz s. 129.

¹⁹⁰ Vuorenvirta s. 41.

¹⁹¹ Jane's.

listen, biologisten ja ydinhiukkasten pääsy vaunuun kyettiin auttavasti estämään. Vaunumiehistö kykeni toimimaan saastuneella alueella 48 tuntia ilman suojavälineiden käyttöä.¹⁹²

4.2 1970-luku

1970-luvulla brittien maavoimien rooli ja käyttöperiaatteet muuttuivat taktisen tason liikkuvuudesta ja täysin staattisesta puolustuksesta joustavan vastatoiminnan doktriinin vaatimusten mukaisesti liikkuvampaan linjapuolustukseen. Suunnitelmien mukaisesti 1. Brittiläinen armeijakunta taistelisi kahtena portaana. Jalkaväen kehittyneet panssarintorjunta-asejärjestelmät, etenkin Milan-panssarintorjuntaohjus, mahdollistivat brittien panssarijoukkojen käytön muutoksen. Panssareita voitiin käyttää jalkaväen tukemisen sijaan keskitetympin ja hyökkäyksellisemmin vastahyökkäyksiin taisteluosastokokonaisuuksina. Suunnitelmat sijoituivat armeijakuntatasolle, käytännössä sodankäynti nähtiin edelleen lähinnä taktisen tason taisteluina osana staattista puolustusta. Panssarijoukkoja suunniteltiin kuitenkin käytettävän vastahyökkäyksiin.¹⁹³

Uuden doktriinin oli määrä tuoda puolustukseen aktiivisuutta. 1. Brittiläinen armeijakunta jaettiin kahteen erilliseen portaaseen. Ensimmäinen porras oli edelleen ryhmitetty linjamaiseen puolustukseen Länsi-Saksan itärajalle ja sen tehtävänä oli torjua vihollisen hyökkäys kunnes se pakotettaisiin vetäytymään. Toisesta portaasta tulisi tämän jälkeen pääpuolustusasema. Jalkaväen panssarintorjunta-aseistuksen kehittyminen mahdollisti vaunujen määrän vähentämisen jalkaväen tukemiseen. Panssaroidut taisteluosastot vapautuivat näin puolustuksellisista tehtävistä operatiivisiin tehtäviin.¹⁹⁴

Joustavan vastatoiminnan doktriini oli haavoittuvainen vaunumäärältään vahvempaa Varsovan liiton hyökkäystä vastaa. Ongelmaan pyrittiin vastaamaan kehittämällä niin sanotut tuhoamisalueet (Killing Zones tai Armoured Killing Areas), joissa vihollisen eteneminen pysäytettäisiin. Tuhoamisalue-ajattelu oli kehitystä jäykkään ja linjamaiseen puolustukseen verrattuna, jota aktiivinen (etupainoinen) puolustus nimestään huolimatta oli. Tuhoamisalueet olivat kuitenkin vain sarja taktisen tason taisteluja, joilla ei kyetty tehokkaasti vastaamaan Varsovan liiton syviin operaatioihin perustuvaan panssarisodankäyntiin ja lukumäärältään ylivoimaista vihollista vastaan.¹⁹⁵

¹⁹² Katso Vuorenvirta s. 43.

¹⁹³ McInnes (1996) s. 57.

¹⁹⁴ Sama s. 57.

¹⁹⁵ Sama s. 58.

Neuvostoliitossa kehitettiin osana operaatiotaidon kehittämistä 1970- ja 1980-luvuilla operatiivisia manööveriryhmiä (Operativnaja Manevrjonnaja Gruppy, OMG), joita oli tarkoitus käyttää läpimurroilla saavutetun menestyksen tukemiseen. Lisäksi ne olivat tehokas väline vihollisen päävoimien saarrostaamiseen.¹⁹⁶ Tuhoamisalueisiin perustuvassa sodankäynnissä joukoilla oli suuri vaara jäädä saarrostatuksi. Joukkojen operatiivis-taktisen tason liikkuvuutta ja suojaa oli parannettava, jotta ne säilyttäisivät mahdollisuutensa toimia taistelukentällä. Maavoimien kehitys keskitettiin panssarivaunuihin, sillä panssarijoukoilla katsottiin oleva parhaat edellytykset taistella syvän taistelun periaatteisiin tukeutuvaa vihollista vastaan.¹⁹⁷

Modernisoidut Centurionit ja uudet Chieftain-taistelupanssarivaunut muodostivat panssariyhtymien rungon 1970-luvulla. Lähi-idän sota vuonna 1973 puolusti Centurionin asemaa edelleen taistelukelpoisena vaununa. Englantilaisten korkeaa osaamista aseteknologian saralla edusti Chobham panssarointi, joka nosti vaunujen taistelukestävyyttä entisestään.¹⁹⁸

1970-luvulla pääosa brittien panssarijoukoista oli sidottuna Brittien Reinin armeijaan. Tuolloin BAOR:issa oli taistelupanssarivaunuja yhteensä 517 kappaletta ja yhdessä rykmentissä 47.¹⁹⁹ BAOR:in taistelu perustui yhä linjamaiseen puolustukseen, jossa armeijakunnat taistelivat itsenäisesti omilla vastuualueillaan ilman naapureina olevien armeijakuntien välistä yhteistyötä.²⁰⁰ Käytännössä tämä vaati panssarijoukoilta kykyä taistella saarrostatettuna ja irtautumaan vihollisen ryhmyksen läpi.²⁰¹

1970-luvun puolivälissä britit huomasivat, että perinteistä komppania-, pataljoona-, divisioona-, armeijakuntajaottelua paremmin taistelujaoituksena²⁰² toimi joustavampi taisteluosastoihin perustunut jaottelu. Brittien Reinin armeija harjoitteli suuressa mittakaavassa ensimmäistä kertaa uudella taistelujaoituksella vuonna 1976.²⁰³

Vuoden 1975 organisaatiouudistuksen jälkeen Brittien Reinin armeijaan kuului neljä panssaridivisioonaa, joissa jokaisessa oli kaksi panssariprikaatia. Prikaatien suunniteltiin taistelevan

¹⁹⁶ Kulomaa s. 198. Länsimaissa lyhenteellä OMG tarkoitetaan Operative Manoeuvre Group: ia.

¹⁹⁷ McInnes s. 58.

¹⁹⁸ Knuuttila (1978b) s. 25. Chobham panssaroinnilla tarkoitetaan kerrospanssarointia, jonka teho perustuu erilaisiin kerroksiin panssariterästä, keramiikkaa ja komposiittimuovia. Panssarointi suojaa erityisesti onteloammuksia vastaan. Tämä panssarointitekniikka kehitettiin Chobhamissa, Englannissa. (Vuorenvirta liite 1)

¹⁹⁹ Väisänen s. 63.

²⁰⁰ Jouko s. 47.

²⁰¹ Vuorenvirta s. 21.

²⁰² Taistelujaoituksella tarkoitetaan rauhanajan organisaatiosta poikkeavaa joukon rakennetta, jolla pyritään vastaamaan paremmin taistelunaikaisiin haasteisiin.

²⁰³ Gander s. 15.

prikaatien vahvuusina taisteluryhminä sodan syttyessä. Näiden osastoiden tukevat osat, esimerkiksi epäsuorantulen osalta, olivat hyvin heikot.²⁰⁴

1. Brittiläisen armeijakunnan neljän divisioonan taisteluryhmät suunniteltiin ryhmitettävän oletettuihin hyökkäyssuuntiin, tykistödivisioonalla muodostettaisiin tulenkäytön painopiste ja armeijakunnan reservillä suojattaisiin sivustat sekä selustat tai valmistauduttaisiin vastahyökkäyksiin. Joustavan vastatoiminnan mukaisesti taktisia ydinaseita käytettäisiin armeijakunnan komentajan johdossa.²⁰⁵

1. Brittiläisen armeijakunnan neljän divisioonan oli tarkoitus taistella sodan aikana kahdeksana taisteluryhmänä. Yhden divisioonan joukkoihin kuului yhteensä viisi vahvennettua pataljoonaa, joten yhdessä taisteluryhmässä oli näin kaksi tai kolme joukkoyksikköä. Reservinä divisioonalla suunniteltiin olevan yksi pataljoona ja armeijakunnan reservinä yksi prikaatin vahvuinen joukko.²⁰⁶

Taisteluosastojen vastahyökkäykset rajoittuivat kuitenkin taktiselle tasolle. Panssariprikaatien tehtävinä oli rajoittaa vihollisen murtoja jalkaväen irtautuessa taaemmille viivytystasoille. Kyseessä ei siis vielä ollut varsinaisesti operatiiviset vastahyökkäykset. 1970-luvun puolivälissä britit painottivat edelleen tuhoamisalueiden (Killing Zones) roolia. Tuhoamisalueiden käytön tavoitteena oli taisteluiden käyminen brittien kannalta edullisimmilla alueilla. Puolustajan kannalta edullisessa maastossa panssarijoukkojen ajateltiin kykenevän viivytystaistelun omaisesti hidastamaan ja kuluttamaan Varsovan liiton panssaridivisioonia tarvittava määrä.²⁰⁷ Lisäksi brittien panssarivaunujen ja jalkaväen panssarintorjunta-aseiden kasvanut ampumataky mahdollisti vihollisen pysäyttämisen myös panssarijoukon käytön kannalta edullisella alueella, esimerkiksi peltoaukeilla.²⁰⁸

All Tanks -ajattelu pyrittiin viemään käytäntöön 1970-luvulla. Ajattelun läpivientiä helpotti ammattiarmeijaan siirtyminen – pidempi koulutusaika loi edellytykset teknisten taisteluvälineiden käyttöönotolle.²⁰⁹

²⁰⁴ Cordesman s. 140.

²⁰⁵ Kerttunen (1995) s. 33.

²⁰⁶ Sama s. 33.

²⁰⁷ Visuri (1997) s. 147 ja Vuorenvirta s. 22.

²⁰⁸ McInnes (1996) s. 58.

²⁰⁹ Väisänen s. 63. Ammattiarmeijaan siirtyminen vuonna 1961 helpotti osaltaan All Tanks- ajattelun hyväksyntää. Ajattelu näkyi FV100-sarjan kehitystyössä, joka syntyi tarpeesta korvata panssariyhtymien iskevien osien pyöräkalusto tela-alustaisella. Katso esimerkiksi Knuutila, Jukka: Tavanomaiset asevoimat Euroopassa 1970-luvulla. Sotatieteen laitoksen strategian toimiston julkaisusarja 1 n:o 7, Helsinki, 1978, s. 24 ja Vuorenvirta s. 22.

Merkittävä ero Neuvostoliiton ja länsimaiden välisessä panssariaseen kehittämiskilvassa oli jalkaväen tela-alustaisen kaluston kehittäminen ja käyttöönotto. Neuvostoliitto kehitti BMP-1 -rynnäköpanssarivaunun, jonka tulivoima ja suoja mahdollistivat jalkaväen jalkauttamisen vihollisen välittömässä läheisyydessä. Ennen asejärjestelmän kehittämistä jalkaväki joutui jalkautumaan muun muassa panssarintorjunnan takia kauempana ja hyökkäämään vihollisen ryhmytykseen jalan. Tämä hidasti myös taistelupanssarivaunujen hyökkäystä. Vastaavanlaiseen rynnäköpanssarivaunun kehittämiseen ei Iso-Britanniassa päädytty.²¹⁰

Iso-Britannian imperiumin alueen maasto ja olosuhteet vaikuttivat kehitettävien tiedustelu- ja miehistönkuljetusvaunujen rakenteen valintaan. Tiedusteluvaunuissa britit pitäytyivät pääasiassa pyöräkalustossa. Voidaan sanoa, että siirtomaaolosuhteet vaikuttivat ratkaisevasti pyöräajoneuvojen käyttöön raskaastikin aseistettujen vaunujen osalta. Amerikkalaiset olivat jo 1950-luvun puoleenväliin tultaessa siirtyneet telaratkaisuun.²¹¹ FV432-vaunu telaratkaisulla otettiin vasta vuonna 1963 palveluskäyttöön.²¹²

1970-luvulla brittien sodankäyntiin vaikutti edelleen yhteisen virallistetun doktriinin puuttuminen ja hyvin perinteinen kuva siitä miten tuleva sota tultaisiin käymään. Kuva perustui edelleen sarjaan taktisen tason taisteluita. Myöskään Pohjoisen armeijaryhmän armeijakunnat eivät juurikaan suunnitelleet yhteistoimintaa. Vallitsevaa brittiläistä käsitystä sodankäynnistä ei koettu tehokkaaksi keinoksi Varsovan liiton maavoimien hyökkäystä vastaan.²¹³

4.3 1980-luku

Brittien Saksaan sijoitettujen joukkojen vahvuus saavutti huippunsa vuonna 1982. Tuolloin joukkojen vahvuus oli 72 547 sotilasta ja vuonna 1987 vahvuus oli laskenut 68 462 sotilaaseen. Maavoimien osuus oli joukkojen vahvuudessa suurin, samalla aikavälillä sen vahvuus laski 60 044 sotilaasta 57 300 sotilaaseen.²¹⁴

²¹⁰ Vuorenvirta s. 23. Vuorenvirta päätyy työssään siihen lopputulokseen, että Iso-Britanniassa ei päädytty samanlaiseen rynnäköpanssarivaunun kehittämiseen vallitsevasta doktriinista johtuen. Toinen mahdollinen syy saattoi olla taloudellinen. Rahat eivät yksinkertaisesti riittäneet uuteen kehitysprojektiin taistelupanssarivaunujen korvaamisprosessin ja pitkään jatkuneen Chieftainin kehitystyön rinnalla.

²¹¹ Knuutila (1978a) s. 128.

²¹² Sama s. 137.

²¹³ McInnes (1996) s. 59. ”The problem for the British Army in the late 1970s was that its approach to war simply would not work against Soviet forces which not only outnumbered NORTHAG and 1(BR) Corps, but which had developed formidable firepower and a considerable capacity for manoeuvre warfare. The British could not fight a positional battle emphasising firepower and attrition against an enemy which outnumbered and outgunned them, and expect to win.”

²¹⁴ Cordesman s. 134.

1980-luvulla uusi doktriini asetti vaatimuksia myös johtamiselle ja vallitsevan jäykän johtamiskulttuurin kehittämiseksi. Maavoimien doktriinissa vuonna 1989 kaavamaisen johtamiskulttuurin tilalle virallistettiin saksalaista alkuperää olevat tehtävätaktiikan periaatteet. Tämän doktriinin päämääränä oli luoda perusta yhdenmukaiselle ajattelulle maavoimien tehtävistä, sodan kuvasta ja edellytyksistä sodassa menestymiselle. Menestykselle ominaisia tekijöitä doktriinissa eriteltiin olevan johtaminen, liike ja tuli. Virallistetun yhteisen doktriinin puuttuminen nähtiin ongelmana 1980-luvulla,²¹⁵ joten lisäksi doktriinin tavoitteena oli yhdistää muiden puolustushaarojen toiminta yhteisten päämäärien tavoittamiseksi. Erityisesti ilmavoimien ja maavoimien tulivoiman sekä liikkuvuuden yhdistämistä painotettiin.²¹⁶

Tehtävätaktiikan rinnalla yksi merkittävimmistä muutoksista brittien panssarisodankäynnissä olivat operatiiviset vastahyökkäykset. Follow on Forces Attack -doktriini piti sisällään ajatuksen ”vasara ja alasin” -taktiikasta, mutta lisäksi siihen tuli eri tasoilla toteutettavat vasarat eli vastahyökkäykset.²¹⁷

1980-luvun Brittien Reinin armeijan muutosten arkkitehtina pidetään kenraali Sir Nigel Bagnallia. Hän oli esittänyt kritiikkiä vallitsevaan brittiläiseen sotataidolliseen ajatteluun jo 1970-luvun alussa. Bagnallin mukaan armeijakunta tarvitsi yhteisen suunnitelman jolla sotaa käytäisiin armeijakuntakokonaisuudessa, ei ainoastaan taktisella tasolla tapahtuvina erillisinä taisteluina.²¹⁸ Hänen teesinsä hyväksyttiin Naton Pohjoisen armeijaryhmän sisällä 1980-luvulla sotaharjoituksissa nähtyjen esimerkkien perusteella. Bagnallin mukaan vallitseva ajattelutapa antoi aloitteen täysin Varsovan liitolle ja puolustajan rooli oli täysin hyökkääjän toimintaan reagoiva. Operatiivinen liikkuvuus ja joustavuus puuttuivat täysin.²¹⁹

Bagnall näki operatiiviset vastahyökkäykset parhaana keinona horjuttaa vihollisen voimaa. Aloite saataisiin temmattua ja lyötyä vihollisen ensimmäinen porras. Kyseessä oli edelleen

²¹⁵ McInnes (1996) s. 71.

²¹⁶ Her Majesty's Stationary Office: Design for Military Operations – The British Military Doctrine. HMSO, Lontoo, 1989 ja katso myös Jouko s. 48. Auftragstaktik tarkoittaa saksalaisten tehtävätaktiikkaa, joka korostaa jokaisen tason johtajan toiminnan vapautta toteuttaa käsketty tehtävä parhaalla mahdollisella, itse katsomallaan tavalla.

²¹⁷ Mälkki (2002) s. 106 ja katso myös Vuorenvirta s. 24.

²¹⁸ McInnes (1996) s. 60. Bagnall palveli 1970-luvulla Kuninkaallisissa Panssarivaunujoukoissa (Royal Armoured Corps) prikaatinkenraalina ja vuonna 1975 hänet nimitettiin 1. Brittiläisen armeijakunnan 4. Panssaridivisioonan komentajaksi. Vuonna 1981 hänet nimitettiin 1. Brittiläisen armeijakunnan komentajaksi ja vuonna 1983 Pohjoisen armeijaryhmän komentajaksi. Hän käytti esityksiensä perusteena Saksan panssarijoukkojen menestystä toisessa maailmansodassa. Hänen mukaansa menestys oli esimerkki siitä miten määrällisesti ylivoimainenkin vihollinen oli lyötävissä liikesodankäynnin keinoin.

²¹⁹ Sama s. 61-62. ”We have then got to be prepared to fight a mobile battle so that we can achieve a concentration of force at the critical point. We must accept that the enemy will penetrate through and between our forward formations and so we must be prepared to destroy him in depth by the resolute use of mobile forces capable of concentrating sufficient firepower at the point in time and space.”

maastonkohtien pitämiseen perustuva ajattelu. Uutena asiana sodankäyntiin tulivat tehokkaalla reservin käytöllä toteutetut vastahyökkäykset.²²⁰

Brittien Reinin armeijan organisaatiota kehitettiin 1980-luvulla vastaamaan paremmin uutta doktriinia. BAOR:in panssarijoukot organisoitiin neljän divisioonan sijaan kolmeen panssaridivisioonaan. Brittien Reinin armeijaan kuului lisäksi Iso-Britanniasta siirrettävä 2. Jalkaväkidivisioona. Sekä panssari- että jalkaväkidivisioonissa oli kolme prikaatia. Neljä divisioonaa sisältänyt organisaatio ja sen divisioonissa olleet panssarivaunurykmentit perustivat sodan aikana aselajijoukkojen kanssa kaksi prikaatin vahvuista taisteluryhmää (Task Force).²²¹

Brittien Reinin armeijan rauhanajan organisaatio sisälsi yhteensä kahdeksan panssarivaunurykmenttiä. Lisäksi Saksaan oli sijoitettu yksi panssarivaunukomppania Berliinin prikaatiin (katso sivu 22). Pääkalustona rykmenteillä 1980-luvun alussa oli Chieftain-panssarivaunut. Rykmentit sisälsivät komento-osien lisäksi neljä panssarivaunukomppaniaa, joissa jokaisessa oli kaksi komentopanssarivaunua ja neljä panssarivaunujoukkuetta. Komppanian joukkueista kaksi oli nelivaunuisia ja kaksi kolmevaunuisia. Lisäksi muodostettaessa sodanajan taisteluosastoja, jokaiselle komppanialle oli merkitty kaksi panssarivaunua lisää. Yhteensä rykmenteissä oli siis rauhanaikana 66 panssarivaunua ja sodanajan taistelijaotuksen mukaan 74 panssarivaunua.²²²

Vuoden 1982 organisaatiomuutoksen mukaisen Brittien Reinin armeijan suunniteltiin taistelevan kahdella panssaridivisioonalla etualueella, kumpikin divisioona kolmella panssariprikaatilla. Kolmas panssaridivisioona olisi sijoitettu reserviksi taka-alueelle (Rear Area) ja se olisi sisältänyt kaksi panssariprikaatia ja yhden jalkaväkiprikaatin. Jalkaväkidivisioonaa olisi käytetty panssaridivisioonien yhteydessä painopisteen mukaisesti. Jokainen kolmesta panssaridivisioonasta oli suunniteltu taistelevan kahtena tai kolmena prikaatin vahvuisena taisteluryhmänä (Task Force). Jokainen taisteluryhmä oli jaettu taisteluosastoihin (Battle Groups) jotka koostuivat toimintaryhmistä (Combat Teams). Jokainen taisteluosasto sisälsi tarvittavan määrän aselajijoukkoja, joten taisteluosastot olivat itsenäiseen operointiin kykeneviä joukkoja. Taisteluosastoille ei määritelty tiettyä organisaatiota ja perustamistapaa, vaan ne muodostettiin aina tehtävän, sen tavoitteiden ja tehtäväalueen maaston mukaan. Esimerkiksi etualan taisteluosastot olivat yleensä vahvemmin panssaroituja ja aseistettuja tehokkaammalla panssaritorjunta-aseistuksella kun taas taka-alueen joukoilla painopiste oli jalkaväessä. Yhden divi-

²²⁰ McInnes (1996) s. 62.

²²¹ Gander s. 15. Katso myös Kerttunen (1995) s. 33.

²²² Sama s. 23.

sioonan muodostamien taisteluosastojen lukumäärä vaihteli kahdeksasta kahteentoista. Taisteluosastoiden komentajat päättivät osastonsa aseistuksen, koon ja kokoonpanon.²²³

Uusi taisteluosastoihin perustuva jaottelu oli joustava tapa muodostaa taistelujoukko. Joukkojen perustaminen toteutettiin siten, että samaan taisteluosastoon suunnitellut joukot olivat harjoitelleet keskenään.²²⁴

Bagnallin ajatukset toteutuivat neljävaiheisessa puolustuksessa, jonka periaatteet on esitetty liitteessä 7. 1. Brittiläisen armeijakunnan muutettu, kolme panssaridivisioonaa sisältävä, vuoden 1982 organisaatio on esitetty liitteessä 8.

Panssaridivisioonien rykmenttien keskeisimmät tehtävät olivat seuraavat:²²⁵

1. aggressiivinen liikkuva taistelu vihollisen panssarivaunuja vastaan,
2. lähitaistelu yhteistoiminnassa jalkaväen kanssa sekä
3. shokkivaikutuksen hyödyntäminen kaikkien panssarivaunun tarjoamien ominaisuuksien – tulivoima, liikkuvuus, suoja ja joustava käyttö – avulla.

Edellä mainittuja tehtäviä ei ollut mahdollista toteuttaa rauhanaikaisella rykmenttiorganisaatiolla, joten 1. Brittiläisen armeijakunnan panssaridivisioonien suunniteltiin taistelevan taisteluryhmittäin. Yleensä taisteluryhmään kuuluneen taisteluosaston toimintaryhmät koostuivat jalkaväen kanssa ristiinalistetusta panssarivaunukomppaniasta. Kokoonpano riippui kuitenkin aina vallitsevasta tehtävästä ja maastosta. Rykmenttien operatiivisia tehtäviä (Operational Tasks) taistelujoukoissa (taisteluosastoittain) olivat seuraavat:²²⁶

1. puolustukselliset tehtävät sekä liikkuvissa että staattisissa tilanteissa,
2. vastahyökkäykset (Counter-Attack) ja murron rajoittaminen (Counter-Penetration),
3. ydinaseiden käytöllä saavutetun menestyksen hyödyntäminen,
4. suojausjoukkotehtävät (Covering Force Operations),
5. kosketukseen eteneminen,
6. hyökkääminen ja vihollisen tuhoaminen,
7. murron aikaansaaminen, sen hyödyntäminen ja takaa-ajo sekä
8. jalkaväen tukeminen.

²²³ Gander s. 18-19.

²²⁴ Sama s. 19.

²²⁵ Sama s. 23.

²²⁶ Sama s. 23.

Chieftain-taistelupanssarivaunut eivät sopineet raskautensa takia kenraali Bagnallin ajatusten mukaisiin syviin vastahyökkäyksiin. Vaunujen operatiivinen liike ei riittänyt tähän tehtävään. Vaunuja oli suunniteltu käytettävän vihollisen hyökkäyksen torjumiseen ja taktisiin vastahyökkäyksiin. 1. Brittiläisen armeijakunnan kokoonpanoon esitettiin lisäksi ilmakuljeteinen prikaati. Prikaatin tehtäväksi kuitenkin muodostui vihollisen operatiivisten manööveriryhmien tai toisen portaan sitomisen ja tuhoamisen sijaan murtojen rajoittaminen puolustuksessa. Merkittävin syy tähän oli puutteellinen tulivoima.²²⁷

FOFA-doktriinin asettamista vaatimuksista johtuen Brittien Reinin armeijaa kehitettiin edelleen. Tavoitteena oli kehittää taktisten ja operatiivisten vastahyökkäysten vaatimaa liikkuvuutta korvaamalla tai modifioimalla Chieftain-kalustoa hyökkäyssodankäyntiin paremmin sopivaksi. Lisäksi jalkaväen mekanisoinnista jatkettiin sekä tykistöä kehitettiin paremmin liikkuvan sodankäynnin tukemiseen sopivaksi.²²⁸

Ensimmäiset Challenger 1 -vaunun prototyypit valmistuivat vuosina 1980–1981. Challengerin kehitystyö erosi edeltäjistään, sillä siihen ei vaikuttanut niinkään doktriinin muutos ja tästä seuranneet vaatimukset, vaan sattumusten summa. Kuitenkin Challenger 1 -vaunujen käyttöönotto oli ainoa vaihtoehto uuden doktriinin vaatimusten täyttämiseksi. Vuosina 1983–1990 välillä Iso-Britannian asevoimille valmistettiin yhteensä 420 Challenger-taistelupanssarivaunua. Merkittävin muutos edeltäjään oli parempi liikkuvuus.²²⁹ Vuonna 1988 Brittien Reinin armeijassa oli 250 Challenger-vaunua ja noin 900 vanhempaa Chieftain-vaunua.²³⁰

Challenger 2:n merkittävimmät erot edeltäjänsä olivat uusitussa tornissa. Esimerkiksi ammunnanhallinta- ja tähtäinjärjestelmä oli täysin uusittu. JPI-doktriinin toteuttaminen vaatii käytännössä BMS-järjestelmän käyttöä. Hajautettujen joukkojen tehokas johtaminen vaatii reaaliaikaisen kuvan taistelukentän tilanteesta. Tilannekuvan on välityttävä myös alaisille. Challenger 2 -taistelupanssarivaunussa on hyvät tekniset edellytykset toimia JPI-doktriinin mukaisesti.²³¹

²²⁷ Jouko s. 48.

²²⁸ Sama s. 50.

²²⁹ Vuorenvirta s. 57. Vuorenvirta painottaa työssään juuri sattumaa tietoisien valinnan sijaan Challengerin kehittämisprosessissa.

²³⁰ Cordesman s. 145.

²³¹ Vuorenvirta s. 65. Battle Management System (BMS) tarkoittaa taistelunhallintajärjestelmää joka perustuu esimerkiksi GPS-paikannukseen.

Brittien panssaroidun miehistönkuljetusvaunun, FV432:n, seuraajaa ryhdyttiin kehittämään vuosina 1969–1971. Tarpeen synnytti Neuvostoliiton kehittämä rynnäkköpanssarivaunu BMP-1, jossa yhdistyi ensimmäistä kertaa tehokas tulivoima, riittävä panssarointi ja kyky kuljettaa jalkaväkeä. Lisäksi vaunu kykeni tukemaan jalkautunutta jalkaväkeä tulitaistelussa. Lisäksi uuden doktriinin mukaiset liikesodan opit asettivat uusia vaatimuksia jalkaväen liikkuvuudelle ja tulivoimalle. Vuoden 1984 sotaharjoitukset todistivat Warrioriksi nimetyn rynnäkköpanssarivaunun kyvyn toimia yhteistyössä Challenger-taistelupanssarivaunujen kanssa. Tämä mahdollisti FOFA-doktriinin toteuttamisen, yhtymä kykeni iskevien osien osalta kokonaisuudessaan toteuttamaan halutun taisteluliikkeen. Vuonna 1986 Warrior-rynnäkköpanssarivaunuja ryhdyttiin valmistamaan asevoimien tarpeisiin ja ensimmäinen Brittien Reinin armeijan pataljoona kalustettiin Warrioreilla vuonna 1988. Uusia Warrior-pataljoonia ryhdyttiin kutsumaan panssarijalkaväkipataljooniksi kun taas vanhempia FV432-kalustolla varustettuja kutsuttiin edelleen mekanisoiduiksi jalkaväkipataljooniksi.²³²

Vuonna 1986 Naton Pohjoisen armeijaryhmän komentaja kuvasi joukkojensa määrän olevan pienin mahdollinen taatakseen Keski-Euroopan turvallisuuden. Todellisuudessa armeijaryhmän joukkojen määrä ei riittänyt Varsovan liiton ylivoimaa vastaan. Belgia, Iso-Britannia ja Alankomaat olivat vähentäneet joukkojaan Keski-Euroopassa ja Pohjoisessa armeijaryhmässä. Tämä korosti Brittien Reinin armeijan vastuuta Naton pelotteessa kohti itää ja kyvyssä torjua Varsovan liiton hyökkäykset. Brittien joukot Pohjoisessa armeijaryhmässä olivat ainoat kansalliset joukot, joilla oli kalustollinen kyky armeijaryhmän alueellisen puolustuksen periaatteisiin perustuvaan taisteluun. Armeijaryhmän taistelu edellytti joukoilta nopeita panssaroituja joukkoja, alueellista puolustusta operatiivisia manööveriryhmiä vastaan sekä nopeasti maajoukkoja tukemaan saatavaa ilmatukea.²³³

Neuvostoliiton hajottua uudessa turvallisuusympäristössä kolmesta panssaridivisioonasta kaksi vedettiin Brittein saarille. Saksaan jäivät yksi panssaridivisioonaa ja armeijakunnan esikunta sekä tukijoukot. Nämä joukot muodostaisivat monikansallisen Nopean reagoinnin armeijakunnan (Allied Rapid Reaction Corps, ARRC) rungon.²³⁴ 1. Brittiläinen armeijakunta lakkautettiin johtoportaana lokakuussa 1992.²³⁵

²³² Vuorenvirta s. 69.

²³³ Cordesman s. 137.

²³⁴ Hokkanen s. 16.

²³⁵ Kerttunen (1995) s.35. Kerttunen kirjoittaa, että toinen armeijakunnista lakkautettiin ja vain toinen siirrettiin Brittein saarelle.

Naton uhkakuva muuttui 1990-luvun alussa. Varsovan liiton hyökkäyksen uhkan poistuminen Keski-Euroopan joukkojen alueelta mahdollisti Naton huomion kohdentamisen Etelä-Euroopan joukkojen (Allied Forces Southern Europe, AFSOUTH) alueelle, jossa jatkui muun muassa entisen Jugoslavian alueen kriisi.²³⁶

Koko kylmän sodan ajan aina 1990-luvun alkuun saakka britit suunnittelivat käyvänsä tulevan sodan Varsovan liiton armeijoita vastaan Keski-Euroopan alueella. Alue oli tarkkaan tiedusteltu ja vihollisen kalusto sekä toimintatavat olivat etukäteen hyvin tiedusteltu. Tulevan sodan kuvaan liittyi myös pelko ydinaseiden käytöstä. Muunlaisen sodan syttyminen jollain muulla alueella oli aikakauden maavoimien brittiupseereille hyvin epätodennäköistä.²³⁷

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

Toisessa maailmansodassa brittien panssarijoukkojen käyttöperiaatteet jakautuivat kahden erillisen panssarivaunusuvun mukaan. Toinen ajattelutapa painotti brittien panssariaseen olevan jalkaväen tueksi taistelukentälle kehitetty aselaji. Toinen näki panssarijoukot omiin operaatioihin kykenevänä aselajina. Panssarivaunuosastoilla suunniteltiin iskettävän vihollisen sivustoihin. Tämä kahtia jakautunut ajattelutapa käyttöperiaatteista vaikutti suoraan kehitettäviin panssarivaunukonstruktion. Vaunut jakautuivat edelleen käyttöperiaatteiden mukaan Infantry- ja Cruiser-luokan vaunuihin. Toisaalta brittien suunnittelemat käyttöperiaatteet uudelle asejärjestelmälle olivat jo ensimmäisessä maailmansodassa muiden maiden suunnitelmiin verrattuina modernit ja painottivat panssarijoukkojen etuja keskitetyssä käytössä. Kuitenkaan nämä käyttöperiaatteet eivät toteutuneet taistelukentällä, vaan panssarivaunut levitettiin pitkin rintamalinjaa jalkaväen tukiaiseksi. Teoreettisen osaamisen asejärjestelmän tehokkaaseen käyttöön britit hallitsivat ensimmäisestä maailmansodasta alkaen, mutta käytännössä jako Infantry- ja Cruiser-vaunuihin vaikeutti käyttöperiaatteiden kehittämistä pitkään vielä kylmänkin sodan aikana.

Kahtiajakautuneeseen ajatteluun panssarivaunujen käytöstä vaikutti ilmeisesti pitkät perinteet ratsuväen ja jalkaväen yhteistoiminnasta. Panssariase tuli monen aikalaisen mielestä jatkaamaan perinteisen ratsuväen tehtävää. Lisäksi varmasti merkityksellinen tekijä oli muutosvastarinta uutta asejärjestelmää ja sen käyttöönottoa vastaan. Vastarinta korostui varsinkin ratsuväen upseerien keskuudessa. Panssarivaunuja ei käytetty tästä johtuen pitkään aikaan keskitetysti vaan ne asetettiin jalkaväen tueksi. Teoreettinen pohja myös liikesodankäynnin oppeihin

²³⁶ Hokkanen s. 21.

²³⁷ McInnes (1996) s. 164.

perustuvaan panssarisodankäyntiin oli Liddell Hartin ja Fullerin teorioissa olemassa, mutta muut maat toteuttivat sitä käytännössä. Esimerkiksi mainittakoon saksalaiset ja toisessa maailmansodassa tehokkaaksi ilmennyt salamasota. He olivat myös ymmärtäneet panssarivaunun merkittävimmän vastustajan – ja samalla tärkeimmän maalin – olevan toinen panssarivaunu.

Toisen maailmansodan jälkeen uudessa turvallisuusympäristössä Naton omaksuma doktriini asetti puolustuksellisuudessaan panssariaseelle vaatimuksia tulivoimasta ja panssaroinnista operatiivisen liikkuvuuden sijaan. Panssariaseen käyttö ei edennyt Liddell Hartin ja Fullerin ajatusten mukaan – päinvastoin, panssariaselaji ei kehittynyt osaksi liikesodankäyntiin kykeneviä maavoimia. Kylmän sodan aikana Nato omaksui kaikki Yhdysvaltojen doktriinit muuttaman vuoden viiveellä.

Käyttöperiaatteiden kehittäminen liikesodankäyntiin sopiviksi alkoi toisen maailmansodan jälkeen Iso-Britanniassa, mutta ydinaseet valtasivat sodankäynnin teoriassa merkittävimmän roolin. Panssarijoukkojen operatiivisen ja taktisen liikekyvyn kehitys jäi jälkeen suhteessa suojan ja tulivoiman vaatimuksille. Vasta taktisten ydinaseiden käyttö ja kokeet käytöstä maajoukkoja vastaan asettivat uudet vaatimukset panssariaseelle. Panssariaseen koettiin sopivan parhaiten tähän uudenlaisen taistelukentän ympäristöön. Parhaiten taistelukentällä ajateltiin pärjättävän itsenäiseen toimintaan kykenevillä panssaroiduilla taisteluosastoilla. Panssarivaunujen liike parani sekä taktisella että operatiivisella tasolla.

Toisen maailmansodan jälkeiset tekniset innovaatiot, vakain ja valonvahvistin, nopeuttivat taisteluiden kulkua ja mahdollistivat tehokkaan suora-ammunta tulenkäytön suoraan liikkeestä. Vuorokauden rytmi ei myöskään ollut enää rajoittava tekijä panssarijoukkojen käytölle. Osaltaan nämä yksittäiset tekniset innovaatiot mahdollistivat tulevat liikesodan vaatimukset. Tutkimuksessa käytetyt lähteet eivät kuitenkaan anna vastausta kysymykseen, miten vakain tai valonvahvistin muuttivat panssarijoukkojen käyttöperiaatteita. Yksittäisistä teknisistä innovaatioista merkittävimmäksi tutkimuksessa nousi mahdollisuus vaunun tiivistämiseen. Vaunuja haluttiin käyttää osana ydinaseilla ratkaistavaa sotaa, joten doktriinin muutos asetti uusia vaatimuksia tekniselle kehitykselle. Tekniikan mahdollistaessa toiminnan ydinaseiden vaikutuksen alaisena panssarijoukkojen ja maavoimien käyttöperiaatteita muutettiin. Panssarivaunu nousikin keskeisimmäksi maavoimien kylmän sodan aikaiseksi asejärjestelmäksi. Panssarivaunussa yhdistyi muuttuneen taistelukentän vaatimukset tulivoimasta, liikkeestä ja suojasta.

Toisen maailmansodan päättyttyä panssarijoukkoja ja koko maavoimia koskevat rajoitteet ja alasajot vaikuttivat joukkojen määrään, sijoitukseen ja tehtäviin. Puolustushaarat päättyivät

ainakin osin taistelemaan määrärahoista ja supistusten kohteista. Taloudellisten rajoitteiden voidaan sanoa suurentaneen puolustushaarojen välisiä kuiluja. Supistukset vaikuttivat panssarijoukkoihin ainakin tekniseen kehitykseen suunnattujen varojen vähentyessä. Näiden taloudellisten rajoitteiden vaikutusta panssarijoukkojen käyttöperiaatteiden muutokseen tutkimuksessa käytetyt lähteet eivät kuitenkaan vahvista. Supistukset näkyivät luultavasti selkeimmin panssarivaunun teknisessä kehittämisessä.

Ydinaseiden yleistyminen sodankäynnissä toi vaatimuksen paremmasta panssaroinnista painevaikutuksen takia ja vaunuihin oli asennettava suojelujärjestelmät. Kun länsimaissa panostettiin ilmavoimien kehittämiseen maavoimien sijaan, Neuvostoliitossa ydinaseiden katsottiin mahdollistavan panssarijoukkojen syvät iskut puolustajan ryhmyykseen. Neuvostoliitossa pääpaino olikin maavoimien operatiivisen liikkeen kehittämisessä. Naton piirissä maavoimien rooli oli puolustuksellisempi, maavoimien tuli lisätä aikaa ilmavoimille ja strategisille ydinaseiskuille. Tämä näkyi teknisessä kehityksessä tulivoiman ja panssaroinnin arvostamisessa liikkuvuuden sijaan, esimerkiksi Chieftain-panssarivaunussa.

Länsimaissa operaatiotaidon ja operatiivisen tason suunnitelmien puuttuminen vaikutti Neuvostoliiton teoreettiseen etumatkaan. Neuvostoliitto sekä Varsovan liitto ei ollut länsimaita pidemmällä pelkästään määrällisessä panssarijoukkojen ja maavoimien kehittämisessä, vaan myös tiedollisessa ja teoreettisessa kehittämisessä sen voidaan katsoa olleen ainakin hetkittäin Nato-maita pidemmällä. Neuvostoliitossa ymmärrettiin aikaisemmin divisioonaa pienempien itsenäisiin operaatioihin kykenevien panssariosastojen käyttöarvo Keski-Euroopan taistelukentällä.

Vasta ydinaseiden arvostuksen väheneminen ja liikesodan oppien uusi tuleminen muuttivat panssarivaunujen kehittämisen periaatteita merkittävästi. Toisaalta tähän vaikutti myös tekninen kehitys, joka mahdollisti uusien innovaatioiden valjastamisen asevoimien käyttöön. Selkeimmin doktriinin muutoksen tuomat vaatimukset näkyvät ehkä jalkaväen mekanisoinnissa rynnäköpanssarivaunuilla 1980-luvulla. Tämä muutos vaikutti merkittävästi jalkaväen taistelutekniikkaan ja käyttöperiaatteisiin. Vasta Follow on Forces Attack -doktriini asetti vaatimuksia jalkaväen operatiiviselle liikkuvuudelle. Jalkaväkeä pidettiin Iso-Britanniassa pitkään taistelupanssarivaunujen ja tiedusteluvaunujen kehittämisen jälkeen vähemmän tärkeänä. Neuvostoliitto oli vastaavasti kehittänyt moottoroidun jalkaväen käyttöperiaatteita uuden asejärjestelmän, rynnäköpanssarivaunun, rinnalla jo 1960-luvulla BMP-1 -rynnäköpanssarivaunun käyttöönoton yhteydessä.

Joustavan vastatoiminnan mahdollistama joustavuus verrattuna edellisiin doktriineihin ja niiden osoittamalle maavoimien roolille merkitsi vaihtoehtoisuutta. Tämä asetti uudenlaiset vaatimukset konventionaalisille joukoille. Doktriini edellytti hyvin varusteltujen konventionaalisten joukkojen lisäksi taktisia ja strategisia ydinaseita. Panssarijoukkojen tulivoima ja liikkuvuus nähtiin näihin vaatimuksiin parhaiten sopivana ja tästä johtuen panssarijoukkojen tekninen kehitys ja käyttöperiaatteiden kehitys korostuivat.

Viivytyksenomaisessa ja liikkuvammassa puolustustaistelussa panssarijoukoilla ristiinalistettu jalkaväkiosasto oli pelkkää jalkaväkeä tehokkaampi paremman tulivaikutuksensa ja liikkuvuutensa ansiosta. Vihollisen kuluttaminen on mahdollista aloittaa suora-ammunnallakin pidemmältä. Taistelulajin vaihtaminen hyökkäykseen esimerkiksi puolustustaistelun aikaisen vastahyökkäyksen aikana oli panssarijoukolla nopeampaa kuin jalkaväkijoukolla.

Muutos taktisista taisteluista, staattisesta puolustuksesta sekä virallistamattomasta doktriinista operatiivisen tason liikkuvuuteen ja yhteiseen doktriiniin oli merkittävin kylmän sodan aikainen Iso-Britannian panssarijoukkojen käyttöperiaatteita muuttanut tekijä. 1980-luku oli ehkä merkittävin aikakausi brittien maavoimien sotataidollisessa muutoksessa toisen maailmansodan jälkeen, sillä ydinaseiden merkitys yksittäisenä pelotteena ilman konventionaalisia asejärjestelmiä väheni merkittävästi. Näihin muutoksiin vaikutti muuttunut doktriini, joka asetti vaatimuksia aselajille ja sen liikkuvuudella. Lisäksi yhteinen virallinen doktriini helpotti sodankäynnin suunnittelua ja puolustushaarojen yhteistoimintaa. Tätä uudet liikesodankäynnin periaatteisiin perustuvat doktriinit edellyttivätkin. Merkittävimpänä yksittäisenä henkilönä brittien panssarijoukkojen käyttöperiaatteiden muutoksessa voidaan pitää kenraali Bagnallia. Hän toi Brittien Reinin armeijaan taktisen tason suunnittelun lisäksi operatiivisen tason suunnittelun, joka näkyi muun muassa koko armeijakunnan suunnitellussa ja harjoitellussa taistelussa. Samalla taktisen ja strategisen tason rinnalle oli syntynyt operatiivinen taso. Toisaalta brittien hyvin traditionaalisessa armeijassa oli 1980-luvulla jo avoimempi ilmapiiri, mikä osaltaan mahdollisti Bagnallin ajatusten hyväksynnän.

Divisioonan muodostamat taisteluryhmät olivat panssaridivisioonaa joustavampia käyttää. Brittiläisen näkemyksen mukaan näitä taisteluryhmiä ja niiden taisteluosastoja oli tehokkaampaa käyttää Varsovan liiton maavoimien hyökkäystä vastaan. Näissä taisteluosastoissa oli edustettuina panssariaseen lisäksi jalkaväki ja muut tarvittavat tukevat osat, joten osasto kykeni itsenäiseen operointiin. Taisteluosastot mahdollistivat kitkattomamman yhteistoiminnan muiden divisioonan muodostamien taisteluosastoiden kanssa, sillä harjoituksissa otettiin huomioon suunnitellut sodanajan tehtävät ja taisteluosastot olivat harjoitelleet keskenään.

Myös taisteluosastoiden sisäiset joukot (toimintaryhmät) harjoittelivat jo rauhan aikana keskenään. Taisteluosastoissa oli myös paikallisesti nopeampaa käyttää tukevia aselajeja päähyökkäyksen tukemiseen. Taisteluosastoissa jalkaväen ja panssarijoukkojen käyttöä oli helppo muuttaa painopisteen muodostumisen ja maaston mukaan.

Taisteluosastoiden jalkaväen ja panssarijoukkojen välisen suhteeseen yleensä vaikutti toiminta-alueen maasto. Lyhyemmillä tähytystäisyyksillä sekä metsäisessä maastossa jalkaväen osuus taisteluosastoissa oli panssarijoukkoja suurempi, jolloin panssarijoukot olivat lähinnä vain jalkaväen taistelua tukeva aselaji.

Uusi panssaridivisioonien taisteluosastoihin perustuva käyttö oli tavallaan paluu toisen maailmansodan lopun ajattelumalliin, jossa panssarijoukot taistelivat jalkaväen kanssa ristiinalistettuina prikaateina tai pataljoonan vahvaisina taisteluosastoina. Toisen maailmansodan päätymisen ja ”uusvanhan” ajattelun välinen aika oli – ainakin liikesodankäynnin oppien kannalta – taantumaa.

Taktisen tason muutoksesta voidaan yleistäen sanoa, että joukkojen pienentyessä käyttöperiaatteet taktisella tasolla yksinkertaistuvat. Vajaan pataljoonan vahvaisella joukolla ei kyetä operoimaan erillisissä suunnissa varsinaisen suunnan lisäksi. Lisäksi esimerkiksi joukkueen taistelutekniikan on oltava hyvin yksinkertaista ja ylemmän johtoportaan painopisteen mukaista. Muuten taktisen tason käyttöperiaatteiden muutos, siis taso jolla brittien maavoimien taisteluiden ajateltiin aina kylmän sodan viimeiselle vuosikymmenelle saakka tapahtuvan, on keskeisin jatkotutkimuksen aihe. Taktisen tason muutosta tässä tutkimuksessa käytetyissä lähteissä ei käsitellä.

Tutkimuksessa käytetty lähteistö vahvisti alkuhypoteesin. Doktriinin muutos on vaikuttanut brittiläisten panssarijoukkojen käyttöperiaatteisiin. Muutosta on tapahtunut teknisesti katsottuna panssarivaunussa sekä operatiivisella tasolla suunnitellussa panssarijoukkojen käytössä. Toisen maailmansodan jälkeinen brittiläisten panssarivaunujen tekninen kehitys mukaili valitsevaa doktriinia. 1950- ja 1960-luvulla kehitykseen vaikutti suoranaisesti maavoimien roolin mukainen kuluttava ja hidastava taistelutapa. Uhkakuvien muutokset vaikuttivat suoraan doktriinien muodostumiseen. 1970-luvulla ei merkittäviä muutoksia tapahtunut, panssarijoukkojen rooli päivittyi osana maavoimia hieman liikkuvammaksi uuden doktriinin myötä. Tutkimuksen kannalta merkittävimmät käyttöperiaatteiden muutokset tapahtuivat 1980-luvulla.

Naton painopisteen muutos kriisinhallintaan ja vastuualueensa eteläosiin vaikutti panssarijoukkojen vähenemiseen Keski-Euroopassa 1990-luvun alussa. Taustalla oli Naton uhkakuvan muutos Keski-Euroopassa. Neuvostoliiton uhka katosi ja tämä aiheutti tarpeen muuttaa liittouman organisaatiota ja doktriinia. Käyttöperiaatteiden muutos uudessa turvallisuusympäristössä on toinen keskeinen jatkotutkimuksen aihe.

Teknistä kehitystä tarkastellessa voidaan sanoa, että rynnäköpanssarivaunu ja taistelupanssarivaunu lähentyvät teknisesti toisiaan. Esimerkiksi Israelilaisen Merkava-taistelupanssarivaunun takaosan miehistötila mahdollistaa jalkautuvan voiman kuljettamisen ja jalkauttamisen rynnäköpanssarivaunun tapaan. Lisäksi israelilaisten rynnäköpanssarivaunu Namer on painoltaan ja tulivoimaltaan perinteisiin rynnäköpanssarivaunuihin verrattuna hyvin lähellä taistelupanssarivaunua. Nykyaikainen taistelupanssarivaunu tulee säilymään asevoimilla yleisessä käytössä vielä pitkälle 2000-luvun vuosikymmenille.

Keski-Eurooppa ja Brittien Reinin armeija olivat kylmän sodan ajan maavoimien kehittämisen painopisteessä. Falkland ja Pohjois-Irlanti edustivat kylmän sodan aikaisia pienempiä ja toisaalta pitkään rinnalla jatkuneita kriisejä. Kuitenkin kylmän sodan aikana Brittien Reinin armeija ja taistelu Varsovan liiton maavoimia vastaan oli brittien maavoimien keskeisin yksittäinen uhkakuva. Uhkakuvan muutos aiheutti muutospaineen Naton ja brittien doktriiniin. Tällä oli vaikutusta siihen, miten panssarijoukkoja suunniteltiin käytettävän osana maavoimia. Toisaalta brittien panssariupseerit eivät tästä johtuen olleet valmistautuneet muunlaiseen sodankäyntiin. Kylmän sodan aikaisen perinteen takia ensimmäinen Persianlahden sota 1990-luvun alussa oli brittiupseereille epäilemättä todella haasteellinen operaatio suunnitella ja toteuttaa, puhumattakaan operaatioon liittyneistä logistisista haasteista.

Tutkimuksen aikana suurimmaksi ongelmaksi nousi luotettavien primäärilähteiden saatavuus koskien brittien panssarijoukkojen käyttöperiaatteita. Esimerkiksi kenttäohjesääntöjä ei Suomessa ole julkisessa käytössä lainkaan. Ainoat taisteluohjesäännöt ja vastaavat joita tutkimuksen lähdeaineistoon oli mahdollista saada, käsittelevät 1990-luvun loppua. Tämä onkin jatkotutkimuksen kannalta keskeisin haaste. Iso-Britannian virallistetun doktriinin puuttuminen pitkältä ajalta saattaa osaltaan myös vaikeuttaa brittien maavoimien käyttöperiaatteiden tutkimusta.

Doktriinin muutokseen vaikuttaneita muita tekijöitä uhkakuvan muutoksen rinnalla on tutkimuksessa vain sivuttu (katso sivu 2 ja muut tutkimukseen liittyvät kysymykset). Muihin tutkimukseen liittyviin kysymyksiin on pyritty vastaamaan lähinnä kolmannessa luvussa.

Taktisen tason muutoksen rinnalla jatkotutkimusta vaatii brittien panssarijoukkojen käyttöperiaatteiden muutos Neuvostoliiton jälkeisessä turvallisuusympäristössä. Miten kriisinhallintaa painottavat doktriinit, esimerkiksi vuodelta 1996, ovat vaikuttaneet panssarijoukkojen käyttöperiaatteisiin?

LÄHTEET

1. KIRJALLISUUS

Beevor, Anthony: Inside the British Army. Chatto & Windus Ltd, Lontoo, 1990.

Chandler, David sekä Beckett, Ian (toim.): The Oxford History of British Army. Oxford University Press, Oxford, 1994.

Cordesman, Anthony: Nato's Central Region Forces – Capabilities/Challenges/Concepts. Jane's Publishing Company Limited, Lontoo, 1988.

Cordier, Sherwood S: Britain and the Defence of the Western Europe in the 1970s – An Analysis of the Military Potential of England in the Modern World. Exposition Press, New York, 1973.

Dunstan, Simon: Centurion Universal Tank 1943–2003. Osprey Publishing, Oxford 2003.

Forsberg, Tuomas: Nato kirja. Gummerrus, Jyväskylä, 2002.

Gander, Terry: Encyclopaedia of the Modern British Army, 2nd Edition. Patrick Stephens Limited, Cambridge, 1980.

Hallows, Ian S: Regiments and Corps of the British Army. Arms and Armour Press, Lontoo, 1991.

Kerttunen, Mika: Strategia. Maanpuolustuskorkeakoulu, strategian laitos, julkaisusarja 3, strategian asiatietoa, No 4, 2007.

Knuuttila, Jukka: Tavanomaiset asevoimat Euroopassa 1970-luvulla. Sotatieteen laitoksen strategian toimiston julkaisusarja 1 n:o 7, Helsinki 1978.

Knuuttila, Jukka: Panssariaseen ja panssarintorjunnan kehityksestä toisen maailmansodan jälkeen. Tiede ja ase, Suomen sotatieteellisen seuran vuosijulkaisu N:o 36, 1978.

- Kulomaa, Jukka: Syvään taisteluun – Johdatus Neuvostoliiton maavoimien sotataitoon 1917–1991. Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki, 2004.
- Lappalainen, Jussi T: Haluatko historiankirjoittajaksi. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 2002.
- Leskinen, Jari: Taktisista voitoista strategiseen tappioon: Yhdysvalloissa käyty väittely Vietnamin sodan (1965–75) strategiasta, taktiikasta ja opetuksista. Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki, 1998.
- Lider, Julian: British Military Thought After World War II. Gower Publishing Company, Vermont, 1985.
- McInnes, Colin: Hot War, Cold War - The British Army's Way in Warfare 1945–95. Brassey, 1996.
- Nykänen, Pertti E: Iso-Britannian sotilaallinen doktriini. Strategian käsikirja, Sotatieteen laitos, strategian toimisto, Helsinki, 1983.
- Ogorkiewicz, Richard M: Armoured Forces – A History of Armoured Forces and Their Vehicles. Arms and Armour Press, Lontoo, 1970.
- Rekkedal, Nils Marius: Nykyaikainen sotataito, sotilaallinen voima muutoksessa. Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki, 2006.
- Strachan, Hew (toim.): Big Wars and Small Wars, the British Army and the Lessons of War in the 20th Century. Routledge, Oxon, 2006.
- Visuri, Pekka: Suomi Kylmässä sodassa. Otava, Keuruu, 2006.
- Visuri, Pekka: Totaalisesta sodasta kriisinhallintaan, Puolustusperiaatteiden kehitys läntisessä Keski-Euroopassa ja Suomessa vuosina 1945–1985. Otava, Keuruu, 1989.
- Visuri, Pekka: Turvallisuuspolitiikka ja strategia. WSOY, Juva, 1997.

Väisänen, Risto: Englannin turvallisuuspolitiikan kehitys toisen maailmansodan jälkeen: Strateginen doktriini ja asejärjestelmät. Sotatieteen laitoksen strategian toimiston julkaisusarja 1 n:o 4, Helsinki 1975.

2. OPINNÄYTTEET

Hokkanen, Heikki: Naton sotilaallisen doktriinin muutos ja siihen vaikuttaneet tekijät. Diplomityö, Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki, 1993.

Jouko, Petteri: Brittien maaoperaatiot Falklandin ja Persianlahden sodissa. Diplomityö, Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki, 1998.

Kerttunen, Mika: Iso-Britannia sotilaallisen voiman käyttäjänä toisen maailmansodan jälkeen. Diplomityö, Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki, 1995.

Kesseli, Pasi: In Pursuit of Mobility. The Birth and Development of Israeli Operational Art-From Theory to Practice. Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki 2001.

Mälkki, Juha: Manoeuvre Warfare Theories and their Impact on the British Army Organisations until the Nuclear Era. Maanpuolustuskorkeakoulu, 2001.

Mälkki, Juha: the Quest for Manoeuvre – the English Manoeuvre Warfare Theories and British Military Thought 1920–1991. Diplomityö, Maanpuolustuskorkeakoulu, 2002.

Vuorenvirta, Antti: Brittiläisen panssarivaunun kehittyminen toisen maailmansodan jälkeen. Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki, 2006.

3. LEHTIARTIKKELIT

Knuuttila, Jukka: Panssariaseen synty ja sen käyttö ensimmäisessä maailmansodassa. Panssari 1/1977 s. 29-35.

Knuuttila, Jukka: Panssarijoukot ja niiden käytön kehitys toisessa maailmansodassa. II osa, Panssari 4/1977, s. 11-16.

Knuuttila, Jukka: Panssarijoukkojen käyttöperiaatteista ja merkityksestä ydinaseaikakaudella. Panssari 2/1980, s. 14-18.

Knuuttila, Jukka: Piirteitä panssari- ja mekanisoitujen joukkojen asemasta taistelukentällä. Panssari 4/1985 s. 13-18.

4. MUUT LÄHTEET

Her Majesty's Stationary Office: Design for Military Operations – The British Military Doctrine. HMSO, Lontoo, 1989.

Her Majesty's Stationary Office: British Defence Doctrine, Joint Warfare Publication (JWP) 0-01. British Crown Copyright, Lontoo, 1997.

Doctrine and Command in the British Army: an Historical Overview. www.cdef.terre.defense.gouv.fr/publications/doctrine/doctrine09/us/freedom_of_speech/art05.pdf. 4.2.2009 klo. 09.10.

Jane's tietokannat.

Puolustusvoimien asianhallintajärjestelmä, määritelmärekisteri.

Pääesikunta Sotatalousosasto: Puolustusjärjestelmien kehitys, Sotatekninen arvio ja ennuste 2020 osa 2. Helsinki, 2004.

Raitasalo, Jyri ja Sipilä, Joonas: Sodan määrittelystä, käsitykset sodasta sodankäynnin taustalla. Maanpuolustuskorkeakoulu, strategian laitos, julkaisusarja 4, työpapereita No 18, Helsinki, 2004.

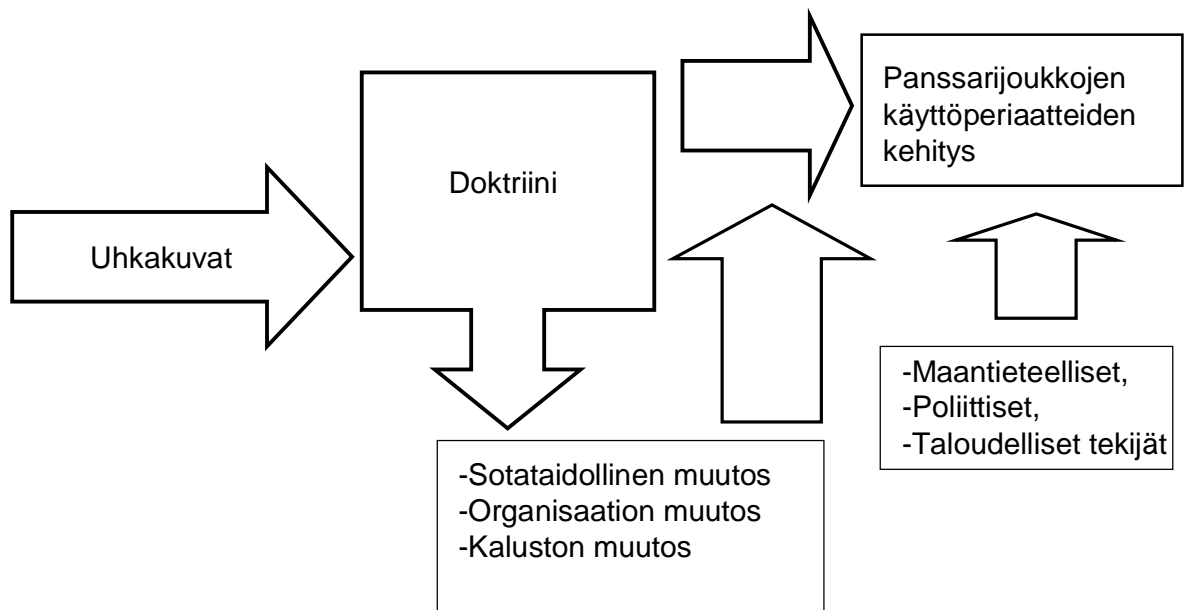
Turtola, Martti: 92. Kadettikurssin sotahistorian syventävät opinnot syksyllä 2008, Suomen sotahistorian jatkokurssin alustus 15.9.2008, kirjoittajan muistiinpanot.

Visuri, Pekka (toim.): Berner, Jyrki: Nato ja sen merkitys Suomen puolustuspolitiikassa - moniste. Eripainos kirjasta Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan linjaukset, Otava, Helsinki, 2001.

LIITTEET

- Liite 1 Tutkimuksen viitekehys.
- Liite 2 Fullerin ja Liddell Hartin periaatteet.
- Liite 3 J.F.C. Fullerin Suunnitelma 1919.
- Liite 4 Keski-Eurooppa operaatioalueena.
- Liite 5 Follow on Forces Attack -doktriini.
- Liite 6 FOFA- ja JPI-doktriinien vertailu.
- Liite 7 Periaatepiirros 1. Brittiläisen armeijakunnan puolustuksesta 1980-luvulla.
- Liite 8 1. Brittiläisen armeijakunnan vuoden 1982 organisaatio.

TUTKIMUKSEN VIITEKEHYS

FULLERIN JA LIDDELL HARTIN PERIAATTEET

Yleiset:

1. Objective.
2. Offensive.
3. Mass.
4. Economy of Force.
5. Movement.
6. Surprise.
7. Security.
8. Co-operation.

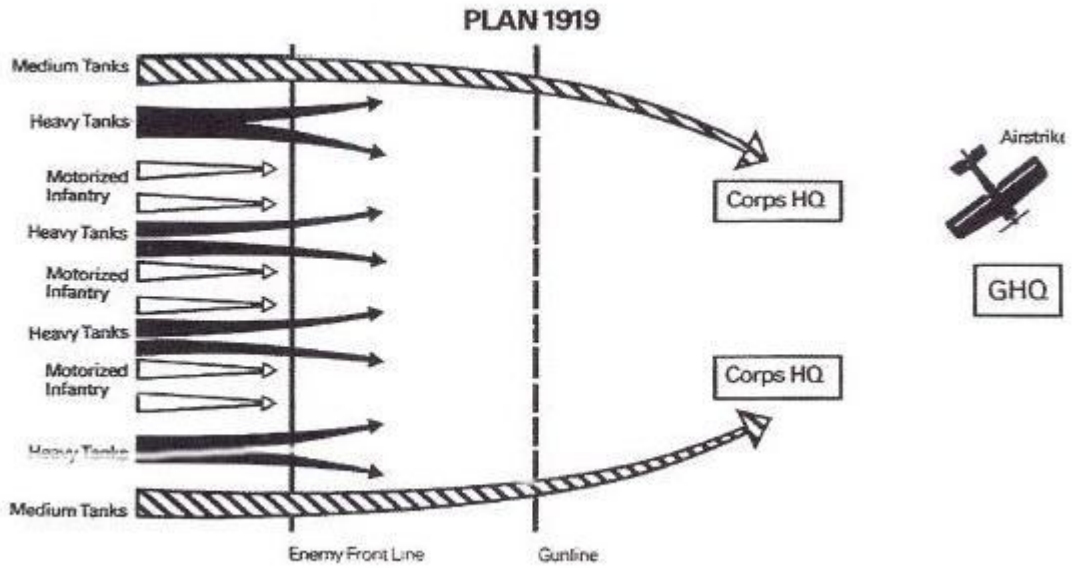
Taktiset:

1. Demoralisation.
2. Endurance.
3. Shock.

1. Adjust your ends to your means.
2. Keep your objective always in mind.
3. Choose the line of least expectation.
4. Exploit the line of least resistance.
5. Take a line of operation that offers alternative objectives.
6. Ensure that both plan and dispositions are flexible - adaptable to circumstances.
7. Do not throw your weight into a stroke whilst your opponent is on guard.
8. Do not renew an attack along the same line after it has once failed.

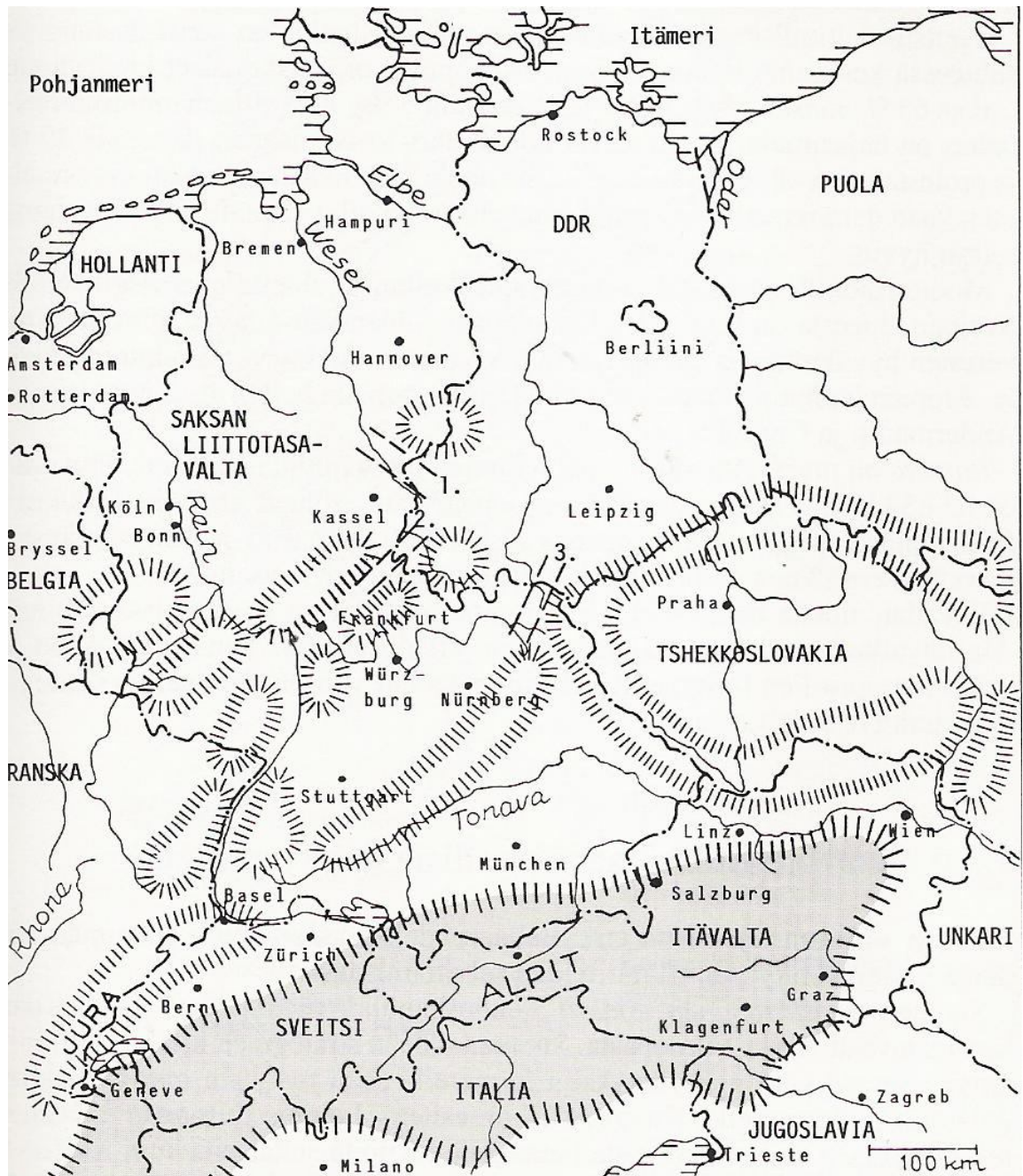
Lähde: Kesseli, Pasi: In Pursuit of Mobility. The Birth and Development of Israeli Operational Art- From Theory to Practice. Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki 2001, liite 1. Kuvat Rekkedal, Nils Marius: Nykyaikainen sotataito, sotilaallinen voima muutoksessa, Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki, 2006, s. 125.

J.F.C. FULLERIN SUUNNITELMA 1919

Lähde: Leskinen, Jari: Taktisista voitoista strategiseen tappioon: Yhdysvalloissa käyty väitte-ly Vietnamin sodan (1965–75) strategiasta, taktiikasta ja opetuksista, Maanpuolustuskorkea-koulu, Helsinki, 1998.

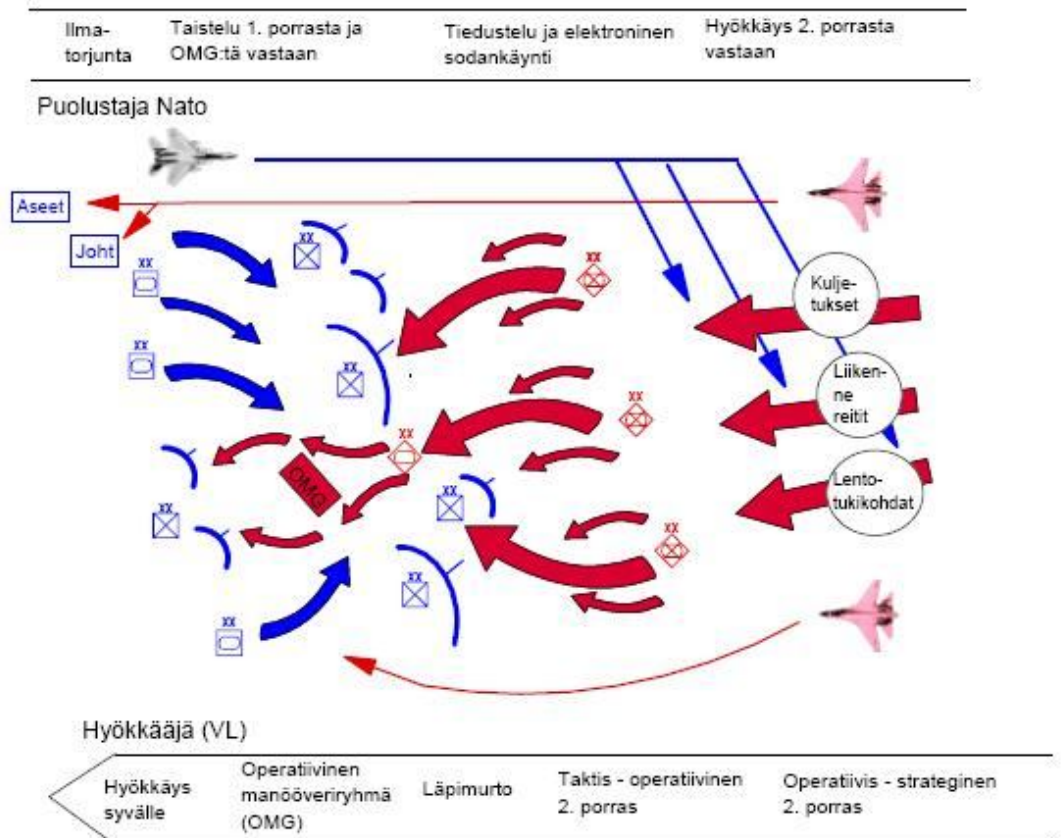
KESKI-EUROOPPA OPERAATIOALUEENA

Kuvassa numeroituna rajanylittävät "käytävät": 1. Göttingen, 2. Fulda ja 3. Hof.

Lähde: Visuri, Pekka: Totaalisesta sodasta kriisinhallintaan, Puolustusperiaatteiden kehitys läntisessä Keski-Euroopassa ja Suomessa vuosina 1945–1985, Otava, Keuruu, 1989, s. 53.

FOLLOW ON FORCES ATTACK -DOKTRIINI

Vaiheet:

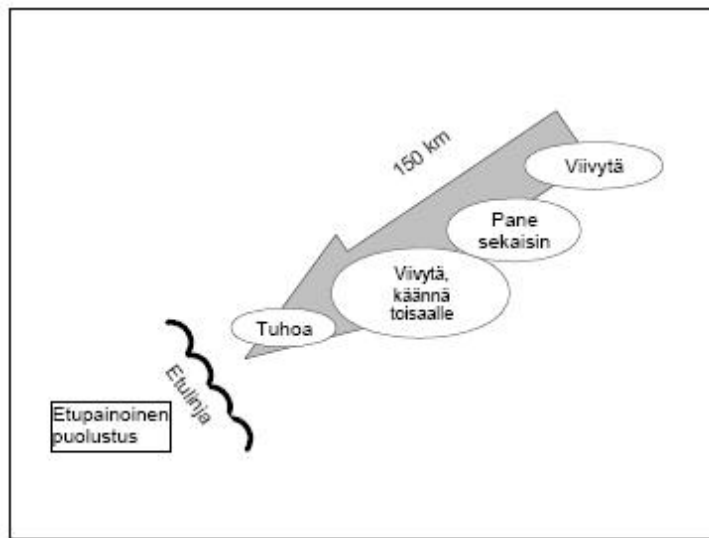
1. Varsovan liiton porrastettu hyökkäys lyö Naton eteenyönnetty joukot.
2. Operatiivisen manööveriryhmän läpimurto samalla, kun hyökkääjä pyrkii lamauttamaan Naton selustan kohteet. Naton puolustustaistelu jatkuu hyökkääjän päävoimia vastaan siten, että estetään murron laajeneminen ja eristetään operaatioalue ilma- ja ohjushyökkäyksin Varsovanliiton joukkojen reservien siirtoteille.
3. Vastahyökkäyksillä palautetaan menetetyt alueet omaan hallintaan.

Lähde: Hokkanen, Heikki: Naton sotilaallisen doktriinin muutos ja siihen vaikuttaneet tekijät, Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki, 1993, liite 11. Kuva Vuorenvirta, Antti: Brittiläisen panssarivaunun kehittyminen toisen maailmansodan jälkeen, Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki, 2006, liite 5.

FOFA- JA JPI-DOKTRIINIEN VERTAILU

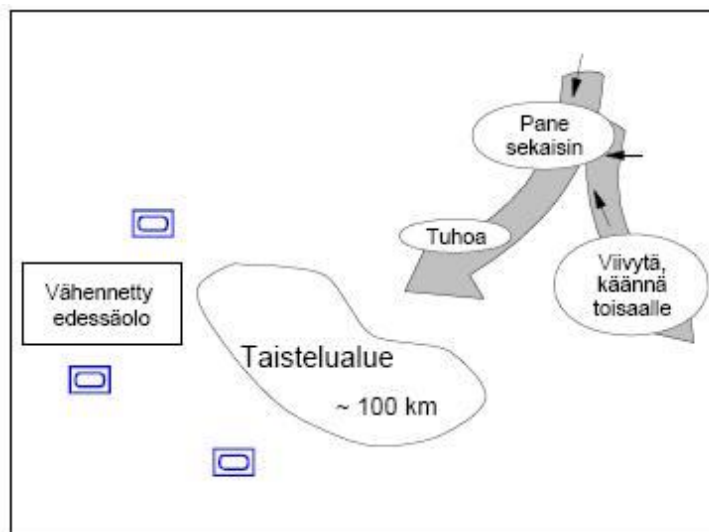
FOFA-doktriini

Tavoite: rikkoa vihollisen keskitykset sekä aikautus, jolloin sen toisen portaan tulo etulinjaan estyy.

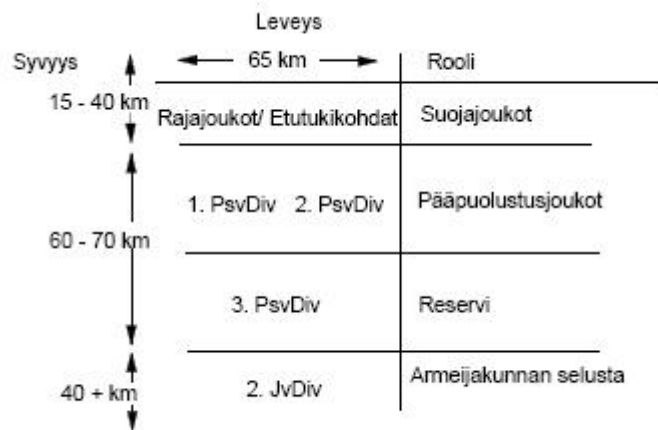
JPI-doktriini

Tavoite: Paikantaa, sokaista ja pysäyttää vihollinen. Luoda vihollista parempi liikkuvuus ja tiedustelukyky.

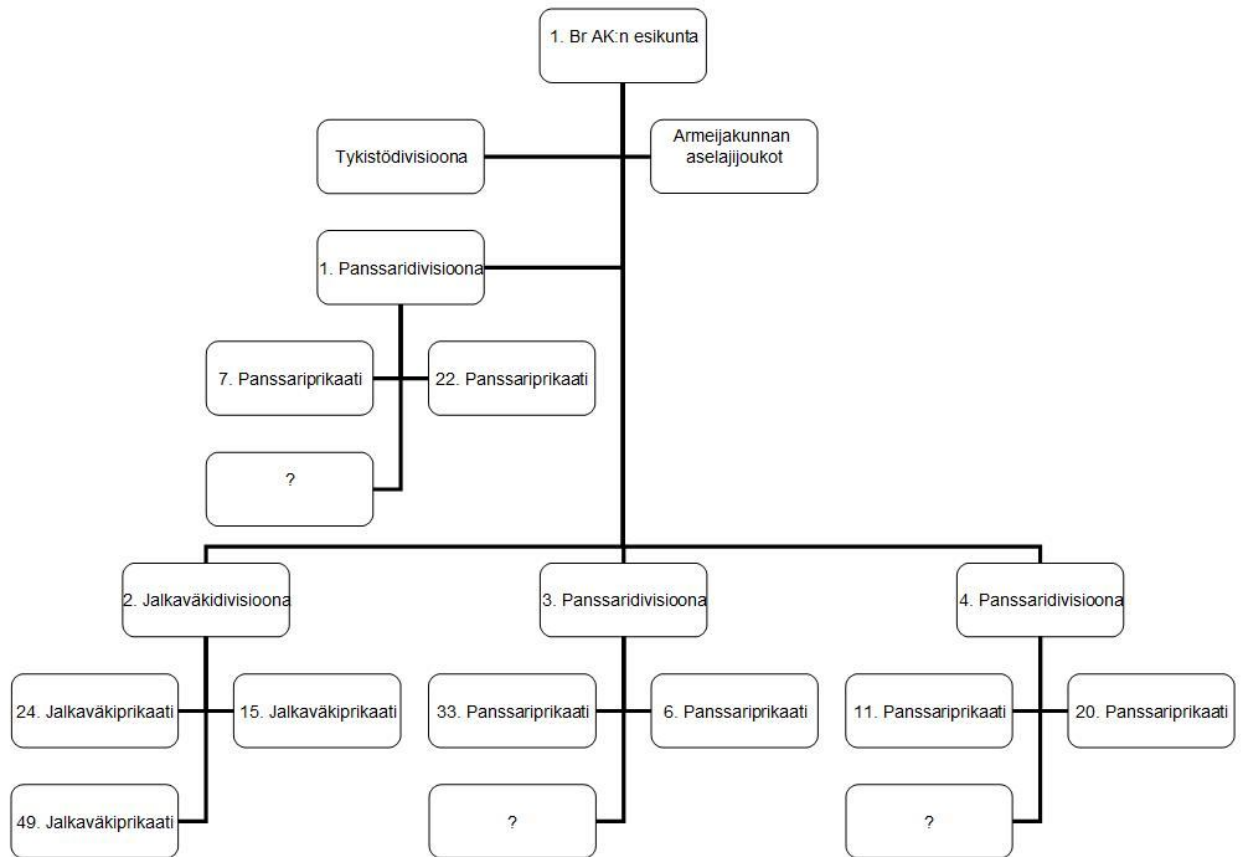
Lähde: Hokkanen, Heikki: Naton sotilaallisen doktriinin muutos ja siihen vaikuttaneet tekijät, Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki, 1993, liite 12. Kuvat Vuorenvirta liite 5.

PERIAATEPIIRROS 1. BRITTIILÄISEN ARMEIJAKUNNAN PUOLUSTUKSESTA 1980-LUVULLA

1980-luvun alussa 1. Brittiläinen armeijakunnan organisaatio muutettiin neljästä panssaridivisioonasta kolmeen panssaridivisioonaan.

1. BRITITILÄISEN ARMEIJAKUNNAN VUODEN 1982 ORGANISAATIO

Panssaridivisioonien kolmansiä prikaateja ei oltu vuonna 1982 vielä kohdennettu. Anthony Cordesman täydentää Ganderin kuvaa teoksessaan *Nato's Central Region Forces – Capabilities/Challenges/Concepts*. Jane's Publishing Company Limited, Lontoo, 1988 sivulla 142 siten, että 1. Panssaridivisioonan kolmas prikaati oli 12. Panssariprikaati.